sait faik

BÜTÜN ESERLERİ

açık hava oteli

10

konuşmalar

mektuplar

bilgi yayınevi

SAİT FAİK BÜTÜN ESERLERİ 10 / Açık Hava Oteli - Konuşmalar - Mektuplar

101

b

BİLGİ YAYINLARI : 101
SAİT FAİK / BÜTÜN ESERLERİ : 10

ISBN 975 - 494 - 304 - 4
2001 . 06 . Y . 0105 . 1757

Birinci Basım 1980
İkinci Basım 1981
Üçüncü Basım 1984
Dördüncü Basım 1988
Beşinci Basım 1992
Altıncı Basım 1994
Yedinci Basım 1999

Sekizinci Basım
Aralık 2001

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Caddesi. No: 46/A. Yenişehir 06420 / Ankara
Tlf: (0-312) 434 49 98 - 434 49 99 - 431 81 22
Faks: (0-312) 431 77 58

BİLGİ KİTABEVİ
Sakarya Caddesi, No:8/A, Kızılay 06420 / Ankara
Tlf: (0-312) 434 41 06 - 434 41 07
Faks: (0-312) 433 19 36

BİLGİ DAĞITIM
Narlıbahçe Sokak, No: 17/1. Cağaloğlu 34360 / İstanbul
Tlf: (0-212) 522 52 01 - 520 02 59
Faks: (0-212) 527 41 19

http://www.bilgiyayinevi.com.tr • e-mail: info@bilgiyayinevi.com.tr

SAİT FAİK

Bütün Eserleri

10

Açık Hava Oteli
Konuşmalar
Mektuplar

Yayıma Hazırlayan: **Muzaffer UYGUNER**

BİLGİ YAYINEVİ

kapak düzeni: fahri karagözoğlu
kapak fotoğrafı: ara güler

Sait Faik'in eserlerinin yasal sahibi olan
Darüşşafaka Cemiyeti ile yapılan
özel anlaşma gereğince, sanatçının bütün
eserlerinin yayın hakkı Türkçe ve
bütün dillerde Bilgi Yayınevi'ne aittir.
Bu dizide çıkan ve çıkacak olan eserlerin
hiçbiri kaynak gösterilmeden alınamaz,
yayımlanamaz. Yayınevinin yazılı izni
olmadan radyo ve televizyona uyarlanamaz,
oyun ve film haline getirilemez.

baskı: cantekin matbaacılık yayıncılık ltd. şti.
tlf: 384 34 35 - 384 34 36 - 384 34 37

İÇİNDEKİLER

Kitabı Sunarken 7

Birinci Bölüm
RÖPORTAJLAR

Avrupa Şampiyonları Neler Anlatıyor ? 13
Atatürk, İnkılap Müzesi'nde 20
Belediye Müzesi 30
Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde 39
Şiir Sergisi de Olurmuş! 51
Burhanettin Tepsi ve Devlet Konservatuvarı 57
Çiçekpazarı'nda Bir Gezinti 64
Deniz Müzesinde 70
Beleş Plaj 75
Açık Hava Oteli 81
Şair Gazeteci 86
Eyuboğluların Resim Sergisinde 91
Yedikule Müzesi 96
Beyoğlu 100
Haydarpaşa 105

İkinci Bölüm
EDEBİYATTA TASFİYE DAVASI VE
SUÇ TİRYAKİLERİ

Bize Halit Ziya'yı Tavsiye Etmeyiniz. Bize Prust'u Öne Sürünüz. Biz Zevk Yerine Fayda Bekliyoruz! 111
Tasfiyecilerin Elebaşısı Kimleri Beğenip, Kimleri Beğenmiyor? 116
Tasfiyecilerden Yahya Kemal'i Beğenenler de Var? 121

Burhan Cahit'in Ayten'i Yakılmalıdır! 127
Tasfiye Edilenlere Yeni Memuriyetler 132
Yenilerin Sanat Dünyaları Eskilerin Anlayamayacağı Kadar İleridir ... 138
Suç Tiryakileri 1 142
Suç Tiryakileri 2 ... 146

Üçüncü Bölüm

KONUŞMALAR

"Hececiler Yok!" 153
Ediplerimiz Ne Düşünüyor? 158
Muharrir Neden Yetişmiyor? ... 159
Sait Üzerine (Orhan Kemal'den Bir Anı) ... 166
Sait Faik Anketimize Cevap Veriyor ... 170
Kimler Beğeniliyor? (Bir Ankete Cevabı) 174
Sait Faik'le Görüşme ... 176
Sait Faik'le Bir Konuşma ... 180
Bizde Yazar Ne Yer, Ne İçer? 183
Atatürk'ü Niçin Severiz? 184
Şehir Tiyatrosu Hakkında Ne Düşünüyorsunuz? ... 184
"Varlık"ın Yirminci Yılı İçin Ne Diyorlar? 185
Sait Faik'le Son Röportaj ... 185
El ile Gelen ... 189
Sait Faik'le Son Konuşma ... 194

Dördüncü Bölüm

MEKTUPLAR

Yaşar Nabi'ye Mektup ... 199
Grenoble'dan Babasına Yazdığı ... 201
Bir Başka Mektup ... 204
Sait Faik'in Mektupları ... 206
Mektup ... 215
Samet Ağaoğlu'na İki Mektup ... 217
Naim Tirali'ye Gönderdiği Kart ... 220

KİTABI SUNARKEN

Sait Faik Abasıyanık'ın, kitaplarına girmemiş olan yapıtlarını toplama girişimini ve bununla ilgili bazı konuları, "Bütün Eserleri" dizisinin 9'uncu kitabını oluşturan **Balıkçının Ölümü - Yaşasın Edebiyat** adlı kitabın Sunuş'unda belirtmiştim.

O kitabın baskısı sırasında bazı hatalarımız oldu. 2 Mayıs 1948 tarihli "Hürriyet" gazetesinde yayımlanan **"Müthiş Bir Tren"** adlı öykü, bölümün ilk öyküsü olması gerekirken son öyküsü olarak yer aldı ve yayım tarihi de gösterilemedi. Özellikle şiirler bölümünde de sıralamada olduğu gibi, yayım yerlerini de göstermede noksanlıklar doğdu. Bunları ikinci baskıda düzeltip tamamlayacağız.

Balıkçının Ölümü - Yaşasın Edebiyat üzerine bir-iki yazı yayımlandı. Bu yazılarda, böyle bir girişimin yerindeliği üzerinde duruldu. Selim İleri, **"Balıkçının Ölümü"** öyküsünü kendisinin bulup gönderdiği izlenimini veren bir yazı yazdı. Oysa, bu herkesçe bilinen ve Sami N. Özerdim'in bibliyografyalarında da yer alan bir konuydu. Osman Serhat Erkekli, önemli konulara değindi. Bu arada, bir dost toplantısında, bir yazarın ve bu arada da Sait Faik'in, yaşarken kitaplarına almadığı ve belki de unutmaya çalıştığı bazı değersiz yazılarını böylece toplayıp yayımlamanın yazara bir saygısızlık olup olmadığı da tartışıldı. Bunun lehinde ve aleyhinde görüşler ortaya çıktı. Bizde, bir yazarın bütün yapıtları böyle bir işlemden geçmediği ve bu konuda ilk örneğin Sabahattin Ali'nin yapıtları olduğu, bu nedenle de tar-

tışmaların yerinde olacağı tarafımdan ileri sürüldü. Gene de, böyle bir derleme ve yayımlamanın yazın tarihi bakımından gerekli ve hatta zorunlu olduğu da genel kabule erişti. Ancak, okur yönünden gene de yarar ve zararları olacağı, okurun belki de kandırıldığı ve okura birçok değersiz yapıtın sunulduğu görüşü de ortaya atıldı.

Bu kitapta "Yedigün" dergisinde resimli olarak yayımlanan röportajlara yer veriyoruz. Bunlara **Açık Hava Oteli** adını verdik. Bu ad, röportajlardan birinin adıdır. Başka birini de seçebilirdik elbette. Ama, bu adın, Sait Faik'in kitabına en uygun bir ad olacağını düşündük. Bu röportajlarda, ekmek parası için yapılmış olsalar da, Sait Faik'in değişik bir daldaki uğraşını buluyoruz. O, kendine özgü konuları, kendi anlayışı ve duyarlığı içinde ele almış; güzel ve sağlam bileşimlere varmıştır. Bunların bazıları güncel konulardır, bu nedenle eskimiş sayılabilir. Ama, gene de o günün güncel olan bu sorunu bugün için tarihsel bir boyuta ulaşmıştır. Sözgelişi, **"Avrupa Şampiyonları Neler Anlatıyor"** adlı röportajda, Sait Faik, güreşçilerimizin bir başarısı üzerinde durmuş ve onları konuşturmuş, değerlendirmeyi yapmıştır. Öbürleri arasında ise müzelerle ilgili olanların sayısı epeyce fazladır. **"Atatürk İnkılap Müzesi'nde", "Belediye Müzesi", "Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde", "Deniz Müzesinde"** ve **"Yedikule Müzesi"** adlı olanlar kitabın önemli bölümünü oluşturmaktadır.

Sait Faik'in bu kitabındaki röportajlardan bazıları da, içinde yaşadığı kentin çeşitli çevreleri ile ilgilidir. **"Beyoğlu"** ve **"Haydarpaşa"** adlı olanlar, ayrı iki merkezi ele almıştır. **"Çiçekpazarı'nda Bir Gezinti",** ünlü Çiçekpazarı'nı anlatmakta ve sanırım başarılı olan bir yazı niteliğinde bulunmaktadır. **"Açık Hava Oteli"** ile **"Beleş Plaj"** ise toplumsal sorunlara dönük olarak yorumlanabilir. Sanat ve sanatçılar ile ilgili olanlar arasında ise **"Şiir Sergisi de Olurmuş",**

"Burhanettin Tepsi ve Devlet Konservatuvarı", "Şair Gazeteci", "Eyuboğluların Resim Sergisinde" adlı röportajlar bulunmaktadır.

Sait Faik'in "Haber Akşam Postası" adlı gazetede 1940 yılında yürüttüğü bir dizi de **"Edebiyatta Tasfiye Davası"**dır. Bir-iki tanesi daha önceki kitaplarında yer alan bu dizinin hepsi bu kitaba alınmaktadır. Bu kitapta, iki yazıdan oluşan **"Suç Tiryakileri"** başlığı altındaki röportaj dizisi de yer almıştır. Suç tiryakilerinin tövbekâr olup olmayacağı konusunda uzmanları konuşturan Sait Faik, toplumsal bir sorun ortaya koymuştur böylece. Kitabın üçüncü bölümünde ise Sait Faik ile yapılan konuşmalar bir araya toplanmıştır.

Sait Faik'in bütün röportajları bunlardan oluşmamaktadır. Önceki kitaplarında da bazı röportajları vardır. Belki de, ölümünden sonra yayımlanan kitapları yeni bir düzene göre ele alınıp basılırken bu konulara da çözüm getirilir. Bu yapılmalıdır da.

Bu kitabın önceki baskılarında, "İnkılapçı Gençlik" dergisinde yayımlanan bir-iki dağınık yazısı da yer almıştır. Bunlar, Sait Faik dizisinin 9. kitabı olan **Balıkçının Ölümü Yaşasın Edebiyat**'ın ikinci baskısında yayımlanmıştır.

Balıkçının Ölümü - Yaşasın Edebiyat'ın sunuş yazısında "bazı kişilerin elinde bulunduğunu sandığımız mektuplarının da epeyce olduğu inancındayız" demiş ve "ellerinde mektup bulunanlar, bunları yayımlar ya da yayımlanmak üzere bize gönderirlerse, sonraki ciltlerde yer alacaktır" diye eklemiştik. Sayın Samet Ağaoğlu dışında mektup yayımlayan çıkmadığı gibi bize de göndermek lütfunda bulunan olmadı. Gene de, eldeki mektupların bir arada yayımlanmasında yarar bulduk ve kitabın bir bölümünü de bunlara ayırdık. Daha sonraki yıllarda elde edilecek olanlarla bu bölümün oylumunun artacağına inanıyoruz.

Elimizde bulunan iki çeviri öyküyü ise **çeviriler**

cildine saklıyoruz. Bunlardan biri Andre Gide'den çevrilen **"Son Turfandalar",** ikincisi ise **"Bir İtalyan Hikâyesi"** altbaşlığı ile çevrilmiş olan ve asıl yazarının adı belirtilmeyen **"Meslek Kazası"**dır.*

Konuştuğumuz bazı yazarlar, Sait Faik'in daha başka röportajları olduğunu da belirttiler, ama kesin bir açıklamada bulunamadılar. Sözgelişi, Salâh Birsel, 1942 yılında, "İnkılapçı Gençlik" dergisinde yayımlanan **"Ellerin soğan kokar / ve vücudun bozulur / Çocuk doğurdukça"** dizelerinin bulunduğu şiiri yüzünden mahkemeye verilmişti. Bu mahkeme konusunda Sait Faik'in bir röportajı olacağını belli belirsiz anımsamış ise de yayımlandığı yeri kesinlikle anımsayamamıştır.

Sait Faik konusunda çözüm bekleyen bir konu da takma adlarının olup olmadığı ve bu adlarla yazdıklarını yayımladığı dergi ve gazetelerdir. Bu hususta olumlu adımlar atacağımızı umuyorum.

Bu kitabın oluşmasındaki yardımlarından ötürü, Milli Kütüphane Genel Müdürü Sayın Müjgân Cunbur'a; Milli Kütüphane'de bulunmayan "İnkılapçı Gençlik" dergisi dermelerinden yararlanmama olanak sağlayan Sayın Muvaffak Sami Onat ile Behçet Necatigil'e, bazı fotokopilerin sağlanmasındaki yardımları için İstanbul Beyazıt Kütüphanesi eski Müdürü Sayın Muzaffer Gökman'a teşekkürlerimi sunarım.

Muzaffer Uyguner

*) Adı geçen çeviri öyküler, 1981 yılında **Müthiş Bir Tren** adlı kitapta yayımlanmıştır (y.n.).

Birinci Bölüm

RÖPORTAJLAR

AVRUPA ŞAMPİYONLARI NELER ANLATIYOR?

Bir pehlivanın pehlivan olup olmadığı nereden anlaşılır?

Birisi, yanınızda, ben pehlivanım diye övünse, şöyle iriyarı, gösterişli de biri olsa, "Eh!.. Olabilir. Neden olmasın?" dersiniz. Ben de şimdiye kadar öyle derdim. Ama şimdi yağma yok! Derhal anlarım pehlivan olup olmadığını? Öyle gösterişe falan aldırmam. Bizim pehlivanları Gazeteciler Birliği'nde görseydiniz, gazetecileri de tanımasaydınız çok defa yanılabilirdiniz. Bunlar hepsi tığ gibi delikanlılar. Elbiselerinin içinde mütevazı, erkek, sakin, mahcup ve sevimli idiler. Sözüm iriliklerine: Evet, bu Avrupa şampiyonları ne öyle iri, boylu boslu, ne göbekli, ne de gösterişli...

Gelelim pehlivanları ayırdetmek meselesine: Söyleyeceğim inanmayacaksınız. Ama ister inanın, ister inanmayın. Ben, şimdiden sonra hiç aldanmadan pehlivanları kulaklarından tanırım. Evet, kulaklarından... Bu kulaklar kafa kol kapmaktan, köprüye gelip gitmekten (Unkapanı, Karaköy köprüsü değil, pehlivan köprüsü) şekil değiştirmiştir. Bazen bir pehlivanın bir kulağı, bazen her ikisi kırılmaktan, kan hücumundan

tombullaşmıştır Böyle birisini gördünüz mü hiç korkmayın, yalancı pehlivan değildir. Yook öyle kulaklarına hiçbir şey olmamış birisi yanınızda kündeye getirilmekten söz açarsa yutmayın, halis dünya şampiyonu yalancı pehlivandır

Avrupa şampiyonu pehlivanların dış görünüşleri:

Mahcup, gözlerinden belli ki iyi yürekli, mütevazı, sakin, çoğunun yüzü Anadolu'nun yuvarlakça uzun yüzü, çeneleri iradeli, sert. Bizim Avrupa şampiyonları, yendikleri rakiplerine göre gösterişsizmiş, hatta geniş omuzlu, ince belli, uzun boylu rakipleri bile İsveç'e vardıklarında fazla bir şey ümit etmemişler. Bizimkiler de bu gösterişe pek aldanmamışlar. Demek ki kuvvet de dışta değil, içte imiş.

62 kilo Avrupa şampiyonu hâlâ bir çocuktur.

Evet, hâlâ gözlerinde yaramazlık okunuyor. Çocukken çok yaramazdım, diyor. Asıl Karamürselliyim. Parmak kadarken güreş ederdim. Yüzerim de. İyi futbol da oynarım. Babam, ben küçükken ölmüş.

Yirmi dört yaşında, havuzlarda tesviyeci, saati 44 kuruşa çalışıyor. Türk milli takımının ilk güreşini o yapmış, rakibi 1,72 boyunda, genç, pek gösterişli bir Finlandiyalı imiş.

– Sağdan daldım. Finlandiyalıyı kucağıma aldım. İç sarmayı taktım. Çocuk yerde idi. Üç defa köprüye getirdim. O bu fena vaziyetten kurtulmak için çalışmaktan başka hiçbir şey yapamadı. İkinci devrede ezdim, ezdim. Her üç hakem de ittifakla beni galip ilan edince, salon yerinden

oynadı. Alkış alkış üstüne, fotoğraf fotoğraf üstüne...

Gazanfer Bilge'nin zeki gözleri gülüyor "Altı müsabaka yaptım, altısını da kazandım, diyor. "Babamı tanımam. Bir annem var. Kasımpaşa Güreş Kulübü'nün verdiği bir odada oturuyoruz.

Güreş salonu:

Güreş salonu 6500 kişi alıyormuş. Tıklım tıklım dolu imiş. Bütün seyirci İsveçliler güreşten anlıyorlarmış.

İsveçliler hakkında pehlivanların söyledikleri:

Halk o kadar dürüst, o kadar haksızlığa karşı tahammül edemez insanlarmış ki kendi hakemleri ve kendi oyuncularının hatalarına derhal itiraz ediyormuş. Salonda binlerce kadın bulunuyormuş.

Pehlivanlarımız heyecanlarından ve güreşe ilgiden etraflarını pek güzel bir güreşçinin mağlubiyeti karşısında salonda bir kalabalık ince insan sesi ahlı vahlı İsveççe bir hayret nidası çıkarıyormuş.*

Çıkarıyormuş ama derhal medeni vazifelerini hatırlayarak rakibinden biraz daha az güzel pehlivanı da pembe avuçlarını büsbütün pembeleştirircesine birbirlerine çarpıyorlarmış. İşte o zaman insanın Avrupa şampiyonu olacağı gelirmiş. Hatta güzel, küçük ellerin, pembe avuçların çıkardığı güzel ses, erkeklerin kocaman ellerinin patırtısını bile bastırıyormuş.

67 kilo Avrupa şampiyonu bir marangozdur.

*) Bu tümce, yazının yayımlandığı 8.12.1946 günlü "Yedigün" dergisinde de böyledir.

Yozgat'ın Boğazlıyan kazasının Gürden köyünden. İsveç'i Yozgat'a benzetiyor. "Bizim memleket gibi havası soğuk, insanları iyi, hak tanır, saf... Geçtiğim yolları hep Yozgat'a benzettim. Orada yalnız çam biraz fazla. İsveç ormanlık yer.

– Küçükken köyde güreş ederek büyüdüm. Askerde arkadaşım 73 kilo Avrupa şampiyonu Yaşar Doğu ile ara sıra güreşirdik. Tabii biz o zaman grekoromen bilmezdik. Alaturka kapışırdık. Güreş kulübü kaptanı bizi gördü, kulübe aldı. Güreşi orada ilerlettik. Askerde marangozluk öğrendim. Şimdi zirai kurumlarda marangozum. Ayda 150 lira kazanıyorum. İki çocuğum var. Yirmi dört yaşında evlendim. Yirmi sekiz yaşındayım. Babamı hiç tanımam. Anam bir sene evvel öldü. Yalnız ailemde değil, bizim köyde güreş etmeyen çocuk mu vardır. Adımı soruyorsunuz... –kızarıyor– Celâl Atik, diyor.

73 kilonun Avrupa şampiyonu Yaşar Doğu'nun en çok sevdiği sütle yoğurttur.

Altı güreşin altısını da kazanmış. Konuşuşu tam Anadolu şivesi. Yüzü tam Anadolu çocuğu yüzü. Kuvveti gibi, zekâsı da içinde, konuşuşu güreş gibi hesaplı. Hepsinden daha girişken, kafilenin güreş etmeyenlerinden, hakemlerinden bir tanesinin dünya şampiyonu tavrı kendisinde yok! Sevimli bir Avrupa şampiyonu. Resmini hediye ediyor. Güreşini anlatıyor. Zirai kombinaların müdürü hem Celâl Atik'e hem de kendisine bir baba şefkati göstermiş. Zirai kombinalarda bir kulüp de kurmuş. "Zirai kombinalar kulübü reisi ve müdürü Sait Demir'e minnettarlığımı yaz, n'olur, diyor.

– Ben Samsun'un Kavak kazasının "Karlıemirli" köyündenim. Artık var gel İsveç gibi karlı memleket hoşuma gitmesin mi? Ben oraya bayıldım. Bizim kaza 96 pare köydür. Ben yedi yaşından beri güreşirim. Aklımda kalan bu. Ondan evvel de güreşip kulağımı kırmış mıyım? Aklımda kalmamış. Babam üç yaşımda ölmüş. Celâl Atik'le aynı yaşta evlendik. İki kızım var Zirai kombinalarda oksijen kaynakçısıyım.

Pehlivanlar en çok neyi severler?

Yumurta seven de var, tahin helvasına bayılan da. Hamur işinden hoşlanana da rastlanıyor, cevizli telkadayıfına gönül verene de...

73 kilonun Avrupa şampiyonuna bu suali sorduğum zaman hiç düşünmeden;

– Süt, yoğurt! diyor.

Ben laf olsun diye ne yediklerini sormuyorum pehlivanlara. Şu kuvvetin, cevherin sırrını bulmaya çalışıyorum. Hani kime lazım değil bu dünya yüzünde yaşayabilmek için el ense!..

Zaro Ağa da yoğurt, derdi. Aklımızda tutmalıyız. Yalnız bir şey var. Acaba Karlıemir köyünün merasında otlayan hayvanların sütü ile bizim Terkos gölünde otlanan balık sütünün herhalde müthiş farkı olmalı. Yoksa İstanbul'dan da pehlivan çıkardı. Bunu da aklımızdan çıkarmamalıyız.

Sıtma içinde geçen bir güreş.

Sıtma bizim köylerimizde yaptığı düşmanlığı İsveç'te tam adamına göstermiş. Onu alaşağı etmeye çalışmış. Bir akşam evvel zangır zangır titreyen zavallı Yaşar Doğu, ertesi sabah güreş etmeye mecbur kalmış. İnsanoğlunun içindeki cevhere malarya mikrobu dokunamamış ki, pes de-

miş ve kendisine pes ettirenden de mükâfatını esirgememiş. Avrupa şampiyonu etmiş.

Darısı genç doktorlarımızın başına! Hadi biraz gayret! Yaşar Doğu, en kuvvetli İsveçli rakibini sıtma nöbeti içinde yenerken sizler de bir gayretle Anadolu'da gözle görünmez, elle tutulmaz şu menhus sıtma mikrobunu yeniverin.

Avrupa ikincileri ve üçüncüleri:

Muharrem Candan İzmirli. Babası Demiryollarında memur, kendisi bir arkadaşının defterini tutup hayatını kazanıyor. Yirmi üç yaşında, dünya üçüncüsü. Ümitle dolu bir genç.

İşte dünya ikincisi Mahmut Çeterez! O da yarın Avrupa şampiyonlarını yenmeye namzet.

İşte kırk dört yaşında bir dünya üçüncüsü. Bu yaşta güreşen dünyada yokmuş. İsveç'te pek sevilmiş, ona bayılmışlar.

– Bravo Koban! Bravo Koban!.. diye haykırmışlar. Hem de İsveç küçük hanımları...

Bu Koban işte bizim güreşimizin çobanı olan Koban'dır.

Bütün pehlivanlar, yalancı ve somun pehlivanları dahil, onu severiz.

Yüzümüzü ak edenlerden ayrılırken düşünceler:

Birçok Avrupa güreşlerinde Cumhuriyet devrinde ilk defa Avrupa birinciliği alıyoruz. Türkün kuvvet ve kudret cevherini fakirliğe rağmen muhafaza ettiğini görüyoruz. Köylü ve işçi çocukları olan Avrupa şampiyonlarımız, bize ümit aşılıyor Yarının kafa güreşlerini kazanmak için elimizde vesikalar var demektir. Eski Yunan hem kafanın, hem kolun kudreti idi.

Sıtma ile, bakımsızlıkla, fena şeraitle, bilgisizlikle mücadele sonunda kuvvetli nesiller göreceğimiz gün gibi aşikârdır. Kuvvetli nesillerin yanında da kuvvetli kafalara erişmeye bir merhale kalıyor. Ümit güzel şey! İşte ümit de capcanlı, insan şeklinde karşımızdadır.

Kafilenin biricik talihsizi Halit Palamur'un dediği gibi:

– En büyük tesellim arkadaşlarımdır.

Evet, en büyük ümit ve teselli genç, saf, nezih güreşçilerimizdir.

ATATÜRK, İNKILAP MÜZESİ'NDE

Senelerce en koyu cehalet içinde, en kötü şartlarla idare edilen, hatta kendi kendisini bile küçültmekten çekinmeyen, "N'olacak biz kaba Türküz!" diyen, edebiyatsız birçok küçük küçük halk parçalarına hiçbir kültür zerresi aşılamadan, hepsini kendisinden ya cesur, ya bilgin, ya sanatkâr görerek seven; sakin, durgun, kendini beğenmişin tam aksi olan milletimizi ilk anlayan o oldu.

Hani bazı beylik şeyler yazanlar vardır: "Sen ölmedin. İçimizde, kalbimizde yaşıyorsun Atatürk!.. derler. Ama bunu laf olsun diye, alkışlanalım diye söylerler.

Millete her gün bir maksat, bir bedihi hakikat, her gün yeni bir aşı yaparak bugüne getiren ve bugünden de ileriye götürecek serumu kanımıza vermiş olan adam, yemekten içmekten kesilmiş, gülmekten, sinirlenmekten durmuş, ama bir de düşünmekten durduğunu sanmıyorum.

Atatürk ölmüştür. Yani yemekten, içmekten, yürümekten, oturmaktan usanmıştır. Bakın Fransızca ne yazmış:

L'etat turc est une republique, democratique.

Atatürk canlıdır. Atatürk muhakkak aramız-

dadır. Yazı yazan muharrir, ilim yapan talebe, köylü çocuğu ve onu okutan öğretmen, vatan sınırını koruyan er, toprağı süren çiftçi, deri yapan amele... birer Atatürk'tür. Hepimize kim olduğumuzu, dünya yüzü insanları içinde bizim de vatanımızın ve dünyanın selameti dahilinde düşünmeye hakkımız olduğunu, bunun için de hiçbir şeyden çekinmemek lazım geldiğini, en ümitsiz anda hayalden bile ötelere geçen şeyleri hakikat yapabilmek için insana ve millete bakmanın kâfi olduğunu bize öğreten adam odur.

Bu vitrine bakıp dalmamak mümkün değil:

Bir kağnı, iki düşman silahı, bir istiklal madalyası...

Ne söylenir senin için kağnı! Hem en iptidailiğin, hem de en kahramanlığın sembolüsün. Yazık ki yalnız resmin var. Senin boylu boyunca bu müzede yerin var. Yerini kamyon tutar, sen tarihe intikal ederken insan seninle Türk köylüsü arasındaki benzerliği hatırlamadan edemiyor.

On iki yaşında idim. Mektep bahçesinde oynuyorduk. Hulûsi Bey ismindeki hocamız;

– İçeriye girin! diye bağırdı.

Sınıfa üşüştük. Hocamız odanın içinde sinirli sinirli geziniyordu. Dışarıdan bağrışmalar, gürültüler geliyordu.

Hoca;

– Sait, şu pencereyi kapa!.. dedi.

Sonra birden caydı.

– Hayır, kapama! dedi. Gelin çocuklar hepiniz yanıma.

Küçük pencerenin önüne yığıldık.

– Bakın şu geçenlere!.. dedi. Baktık.

– İşte, bunlar dedi, namussuzlardır. Bunlar vatan hainleridir Bunu hepiniz bilin.

Sarı bıyıkları titriyor, bir tanesini Çanakkale'de sakatladığı kör kırmızı gözü sulanıyor, ötekisi parıl parıl parlıyordu.

Caddeden geçenler "Kuvayi İnzibatiye" idi. Küçük şehir halkı içinde halife kuvvetlerinin dini ve devleti kurtaracaklarını söyleyenler dolu idi. Kuvayi Milliye'nin bâgi ve Bolşevik olduğu duvarlara çivilenmişti. İçimizden biri Hulûsi Bey'in söylediğini bir yerde söylese belki de adamı asarlardı.

Hulûsi Bey, yüzü kin dolu pencereyi kapadıktan sonra;

– Çocuklarım, dedi. Vatanı Mustafa Kemal isminde bir Türk çocuğu kurtaracaktır. Buna emin olun. Evde babanız Kuvayi Milliye'ye lakırdı söylerse korkmayın, ona karşı koyun, ona inanmayın. Belki on sene, yirmi sene dövüşeceğiz. Size onun için söylüyorum. Dört-beş sene sonra siz silaha sarılacaksınız. Yine olmazsa çocuklarınız dağa çıkacak. Bu kör gözümle ben de oradayım sayılır. Onlara böyle, pencereden, "Namussuzlar!" dedim sanmayın. Göreceksiniz.

O gün mektepten çıkarken birkaçımızı alıkoydu.

– Gelin benimle beraber, dedi.

İstasyon taraflarına gezmeye çıktık. Tarlalar arasında bir zaman gezindik. O sırada mısırlıklar içinden başlarında Laz başlıkları on kişi âdeta yanımızda bitiverdiler. Hulûsi Bey onları kucakladı:

– İstasyonda iki Yunanlı ile bir Abaza gezini-

yor Başka hiç kimse yok. Hükümet önündeki mezarlıkta bir tabur Yunan askeri var. Başka bir şey görmedik, dedi.

On kişiyi uzaktan takip ettik. İstasyondaki üç Kuvayi İnzibatiye neferi gık bile diyemediler. İki kişi bir şimendifer makinesine koştu. Sekiz kişiden biri titreyen Yunanlı istasyon memuruna sırtını dönerek halkın içinde kahramanca gezindi. Öteki yedi kişi mezarlıkta talim yapan halife kuvvetlerine bir yaylım ateşi açtıktan sonra hazır makineye atlayarak Geyve Boğazı'na doğru hazin hazin düdük çalarak gittiler.

Kuvayi Milliye Geyve Boğazı'nda idi. Bir şimendifer makinesine şiddetli ihtiyaçları varmış. On kişilik bir çete Adapazarı'nı basıp lokomotifi alıp gitmişlerdi...

İşte bugünleri yaşamış birisi için burası artık müze değildir. Burası saçı ağarmış kırk yaşında birinin hem beşiği, hem mezarı, hem istikbalidir.

1 Temmuz 1927 Cuma günü Atatürk bakın ne diyor:

"Sekiz sene evvel mustarip ağlayan İstanbul'dan kalbim sızlayarak çıktım. Teşyi edenim yoktu...

Ama istikbal eden bütün İstanbul'du. Bütün dünya idi.

Dolmabahçe'den o gün şöyle diyor:

"Yalnız artık bu saray zıllullahların değil, zıl olmayan, hakikat olan milletin sarayıdır. Ve ben burada milletin bir ferdi, bir misafiri bulunmakla bahtiyarım.

Müzenin genç memuru Hayrullah Üstar bir Atatürk hatıralar mahzeni:

– Harbiye mektebinde kapuska yemekten usanan talebeler bir türlü usandık, diyemiyorlarmış. Mustafa Kemal bir kömür parçasıyla bir kapı, bir saka, bir de sandık resmi yapmış. Eksik kalan tarafını da iz'an ehlinin anlayışına havale ederek mektebin duvarına çizmiş. Ondan sonra fasulye ile pilav verilmeye başlanmış.

İşte Mustafa Kemal Efendi'nin babası evkaf ikinci kâtibi Ali Rıza Efendi. Aynı keskin gözler, aynı şakaklar, aynı çene...

Orada saçı, kalpağı, gömleği, iç çamaşırı, İstiklal Harbi'nde giydiği askeri elbiseleri, smokini, frağı... hepsi orada. Duvarlarda 1919'dan 1938'e kadar yırmi senenin sıçraya sıçraya varılan merhaleleri. İşte Türk Cumhuriyeti, Avrupalı Türk halkı...

Yine duvarlarda o Anadolu, Rumeli beyzadelerinin, eşraf çocuklarının, mütegallibenin milleti uyandırmamak için binlerce imza ve mühürle dalaletlerini mühürledikleri vesikalar: Hocazade, Dodoszade, Şapşalcızade, Ferhatzade, Ejderzade, Mollabekirzade, Kadızadeler... Şöyle diyorlar:

"Umum millet bin üç yüz senedir tecrübe ettiğimiz ve tecrübeye de hacet kalmaksızın bildiğimiz zâniler recmedilmedikçe, carihler ve katillere kısas, sâriklerin elleri kesilmedikçe, şarap hamir edenler cezayı sezaları görmedikçe ispatı mekânet edemeyeceğimize kaniiz..,

Mesele ispatı mekânette değil; mesele milleti soyamadıkça, milleti okuttukça bizim hikmeti vücudumuz mu kalırda...

Düşmanı kovmakla iş bitmemiş ki... İnsan

ihtiyarsız; Mustafa Kemal bir hayalperestti, diyeceği geliyor. Hayalperest mi? Ne münasebet! Büyük realist, tam realist. Adım adım, kura kura, tahlil ve müşahede ede ede, belki de mektepten çıktığından beri sindire düşüne. planlar yapa yapa, hayallerden bile üstün olan bir hakikati pırıl pırıl göre göre...

Hakikatler de belki hayaller kadar olmayacak gibi gözükür. Bunları hayallerden ayırmasını bilmek her insana nasip olmuyor.

Bir vatan kurtarılır. Bir millet taassuptan sıyrılır; en ileri fikri bulur, kendini dinle, mütegallibelikle, cehaletle, uyuşuklukla, kanaatle olan kösteklerden kurtarır. Bunu filozoflar hazırlar, muharrirler yazar, askerler ve siyasiler yapar. Bütün bir milletin düşündüklerini, Tanzimat'tan beri utana sıkıla, korka korka, saklanarak, kitaba uydurmaya çalışarak düşünülenleri; değil hakikat yapmaya, yazmaya bile üstü kapalı cesaret edilen şeyleri, bir tek adam yapmaya kalkarsa ve yaparsa o adam milletin kafası demek doğrudur. Dâhi, büyük kelimeleri bir şey ifade etmez. Hatta bazen övmekten, kuru kuru övmekten başka bir şey değildir. Bütün bir milletin duyduğu, arzuladığı, istediği, düşünüp de bir türlü halledemediği meseleleri bir çırpıda halleden insan kafası ve enerjisi. Bu biz Türklerin "insanoğlu", Fransızların "L'homme" dedikleridir.

– Mustafa Kemal insanoğludur. Tam insanoğludur.

Hepimiz eksiğiz: Bakkal dükkânı açmak hülyamızdır; açtık mı tamam! Hülyamız roman yazmaktır; yazdık mı tamam! Mebus olmaktır; olduk

mu bitti! Biz birer egoistiz, Mustafa Kemal'in yanında küçüksek gayelerimiz olmadığı içindir. Yalnız kendimizi, çocuğumuzu, yahut komşumuzu düşünebildiğimiz içindir. Bütün bir milletin selametinin ne olduğunu, ne istediğini bildiğimiz gün her insan Mustafa Kemal olacaktır.

Mustafa Kemal'i anlatmak kolay değil. Ne yapsam, ne etsem onu övmüşten başka bir şey olmam. Halbuki maksadım övmek mi? Övmek boş laf! Mustafa Kemal'i anlamak lazımdır. Daha anlatana da rastlamadım. Övmeden, heyecanlanmadan, onun gibi düşünerek onu anlatmak?

1920'de on iki yaşında idim. İptidai hocam Hulûsi Bey;

– Çocuklar bir Mustafa Kemal var. İşte o vatanı kurtaracak. Öteki, o halife alçağı asılmaya layık bir vatan hainidir. Mustafa Kemal yalnız başına bütün bir milletin evladıdır, demişti.

Doğru lakırdı! Bütün milletin yalnız başına evladı. Zamanında yaşayanların da Atası!

İnsan röportaj yaparken dalıyor, ne yaparsınız. Ben de dâhi, ulu diyebilirim. Bununla ne yapmış olurum; hiç.

Mustafa Kemal düşünen kafadır. Mustafa Kemal mensup olduğu vatanın insanlarını, dünyadaki fikirleri, cemiyetimizin bozuk ve sağlam taraflarını, eksiğini, artısını, faziletini ve kusurunu bilen adamdı. Bunu bilen binlerce okuryazar vardı. Bunları bilen, bildikten sonra da düzelten, meydana çıkaran, kuran adamdı.

Bir milletin belli belirsiz kurduğu hayali fikir haline getirmek, yani düşünmek ve yapmak! Yazarken, kuru laf halinde hiçbir şey değil gibi.

Mustafa Kemal'in, İstanbul'dan 1919'da yapayalnız teşyi edeni bile olmadan çıktığını hatırlamalıyız. Mustafa Kemal filozoflar, şairler, sosyologlar, romancılar mevzuu; onun için biz röportajımıza dönelim.

Ben onun zamanında çocukluğumu ve gençliğimi yaşadığım için coşuyorum. Onu elbiselerinden, resimlerinden öte hatırlıyor, seviyor, sayıyor, ne yalan söyleyeyim, şaşırıyorum. Hayatımda bir defa önünden geçtim, izci olarak. Uzakta, fark bile edemediğim kırmızıya çalar bir yüz görmüştüm. Sonra bir de bütün bir ağlayan şehir, bir tabut.

Kendimizi bir kişiye bile sevdiremeyeceğiz okuyucularım. Bu bile zor şey. Bütün bir millete kendini sevdirmiş, bütün bir milleti kendisi sevmiş adam olmak? İşte bu olmayacak bir şey! Ama bu olmuştur. Belki tarihe böyle adam girmemiştir.

Birdenbire hırçın bir yazı. Harfler ufak başlıyor, iri iri bitiyor:

T T.A.K.

Sina'nın heykelini yapınız.

Saat 22.50. 2-VIII-1935

İşte dil ve yazı üzerine birçok müsvedde:

"İse, için, ile edatları ayrı yazılır. Fakat ilk harfleri yani (i) harfi kaldırılarak kullanılırsa (i) mukabili olmak üzere bir (-) ile kelimeye birleşir.

Görüyor musunuz, kafası bir dakika durmayan adamı? "Sen, sarf hocasısın, yapsana... demiyor, oturuyor, kaideyi yazıyor.

Bir Şakir Bey'e 14 Mayıs 1914 Sofya tarih-

li, yeniçeri kıyafetinde fotoğrafını hediye etmiş. Bu genç, güzel, yakışıklı, kibar yüzlü delikanlı Mustafa Kemal'dir. Yüzünde bir tek sert hat yok, her şeyi yumuşak.

Bir de İstiklal Harbi sırasındaki resmine bakıyorum: Çöküк yanaklar, çıkık elmacık kemikleri, sert hatlar, dik bakışlar

Şurada üstünün yırtıkları makine ile dikilmiş sarı potinler. Kendisini Ankara'ya götüren ayakkabılar. Her taraf, her duvar fotoğraf dolu. Canlı, her jestte bir mana var. Her jestte hem samimi, hem aktör. Her şeyi, her hareketi zamanında yapmasını bildiğini bu resimler gösteriyor.

Düşündüğünü, güldüğünü, şaşırdığını, kızdığını, hatta hasta olduğunu bile ifade eden açık, namuslu, yaşayan insan yüzü.

İçimizde, kalbimizde, ruhumuzda yaşıyorsun Atatürk! deyip edebiyat yapmayacağım. Bu lakırdılar uluorta lakırdılardır. Öyle olduğu halde hakikat payı var: Aramızda yaşıyor. Aramızda yaşıyorsun; bu muhakkak. Her gün, her saat yanımızdasın, beraberiz, arkadaşız, yan yanayız; düşünüyor, konuşuyor, gülüyoruz. İşte insan böyle ölmez. Sen bir milletin kafası olmuştun. Senin tarafından o kafayı tozlarından silkinmiş pırıl pırıl, senin sayende anlaması kolaylaşmış bulduk. Bütün bir milletin kafasını kafamızda duymayı öğrendik.

Allahaısmarladık, hatıralarına bırakıp sokağa çıkıyorum, Atatürk! Sokaktaki herkes seninledir Senin sevdiğin, seni seven halktır. Düşündüğümüz zaman kulağımıza senin o güzel sesin gelir:

...Millet yoksulluk içinde harap, bitap düşmüş olabilir. Ey Türk istikbalinin evladı! İşte bu ahval ve şerait içinde vazifen istiklalini ve Türk Cumhuriyeti'ni korumaktır.

Müzeden çıkarken müze memuru Bay Hayrullah Üstar:

– Atatürk'ün daha birçok hatıraları var ama, bir türlü hepsi toplanamıyor. Şurada burada dağınık halde. Kimse de kendisindekini vermiyor. Yadigâr olarak saklıyor... dedi.

Müzeyi yakalarım kalkık, ellerim buz gibi, ayaklarım ellerimden beter gezdim. Kaloriferin parlak gümüş yaldızlı ıskaralarından madeni bir soğuk esiyordu. Meğer İnkılap Müzemizin kaloriferleri yanmıyormuş. Bütün bir yirmi beş senenin sıcak hatıraları olmasaydı satlıcana tutulacaktım.

Atatürk'ümüzün 1917 ve 1918 senelerini kira ile içinde geçirdiği bugünkü müzeyi bırakıp giderken bir yarımada ve küçücük bir Avrupa parçasında yaşayan yirmi milyon kahraman, temiz, saf, medeniyete susamış bir milletin ben de bir ferdi olduğum için bir sevinç duydum. Bu sevinci hepimize Atatürk duyurmuştu. Hatıraları da duyuruyor. Büyük sevinçle gözyaşı yan yanadır. Gözüm yaşardı.

(**Yedigün**, 29 Aralık 1946)

BELEDİYE MÜZESİ

İstanbul, müze bakımından zenginlemekte. Hemen her şey yüz sene geçmeden müzelik oluyor: Muharrir, şair, kap kacak... Bu önüne geçilmez bir şey. İnsan, müze nedir diye düşünürse; mazinin, birtakım hatıraların, birtakım güzelliklerin onları hiç görülmemiş nesil gözlerine ve gönüllerine yadigârıdır, diyebiliriz. Ama müze, ne de olsa yine hazin bir şey. Her zaman bir ölüp gitmişin, maziye karışmışın mezarı! Müzeler, insanı düşüncelere sevk eder. Biz, bazı müzeleri yaşadık. Bu yüzden, ne de olsa bazı devamı temenni edilen güzelliklerin bile ölümü karşısında üzülmememize imkân yok.

İnsanlar bir zamanlar şu canım sürahilerden su içerlerdi. Şu kristal kandilde mum kimbilir ne efsanevi yanardı. Şu kaptan belki de bir masal kahramanı yemek yedi. Bu tespihi belki de Süleyman Çelebi kullandı. Bu tezhibi belki Şeyh Galib'in ateş gibi yanan gözleri gördü. Bu yazı insana bir şeyler söylüyor Freud, "Léonardo Vinci'nin Meryem resimlerinden hayatının en gizli hususiyetlerini, en karışık haleti ruhiyesini, zevklerini tastamam bulabiliriz, dermiş. Ben de şu güzel yazıya bakarken hattatın kime âşık olduğunu anlar gibiyim. İşte şu "Vav"ın şurasındaki

insanın içini burkan hususiyet, sevgilisinin kalemtıraşla elini kestiğindendir. Şu "he" harfinin şurasındaki cana yakınlık; yazısını yazarken odaya yumuşak ayaklarla giren kadından ve isimsiz bir sanatkârın üflediği, eliyle ağ yapan örümcek misali ördüğü bardakla getirilen şerbetten doğan ruh inşirahındandır.

Bu kumaşlar nedir? Hangi sihirli eller bu dünya yüzünde bile olmayan çiçekleri bu ipeğe işlediler? Bu akik, necef, Yemen taşı, altın, gümüş, tunç, bakır mühürlerle neler, hangi kâğıtlar imzalandı? Bu kâğıtları bugün Avrupa'da tahsil ettiğimiz halde böyle boyayamıyoruz. Bu nakışları camın üstüne işleyemiyoruz. Bardaklarımızı yapamıyoruz. Bu birer bilmece güzelliği taşıyan anahtarları kalıba dökemiyoruz. Bu birer masal matbaası olan mühürleri kazacak kalmadı.

Şu hâk aletlerine bakınız! Sıkıştırmaya, tutmaya, döndürmeye, boşaltmaya yarayan tahtadan, iptidai fabrikaya!..

İşte yazı levazımı: Hokka, lif, makta, mühre, kalemtıraş... Bütün bunlar ressamın boyaları ve fırçaları sanki. Dinin yasak ettiği resmi insanoğlu kendi kendine yasak etmiş bile olsa hürriyetin bu başka türlü tezahürüne, sanatkârın, "Resim yapmak, güzellik yaratmak istiyorum. Ne yapsanız mâni olamazsınız, deyişine benzemiyor mu?

Şu tezhibe bak! Bu ne renk, bu ne göz nuru, zevk, iç âlemi, sevgi, sabır... Sen misin bana resmi yasak eden? Al sana! Bak ben neler yapabilirim. Bilmediğin çiçekler, aklına gelmeyen renkler bulurum, ben nasıl renklerle şarkı, ka-

lemle fırça vurur, hür yaradılışımın beratını nasıl alabilirim.

Bugün İstanbul'un belediye müzesi olan Gazenfer Ağa medresesi bir on yedinci asır Türk şaheseridir. İkinci Selim'in odabaşısı Gazanfer Ağa tarafından yaptırılmış, Mimar Sinan'ın kalfalarından Davud Ağa yapmış deniyor. Gazenfer Ağa medresesi, Bozdoğan su kemerlerinin Gazi Bulvarı üstünde bir zafer tâkı gibi muhteşem yükseldiği kısımda beyaz vücudunu su kemerinin uzun boylu erkek omuzuna hafifçe yaslamış balık etinde bir kadın güzelliğidir. İçinden neredeyse tavuslar, ankalar, medar kuşlar fırlayacak yuvalara benzeyen müteaddit bacaları. Avuç içine alınacak kadar küçük, katı nakış kubbelerinin görünüşü, su kemerine böyle on, on beş küçük kubbe ile âdeta yaslanış o kadar şirin bir manzara ki, bu yağmurlu günde bembeyaz vücuduyla tüten medrese bir tek kadına değil, melekler gibi güzel beyzi yüzleriyle birtakım bakirelerin yıkandığı üstü örtülü bir havuz tesiri veriyor.

Medresenin içerisi de güzel; ortada bir şadırvan, dört köşe bir çimenlik, avlunun kenarı kırmızı, altı köşeli Malta taşları döşeli. Odalar da bu bağırmayan kırmızı Malta taşından. Medrese iyi restore edilmiş.

Müze müdürü İsmail Baykal, Gazanfer Ağa'nın kim olduğunu anlatıyor:

– Gazanfer Ağa, Sarı Selim'in padişah olmadan evvel vali bulunduğu Kütahya'dan beraberinde getirdiği ikiz iki kardeşten bir tanesidir. Onları saraya, haremi hümayuna almak istiyor. Her

ikisini de hadım ettiriyor. Öteki kardeşi Cafer bu ameliyata tahammül edemeyip ölüyor.

Osmanlı tarihinde ilk hadım ettirilen ak ağa Gazanfer Ağa'dır. Ondan evvel tabiattan hadım olarak doğan beyaz çocuklar saraya ak ağa olarak alınırmış. Bunların bazen erekliklerini buluverdikleri de olurmuş ama sonradan hadım edilerek saraya alınan ilk ağa Gazanfer Ağa'dır.

Gazanfer Ağa önce kapıağası oluyor, sonra odabaşılığa yükseliyor. Sarayın odabaşısı demek; padişahı giydiren, soyan, süsleyen, yatırıp kaldıran adam demekmiş. Gazanfer Ağa sanatkârları, hattatları, ulemayı himaye edermiş. Hünkâr tabiatının germü serdini bilen ağanın nüfuzu herhalde yabana atılır gibi değilmiş.

Senelerce harap, bakımsız kalan bu güzel medrese nihayet Cumhuriyet devrinde yeniden, aslına tamamen uygun bir şekilde tamir ettirilerek belediye müzesi oldu.

Müzeyi beraberce gezelim.

İstanbul dokuma kumaş ve işlemeleri kısmında ne güzel kumaşlar: Selimiye, Ahmediye kumaşları, Üsküdar çatmaları, Medinei Münevvere puşideleri, yazmalar, basmalar, beş peşli kadın entarileri... Bir zamanlar Türk ve İstanbullu kadın, bilhassa kadın işçilerimizin ne sanatkârane şeyler yaptıklarını görmek isteyenler burada, bugünkü emprime denilen bağırtkan renkli ipeklilerin yanında Türk işi oldukça donuk ve âhenktar yüzlerce rengin ve çiçeğin kumaşlarla nasıl imtizaç ettiğini bir görseler...

Oradan gülapdanlara, vazolara, askı ve avizelere, züccaciye kısmına geçiyoruz. Burada çeş-

mi bülbüllerin güzelliğini bilmem nasıl tarif etmeli? Bunlar köpük müdür, yoksa camlaşmış örümcek ağı mıdır, bulut mudur, duman mıdır? Doğru, camdır. Camdır ama, bir bira şişesi, bir çirkin şarap ve su şişesi, içinde tozlar varmış gibi yapılan bugünkü su bardakları da camdandır. Ya bugünküler camdan değil, ya ötekiler Bunlar zevk sahibi medeni insanların arzu ve aşk ile yapıp insanlara yaşamanın zevkini aşıladıkları camdan başka şeylerdir O zincir zincir avize sarkıntıları, o karanfile benzeyen billurlar, çeşmi bülbül lalelikler, çiçekler...

Daha dün bütün bunları yapanlar yaşıyormuş. Çoğu imzasız. Yalnız imza yerine bir "Eseri İstanbul." Bir zamanlar "İstanbul işi" demek kâfiymiş demek. Uzun lafa lüzum yokmuş. İşte büyük bir vazonun üstünde Enderun ressamlarından meçhul birinin yaptığı bir Boğaziçi.

Müze müdürü anlatıyor:

– Bir Amerikalı gelmişti. Vazoyu görünce, "İmkânı yok, demiş, "bunun Türkiye'de yapıldığına inanamam. Altını çevirip (Eseri İstanbul) damgasını gösterdik, şaşırdı kaldı. "Nasıl olur, nasıl olur?" diyordu. "Bu bir nefisedir.

Bu vazolardan birinde bir isim ve tarih seçebiliyorum: (Küçük Yusuf Ağa 1264.) Küçük Yusuf Ağa da hiçbir halef bırakmadan göçüp gitmiş olacak.

Bir başka odada renk renk meşk kâğıtları. Bu kâğıtlar da İstanbul'da yapılır, İstanbul'da boyanırmış.

Müze müdürü;

– Bunlara vessale derler Şunlara da akkâse, diyor.

Yazı sayfasının, yazı kısmı ile kenar kısmının birbirinden ayrı kâğıttan yapılarak belirsizce yapıştırılanına vessale, yazı kısmının rengi ile kenarının rengi ayrı olan kâğıda da akkâse denirmiş.

Meşhur hattatların güzel yazıları: İzzet Efendi, Hafız Osman Efendilerin yazıları. Ayna, mahlûlile yazılmış aynalı yazılar, müzehhep bastonlar, müzehhep kitap, müzehhep tahta, eşya, meşin.

Ötede tahta oymacılık sanatının nefiseleri: Türk sazları, ok ve yay aletleri, kavukluklar, çerçeveler, Mısırçarşısı'nın ilk saati, santur, ud, tef, kanun, isimleri tarihe karışmış musiki aletleri, çubuklar...

Savatlı gümüş tabakalar, düdükler, tombak denilen altın ve bakır karışığı paslanmaz bir madenden yapılmış kahve fincanı, bardak, nargile... Bakır âvani, alem, muhteşem bir fener, sünnet, hacamat ve dişçi takımları (çirkin şeyler), stil kahve takımı, kahvecinin kahve getirirken omuzuna attığı gümüş sırmaları parlayan ipek mavi örtü, mutfak kahve güğümü, fildişi nefir, makta, mücevher kutusu; kuka, pelesenk, hurma, ödağacı, sedef, panzehir, kehribar tespih, mühür, mühre (kâğıt parlatmaya yararmış), halkâri kâğıtlar, ebru kâğıtlar

Hele bir anahtar koleksiyonu var, görmeli. İnsan kafasının demirden yaptığı bu acayip, esrarengiz desenleri bugün yapan yokmuşmuş. Bilmeceler kadar sihirli anahtarlar! Öyleleri var ki

yapılmasına ve bu anahtarla kapanan kapının açılmasına imkân yokmuş. Öyle desenler var ki âdeta korkunç. Sarı, kırmızı, pembe, siyah paslarıyla Amerikalı sürrealist ressam Salvador Dali'nin muhayyelesinden çıkmış gibi.

Hele bir üç tekerlekli araba biçiminde cezve var; kahvemizi Yemen'den bütün kokusu, rahatlığı, huzuru, zevki ile bir diri, tombul, esmer Saba Melikesi getiriyor gibi.

Şimdi Karagöz perdesinin önündeyiz. Hacivat, Firuz Bey'le bir feraceli hanıma şöyle nasihat ediyor gibi:

– Beyzadem! Sizin gibi bir sahibi aklü iz'anın, Karagöz bendeniz gibi bir cahili ilmü irfanın duhteri pâkize edasını ben her ne kadar size münasip görürsem de ağyar ne derler?

Demesine karşılık Karagöz'ün öteden;

– Sen beyzadem gibi akıllı ve iz'anlı bir kişizadeye senin gibi çakıllı, iz'an dedikçe uzananın eşek dürter, kaz güderin kızını peşkeş çekersin ha! Sensin hıyar yerler ailesinden, bize ne, ne dersen de, diye Hacivat'ın üstüne yürüyüşünü görür gibiyim.

Müze müdürü;

– Karagözler ceylan, deve ve eşek derisinden yapılırdı. Sonradan mukavvadan, tahtadan yapılanlarına da yetiştik ya, diyor, ceylan derisinden yapılanların arkasından ışık vurunca perdede bir Walt Disney filmidir başlardı.

Karagöz'le desen anime arasında büyük fark yok. İşte unuttuğumuz, ihyası bir daha kabil olmayacak büyük bir sanat daha ölü; müzelik!

Hem ressama, hem aktöre, hem muharrire bir beşik, bir mektep olacak sanatımız!

Duvarlardan Hamdi, Abdi, Tahsin, Hayali, Şefik, Yahya, Ali, Küçük İsmail, Naşit, Sait, Aşki, Sururi hâlâ gülüyor, oynuyor, masal mı söylüyor, yoksa zevkimize üzülüyorlar mı belli olmayan canlı yüzlerle bakıyorlar. Müzenin kuruluşuna canla başla çalışan çok kıymetli merhum Selim Nüzhet Gerçek buraya Hamdi Efendi ile Küçük İsmail'in iki kavuğunu da koymuş. Yalnız Selim Nüzhet'in resmi yok. Onu da sevdiklerinin arasına asmalı değil miydi?

İstanbul belediye müzesi daha da zenginleşecek. Zenginleşmesi de lazım. Bu şehrin büyük, zarif, ince sanatından kalan birçok şeyler kimbilir nerelerde, hangi kıymet bilmez ellerdedir? Belki de şu saatte bir çeşmi bülbül kırılıyor, bir lalelik süprüntülüğe atılıyor, bir ceylan derisinden Karagöz yama yapılıyordur.

Belediye müzesine yalnız pek mütevazı bir İstanbullumuz hediyede bulunmuş. Birtakım güzel tezhipler, yazılar ve bir de cilt koleksiyonu hediye etmiş. İsmi avukat Halil Arda. Müze müdürü kendisine benim vasıtamla bir daha teşekkür ederken öteki İstanbullulara da müzelerini unutmamalarını rica ediyor.

Enderun mektebinde yetişmiş müze müdürü Bay İsmail Baykal, İstanbul çelebilerinin son numunesi. Zarif, kibar, terbiyeli, nazik, nüktedan... Topkapı kütüphanesi müdürü imiş. Bir Enderun tarihi hazırlıyor.

Müzenin duvarlarını Nazmi, Muazzez ve Mahmut Kılıç isimli ressamlarımızın güzel, eski

resimleri süslüyor. Diğer salonlarda Prost'un planı, Fatih'ten beri İstanbul'un muhtelif resimleri var Fatih'in Bellini'nin yaptığı resmi, bir de nakkaş Haydar'a izafe edilen Kanuni'nin resmi var

Müzeden ayrılırken yazısı gümüş kılaptan işlemeli bir berber levhasından şu beyti alıyor ve okuyucularıma ben de selametler diliyorum.

Efendim afiyet olsun tıraşın
Gitti muyun selamet buldu başın.

(**Yedigün**, 5 Ocak 1947)

TÜRK VE İSLAM ESERLERİ MÜZESİ'NDE

Bugün, Türk İslam Eserleri Müzesi'nin bahçesi, hatta Süleymaniye civarı, karın altında, on altıncı asır Türk haşmetinin huzuru, sükûnu içinde, her şey Sinan'ın yaptığı gibi. Yalnız çınarlar, on altıncı asrın körpe fidanları şimdi bir tarafından girilip, öteki tarafından çıkılan kovuklarıyla ihtiyar.

Elif Naci her zamanki sevimli, nazik Elif Naci. Ama galiba ihtiyarlamaya karar vermiş. Bu kararında mahzun bir tevekkül sezilen dost ressam ve müze müdürü güzel halılara musallat güvelere kaşlarını çatıp ileri geri söyleniyor. Sonra tatlı tatlı anlatmaya başlıyor:

– Yazın talebeler gelmişti. Seksene yakın haşarı. Müze bahçesini gezerlerken baktım iki tanesi garip bir oyun tutturmuş, bizim tarihi çınarların bir kovuğundan girip öteki kovuğundan çıkıyorlar. Ben fena halde korktum. Zaten sallanıp duruyor zavallılar! Bu oyunun arkadaşları tarafından da beğenileceğinden korktuğum için yanlarına koştum.

"Niçin geçiyorsunuz çınarın kovuğundan çocuklar?" dedim.

"A bilmiyor musunuz? Buradan geçen sınıfı geçermiş de...

"Bilmez olur muyum?" dedim. "Aman çocuklar! Sakın öteki arkadaşlarınıza söylemeyin. İşin sırrı bozulur, ha!..

"Sahi mi amca?" dediler

Böylece yaramazların elinden artık sallanmaya başlayan, ama yine bizleri gömeceğine şüphem olmayan, pek sevdiğim o iki ihtiyarı kurtardım.

– Müzeyi gezebilir miyiz, üstat!

– Bir defa bağlı bulunduğumuz Topkapı Müzesi Müdürü Tahsin Bey'e soralım... diyor.

Telefonu eline alıyor...

Türk-İslam Eserleri Müzesi Süleymaniye medreselerinden birinde 14 Nisan 1914'te açılmıştır. O günün hatırasını Elif Naci'nin küçücük, sevimli odasında duvarda görüyoruz: Müze müdürü Ahmet Hakkı, İbnülemin Mahmut Kemal, ihtifalci Ziya... Elif Naci'nin başucunda Mehmet Esad-ül-Yesari'nin hattıyla Farisi bir şiir. Karşımda sükûn içinde müze bahçesi, kubbeler, havuzlar, çınarlar. Elimde Memluk eseri bir bakır tas. Hükümdarlığa yükselmiş Arap halifeleri zamanındaki Türk kölelerinin eserine bakıyorum. O zamanlar resim bile yasak değil. Bayağı insan resmi çiziyorlar. Kölelikten hükümdarlığa nasıl yükseldiklerini yaptıkları medeniyet eserleri anlatıyor. Bu köleler hem asker, hem sanatkârmışlar. Üstünün çiçekleri hâlâ canlı kavanoz büyüklüğünde cami, saray kandilleri, Sevr vazoları kadar güzel, parlak ve beyaz; üstünde kuzuyu kovalayan kurt resimli küpler, sırları hâlâ pırıl pırıl seramik eşya... Ötede bir Memluk hükümdarının sarayında bulunmuş mozaik iki kadın resmi, kü-

çücük, nereden koptuğu meçhul freskler, meçhul kadın, çocuk, adam başları. Her şey Acem ve Yunan tesiri altında ama yine kendine mahsus bir taraf da var. Bunlar Rakka hafriyatından çıkma seramikler. Ötede fenerler, tuğlar... İşte köle iken hükümdar olan Türk sanatkârlar kafilesinin geçtikleri yerin güzel sanatını kapa kapa kendine göre yoğuruşunun, mana verişinin eserleri.

Elif Naci bir mezar taşını işaret ediyor. Kanuni devrinde yapılmış bu mezar taşı vezirlerden Bostan Mustafa'nınmış. Bir küçük âbide kadar güzel. İşte on altıncı asır heykeltıraşı maalesef suret yapamıyor ama sevdiğinin, takdir ettiğinin âbidesini dikmeyi biliyor. Mezar taşı şeklinde bir heykelle. Bir muhteşem âbide güzelliği taşıyan bu mezar taşını Abdullah Kırımi yapmış. Hangi meydana dikersen dik, orayı başkalaştırır, süsler bu taş.

Abdullah Kırımi onuncu asrı Hicri'de yaşıyor. Hayatının son senelerinde kendi mezar taşını yapmış. 993 seneleri imiş. Kendisi iki rakam koymuş. 99. Üçüncü dokuzu da talebelerimden birisi yazıversin demiş ve 999 senesinde de ölmüş.

Türk İslam Müzesi'ni müdür Elif Naci ile beraber iki ressam arkadaşı modern bir müze anlayışı ile tanzim ediyorlar. Bir şey görüyorsunuz, yahut herhangi bir sanatkârın yazdığı Kuran'ı görmek istiyorsunuz. Hemen çabucak, resmiyle, tarihi vakalarıyla çıkarıveriyorlar.

Elif Naci:

– Yalnız bazı eserlerin buraya nereden geldiği meçhul. Kayıtlara bakıyorsunuz, Çinili

Köşk'ten diyor. Ama Çinili Köşk'ten evvel Memluk vazosu nerede idi? Nereden bulunup getirildi? Şu halı da öyle. Bu on beşinci asırda Uşak'ta yapılmış bir Türk halısıdır. "Kuşlu halı" namı ile maruftur. Dünyada iki tanedir. Bir tanesi de Alman müzelerinden birindedir Buraya nereden gelmiş maalesef bilmiyoruz.

Kuşlu halıyı neredeyse bu garip kuşlar alıp sihirli bir halı gibi uçuracaklar. İnce, zarif şey.

Müzede ressam Salahattin Teoman da memur. D grubundan evvelkilere, eskilere mensup genç. Gözlerinin kenarındaki sevimli buruşukluklar ihtiyarlığın değil güler yüzlülüğünün ifadesi. Müzeyi bütün kalbiyle sevmiş, her eşyanın karşısında onun duyduğu hayranlığı ben de duymak isterdim. Her şeye bir genç kıza bakar gibi bakıyor. Bu sevda ile çalışıyor, resim yapıyor, tasnif ediyor.

Elif Naci;

– Şimdi sizi bir başka ressamın atölyesine götüreceğim. Atölyeden ziyade bir akademiye, diyor.

Arkasından gidiyoruz. Ne bir merdiven indik, ne de bir yerden düştük. Sadece bir koridor geçtik. Pencereleri yüksekte kocaman bir odaya, daha doğrusu bir Bizans sarnıcının içine düşmüş gibi olduk. Solda kocaman bir soba yanıyor. Birtakım sehpalarda kilimler, halılar sarkıyor, köşelerde ipek seccadeler üzerinde on altıncı asır Müslümanları namaz kılıyor gibi. Sarnıcın ortasında, uzunca bir masanın önünde ise sporcu yapılı, yanık yüzlü, bir sinema artisininki gibi son moda kırpılmış bir bıyıklı, modern bir baş gör-

düm. Bu baş oturduğu yerden bize döndü. Baktı. Mütevazı bir şekilde yükseldi. Uzun boylu, güzel bir adamla el sıkıştık. İşte halı ressamı İbrahim Ostruva'nın karşısındayız. Masanın üstünde koyu bir mandalina şerbetine benzeyen bir su, önünde küçük küçük boya kutuları, güvelerden lime lime olmuş heybe taklidi bir kilim. Eğilip İbrahim Ostruva'nın yaptığı desene bakıyorum.

Elif Naci:

– İbrahim Bey, bizde biricik halı ressamıdır Bu hususta tek mütehassıstır Burada kendi kendine bir akademi kurmuştur Talebeleri vardır, her gün gelir kendisinden ders alırlar. Bir halı, bir kilim, bir seccade ölüme mahkûmdur. İnsanlar gibi. İnsanlardan çok yaşarlar ama yine de fanidirler. Birçok yerlerini güveler delik deşik eder. Zaman denilen canavar, rutubet, güve, güneş, gölge her şey bir seccadeyi, bir halıyı öldürmek için elinden geleni yapar. Bu önüne geçilemez bir şey. İşte İbrahim Bey güvelerin, zamanın, gün ışığının, rutubetin tahribini hiçe sayan, yün ve pamuk halinde olmasa bile resim halinde bu güzel, isimsiz sanatkârların yaptıkları desenleri ebedileştiren adamdır.

Halı resimlerine bakıyorum: Su cetvelleri, bir göl, bir gondol, gondolda iki insan başı, balıklar, gemiler, şehirler... Asıl halıda bunları görebilmek meseledir. Zaman gondolun rengini silmiş, balığın kuyruğunu güve yemiştir. İki insan başının kaşlarından birini rutubet, ötekisini güneş alıp götürmüştür. Ama İbrahim Bey, elinde lup, saatlerce uğraşarak, bir pamuk parçasının rengini atmayışından halının aslını bize çizivermiştir.

Yanımdaki güler yüzlü Salahattin Teoman'a;

– İbrahim Bey'in önündeki şu mandalina şerbetinin rengi ne hoş, diyorum. Herhalde çalışırken şerbet içmeyi seviyor!

Salahattin Bey her zaman gülüyor ya, bu sefer biraz eliyle ağzını kapayarak;

– İbrahim Bey bir gün portakal, ertesi gün vişne, daha ertesi gün ağaç çileği, kara dut... akla, hayale gelmez renkte şerbetler imal eder. Ama hiçbiri tatmak için değildir, süs içindir. İbrahim Bey'in önünde her gün bir başka renkte şerbet dolu su bardağı görürüz, diyor ve izah ediyor:

– Çalıştığı bir halının her rengi için başka başka günlerde çalışır. Bugün mesela sarı günü. Önündeki su da fırçadan mandalina şerbeti rengi almış.

İbrahim Ostruva'ya bir Acem halısı ile bir Türk halısının farklarını soruyorum.

– Acem halısı bir kompozisyondur. Müşterek bir mesai mahsulü, akademik bir şeydir. Bir halının ressamı başka, dokuyucusu, gericisi, ilmikçisi başkadır. Bir Acem halısında minyatür sanatının büyük dâhilerinin desenleri göze çarpar. İran halıcılığında tabiata yaklaşmaya gayret sarf eden natüralist ressam havası müşahede ederiz. Orada geyik, balık, kuş, deniz, gemi, gökyüzü, çiçek her şey vardır. Anlayan bir göz derhal balığın balık, geyiğin geyik, kuşun kuş olduğunu görür.

Halbuki Türk halısı tamamen şahsi, individüel bir sanat eseridir. Bir Yörük kızının muhayyelesinin, hassasiyetinin eseridir. Türk halısında bir tabiattan kaçma arzusu hâkimdir. Ne karanfil

karanfil, ne de gül güldür. Onda yaratılmış çiçekler vardır. Bu çiçekler dünya yüzünde yoktur. Kuşlar muhayyelemizde kuştur. Her şey muhayyelede açan çiçeklerdir. Türk halısı tabiat müşahede edildikten sonra muhayyelede yapılmış bir renk ve nizam mahşeridir. Bir fantazi, bir ruh hâleti, bir sıkıntı, bir sürur, bir bayram, bir keder ifade eden bir renk oyunudur.

İran halıları pamuktan dokunduğu için daha sıkıdır. Bir çözgüde iki yüz ilmiğe kadar sayılabilir. Türk halıları ise yünden dokundukları için ilmikleri daha az ise de Acem halılarından daha dayanıklı olurlar.

İbrahim Ostruva bir taraftan halılar hakkında malumat verirken diğer taraftan resmine devam ediyor. Önündeki, Yörük kızının şarkı söyleyerek, yahut da ağlayarak dokuduğu lime lime kilimi yünden boya haline çevirip koleksiyonuna ilave edecek. Böylece isimsiz Yörük kadın sanatkârı ebedileşecek.

İbrahim Ostruva;

– Talebelerimle şurada çalışıyorum. Ölmek üzere olan bir sanatı ihya etmek lazım. Gençlerin buna heves etmelerini bekliyorum. Orijinal Türk resminin ben buradan da çıkacağına kaniim. Güzel Sanatlar Akademisi'nin alâkadar olmasını ne kadar temenni ederim bilemezsiniz... diyor.

Dinç yapılı, saçı, sakalı, bıyığı bu sarnıçta ağarmış sanatkârı bağı iremlere, kuşlu halılara, Yörük kızlarının akıl almaz renk ve desenlerine bırakıp Sinan'ın, Kanuni'nin, Baki'nin avlusuna çıkıyoruz.

İşte Selçuk aslanı arka ayaklarının üstüne çökmüş, ön ayakları gerilmiş, avluya yağan kara bakıp üşüyor. Bu Selçuk aslanı Alâettin Köşkü'nün kapısındaki iki aslandan bir tanesi imiş. Şimdi müzenin kapısının bir yanında o, öteki yanında yine Selçuk eseri bir sfenks var. Selçuki'lerde demek heykeltıraş varmış, demek Osmanlılar kadar mutaassıp değilmişler. Avluda tuğralar, mezar taşları, göce yapmaya yarayan devasa bir taş değirmen, büyük, muhteşem kazanlar...

Elif Naci;

– İşte bunlarda yemek pişirip yeriz, diyor ve gülüyor.

Hani içine Elif Naci nahifliğinde yirmi ressam düşse kazan ancak taşar. İşte son tuğra.

Elif Naci;

– Müzecilikte nedret kıymettir, diyor, işte kendisi kıymetsiz birinin kıymetli bir hatırası! Son padişah VI. Mehmet'in bir tek hayratı üzerinde bulunmuş tek tuğrası. Bunu da yapan son tuğrakeş İsmail Hakkı Efendi.

Duvara dayanmış bir "Ya Hafız" levhası. Boyum büyüklüğünde. Elif Naci;

– Zeynep Hanım Konağı'nın "Ya Hafız"ı diyor ve ilave ediyor:

– Bir softaya, "Ahşap konağı bu levha da koruyamazmış demek. İyi bir itfaiye teşkilatından başka hiçbir şey, hatta bu itfaiye teşkilatı bile ahşap İstanbul'u koruyamadı, demiş bulundum. Softa;

– Ama görüyorsun ya, dedi, levhaya bir şeycikler olmamış!

İşte bir taş parçası üstünde birtakım yazılar. Nerede bulunduğu bilinmiyor. Herhalde bir hamamı süslermiş. Ama hangi hamam? Hususi bir hamam mı, yoksa bir cümle hamamı mı? Belli değil. Bir devrin bahnamesini yazdıracak kuvvetli bir vesika. Yazıda ne tarih, ne imza:

"Göricek tabı ruhun yandı yakıldı hamam"

Selçuki eserleri kısmında birtakım sandukalar göze çarpıyor. Bunlar Selçuk oymacılık sanatının şaheserleri. Dört bir tarafı ayetler, hadislerle süslü bu sandukalar Selçuk şairlerinden Mahmut Hayrani ile kardeşi Necmettin Ahmet'in sandukaları imiş.

Oradan bir başka salona giriyoruz. Burası âdeta sıcak. Çift pencerelerinin arasındaki duvarın kalınlığı bir metreden fazla. Bu kalın duvar ve çift pencerelerle içerisi âdeta ılık, yazın da bayağı serin olurmuş. İçeri girince insan şaşırıyor. Her taraf yazı ile dolu. Hepsi de büyük hattatların yazıları. Ortada iki tane fevkalade güzel fildişi ve sedef kakma Kuran mahfazası var. Elif Naci bir kocaman kavuk biçiminde olanını göstererek;

– Bunu pek severim, diyor. Natürmortunu yaptım, şimdi Paris'te teşhir ediliyor.

Salahattin Teoman, mahfazanın kenarlarını süsleyen yazıları göstererek;

– Bunları ne yaptın üstat? diyor.

– Aleyna'nın Aley'ine kadar yazdım. Ötesine de güneş ışığı vurdurmak mecburiyetinde kaldım!

Bir camekân içinde anlayanların mucize telakki ettikleri bir hilye, meşhur hattat Mustafa Rakım yazmış. Elif Naci;

– İşte, diyor, bunların hepsi, şu Mustafa Rakım'lar, Esad-ül-Yesari'ler, oğlu Yesarizade Mustafa İzzet'ler, Şeyh Ahmet'ler, Bâhirler, Ahmet Karahisari'ler büyük ressamdılar. Ne yazık ki resim yapamazlardı. Ama resim yapmaktan da vazgeçemezlerdi. Böylece bunları yapmaya mecbur kaldılar. Her 'Vav'da, her 'He'de, her 'Lâm'da, her 'Kaf'da bir sanat aşkının titreyişini koymaya çalıştılar. Şimdi yalnız anlayan gözlere zevk veren bütün bunlar birer tarihi hatıradan başka mana ifade etmek için yalnız o gözlere hitap ediyorlar Şunlar da padişahlardan Mahmudu Sani'nin, Üçüncü Ahmet'in yazıları.

Ben padişahların yazılarına bakıyorum. Baki'nin şu beyti hatırıma geliyor:

Zayi geçirme fırsatı kim bâğı âlemin
Gül devri gibi devleti napaydardır...

Duvardaki bir levhayı işaret ediyorum:

– Bu nedir üstadım?

– Ha! diyor. Haydi bakalım, keşfet!

Anlayamadığımı görünce;

– Bu bir dükkân levhasıdır, diyor.

Yine sökemiyorum, yalnız:

– Ya! Ne güzel levha! Ne yazıyor?

Keşkeklik buğday!

Bir insan boyunda, yine çok şişman bir hanım şişmanlığında kütüphaneye de benzeyen pek kıymetli, her tarafı serapa sedef kakma bir Kuran mahfazasını şaşkın şaşkın seyrettikten sonra kar yağan avluya çıkıyoruz. Havuzun kenarını gezerken Salahattin Teoman;

– Şu şakayık hele bir açsın, hele bir bahar gelsin, o zaman gelip görün bahçenin güzelliğini siz. Altında Kanuni'nin, Baki'nin gezindiği çınarlar hele bir yeşersinler, diyor. O da Baki'den bir beyit okuyor:

Taze can buldu hava, erdi nebatata hayat
Ellerinde harekât eyleseler servü çınar

Elif Naci;

– Efendim, diyor, size malumat vereyim. Çinili Köşk...

Derken efendim birdenbire bir rüzgâr esiyor.

– Amma yaptık ha, diyor, gelin sıcak bir yere sığınalım hele.

Küçücük odasına giriyoruz. Çini sobanın başında;

– Çinili Köşk Müzesi'nin eşyası dağıldı, diyor. Her müzeye alâkadar olduğu eserler verildi. Bir kısmı Topkapı Sarayı Müzesi'ne ve Türk İslâm Eserleri Müzesi'ne. Çinili Köşk de İstanbul fethinin beş yüzüncü yılı münasebetiyle "Fatih Müzesi" oluyor.

Müzenin sakin yolunda neredeyse gocukları içinde Baki Efendi'ye rastlayacakmışım gibi yürürken onun şu beyti de kışın ve karın haricinde hafızama bir bahar ılıklığı döküyor:

Dikkatler ile seyrederiz yâri serâpay
Görmez mi idik biz de eğer olsa vefası.

Saat ikiyi geçiyor. Karnım zil çalıyor. Hatırıma keşkeklik buğday levhası geliyor. Bu dükkân şuralarda olmalı. Acaba yalnız keşkeklik buğday

mı? Yoksa keşkek de satar mıydı? Buğdayın içinde tavuk etinin dövüle dövüle eridiği, üstüne kırmızı biberli tereyağ gezdirilmiş mis kokulu bir keşkek tabağı hayaliyle Beyazıt'taki fasulye piyazcısına doğru koşuyorum.

(**Yedigün**, 26 Ocak 1947)

ŞİİR SERGİSİ DE OLURMUŞ!

Resim sergisi, heykel sergisi, kitap sergisi, karpuz sergisi, yerli mallar sergisi olur da şiir sergisi neden olmasın? İşte genç şairlerden Orhan Murat Arıburnu senelerden beri düşündüğü bu sergiyi nihayet hakikat haline getirdi. Gidenlerden çoğu memnun gözüküyor. Şiir seyrediyorlar. Duvarlara on beş santim kala kafalarını uzatıp sarı kurdelelerle tutturulmuş turuncu, mavi, nefti, sarı renkte kartonlara yine mavi, kırmızı, pırıl pırıl çini mürekkebi ile yazılmış ufacık şiirleri okuyorlar.

Ne bizde, ne de dünyada görülmemiş bir sergi. Şaire soruyorum:

– Böyle bir sergi yeryüzünde yapılmış mı acaba?

– Ben duymadım. Senin haberin varsa söyle.

– Hayır, ben de duymadım. Mucidi sensin.

– Mühim şey değil ki. Kristof Kolomb'un yumurtayı durdurtması kabilinden...

– Bunu yapmaktan maksadın ne idi?

– Yeni şiirleri anlamayanlara, sevmeyenlere sevdirmek.

– Bu sergiyi gördükten sonra seveceklerini umar mısın?

– Ummam...

– O halde?

– Hiç olmazsa şu kurdelenin altından geçerken eğilip yine şiire selam veriyorlar a.

Kapıya, kesilmeyeceği için altından geçilmesi yazılı bir mavi kurdele düğümlenmiş, sergiye girerken herkes hafifçe eğiliyor.

– Yalnız bu sebeple mi?

– Hayır! Okuyucu ile şair arasındaki uçurumu doldurmak için de...

– Ben, kendi hesabıma, şiir sergisi ile bu uçurum varsa kapatılacağını hiç sanmam.

– Herkes anlayışına göre.

Şairin canını sıktığımı hissediyorum.

(Sergiyi Orhan Arıburnu ile*) geziyorduk. Orhan Arıburnu bir şiir önünde değil de bir resim önünde durdu.

– Bakın şuna, dedi, bir şey anlıyor musun?

Resme baktım. İlk bakışta ayakları dala, yüzü şeytana benzeyen bir insan resmi gördüm. Dikkatlice bakınca adamın karnında bir at başı, ayağında bir piliç, insan resminin dışında bir kalp, daha ötede adamın burnunda balıklar, at resminin burnunda da yonca ile karpuz kabuğu.

Ben:

– Ben, resme anlamak için bakmam. Anlarsam ressamdan herhalde başka türlü de anlayabilirim.

O;

– Bu bir resim değil ki, dedi. Bu bir şiir. Yani hiçbir şey anlamadın değil mi?

Asıl yayımlandığı yerde bir satır atlandığı anlaşılıyor. Ayraç içindekileri, olası görerek biz koyduk.

Resmin, yahut şiirin altında "İkinci Dünya Harbi'nde Avrupalı" yazılı. Doğrusu bir şey anlamamıştım.

– Bu adamın kalbi dışarda olduğuna göre ölmüş bir adamdır. Karnında at var, demek ki sağlığında at eti bile yemiş. Atın burnunda yonca ve karpuz kabuğu bulunduğuna göre at açlıktan ölmüştür. Adamın burnunda balık var. Hayat sudan çıktığına göre balık hayatın sembolüdür. Bu adam da hayatına doyamadan ölmüştür demek.

– Ya piliç?

– Piliç de adamın gayesidir. Büyüyememiş, olamamış, bir civciv halinde kalmış, diyor. Bir gazeteci arkadaşa bir şiirin izahını yapıyor. Şairle okuyucu arasındaki uçurumu böylece doldurmaya çalışıyor. Ben de kendi halimde şiirleri okuyorum. Uçurumun garip çiçeklerini, derinlerde akan köpüklü derenin sesini, uçuruma asılmış ağaçları seyrediyorum. Ben uçurumun seyrine dalmışken salon epey dolmuştu.

Şekip Tunç üstadımız şöyle diyor:

– Hususi ve orijinal bir telakki. Bu telakkiyi bilmeyenler için Orhan'ın şiirleri ve sergisi bir bilmecedir.

Celâlettin Ezine yeni Avrupa'dan dönmüş.

– Sartre'la arkadaşlık ettik. Yedik içtik konuştuk. Mühim adam Sartre! Şu meşhur Sartre. Existansialiste canım!

Biz Sartre'ı tanımamazlığa geldikçe Celâlettin Ezine içerliyor

– Canım Sartre yahu! Sartre be monşer! Jean Paul Sartre!

– Ha, evet, diyoruz.

– İşte J.P Sartre bana, "Memleketinizde ne gibi hareketler var?" diye sordu. Böyle bir sergi o zaman açılsaydı söylerdim. Herhalde pek hoşuna giderdi. Görülmemiş şey monşer. Güzel! Güzel! Une idee merveilleuse!

Genç şair Celâl Sılay:

– Bana sormayın böyle şey. Şiir sergisi olur mu olmaz mı diye. On beş senelik arkadaşlığım var Orhan Arıburnu ile...

Genç tâbi Nebioğlu:

– Tâbilerin bu pilavda kaşığı yoktur.

Şiir seven bir doktor; Haydarpaşa Numune Hastanesi dahiliye uzmanı Asım Neşet Sözmen;

– Yeni şairleri anlayamayanlar, Edebiyatı Cedide karşısında Muallim Naci'nin gafletini tekrarlayanlardı, dedikten sonra:

Kaldır başını debdebeli, şanlı Fuzuli
Bir bak şu yana şiiri terin kim heder oldu
Halkın kimi Verlen, kimi Âşık Ömer oldu
Divanece sözler mi demek edebiyat
Âsarı terakki diyoruz biz buna heyhat!

Muallim Naci'den bunları okudu. Okuyunca da ortalıkta derin bir sessizlik.

En genç film yıldızlarımızdan Berrin Ayda hayranlığını ifade etmek için kırmızı bir kuş gibi daldan dala –yani şiirden şiire– uçuyordu.

Şairin kırka yakın şiiri duvarlarda. İki tanesini şuracığa alıyorum. Ötesini gidip okursunuz. Anlamayanlara şair bizzat kendisi bütün sadeliği, tevazuu ile anlatıyor...

İşte bir tanesi:

Deli deliden hoşlanır
İmam ölüden
Ben şiirden hoşlanırım
Uçmaktan hoşlanırım
Memuriyetten hoşlanmam.

Ötekisi: İsmi *Püf*:

Rastıklı
Sürmeli
İğreti benli
Belkıs
Dürüm dürüm dürmeli
Seni fırına sürmeli
Bir ustaca üfürmeli
Püf.

Şair bir gruba şunları söylüyor:

– Mecmualarda şiirler hep mecmua sahibinin kaprislerine kurban gider; mecmualarsa hususiyetini bulamadan iflas eder; şiir kitapları satılmaz; şairse kendini okutmak isteyen insan olduğuna göre işte size okutacak bir yer...

Bir başka gruba:

– Şiirlerimi çok küçük yaşta yazmaya başladım. Şiir yazmadan evvel üç yaşında iken bir odaya kapanır, kuşlara hitaben şiir söylermişim, annem öyle diyor. Şimdi de yazdığım şiirleri ilk defa anneme okurum. Beğenirse neşrederim.

Şaire başka projeleri olup olmadığını soruyorum.

– Sinemada, beyazperdede şiir okumayı düşünüyorum, diyor.

Şiiri anlamayanlara mutlaka anlatmak lüzu-

muna inanan Orhan Arıburnu bu işi başaracağa benziyor Çocukluğunda Erzurum'da projeksiyonla şiirler göstermiş. Yine göstereceğinden söz açıyor.

Yeni şiiri sevdirmek için her yola başvuracağını söyleyen şaire veda edip bu güzel sergiden ayrılırken şiirin ve şairin her zaman dostları, düşmanları olacağını, şiiri ne sergi, ne projeksiyon, ne de sinema şeridi ile sevdirmeye imkân olmadığını düşündüm. Sokağa çıktım. Bu sırada yanıma bir adam geldi. Sergide görmüştüm ben bu yüzü. Kendi halinde bir adamdı. Bana gülümsedi. Ben de güldüm.

– Nasıl buldunuz sergiyi? dedim.

Meçhul muhatabım:

– Sahici şiir hafızamızın bir köşesinden öyle bir münasip vakitte, öyle münasip bir şekilde dudaklarımıza geliverir ki o sırada bu tatlı, esrarengiz üzüntünün güzelliğini duymayanlar için sergiler, mecmualar, kitaplar birer oyuncaktır. Duyanlar için de herhalde sergiden bambaşka bir şeydir. O bir söz sanatıdır. Ne müzik, ne resim, ne roman, ne sinema, ne de tiyatrodur. Onu konuşmak, duyurmak yüzyıllar içinde yaşamış milyonlarca insandan iki-üçüne ya nasip olur, ya olmaz. Anlaşılmaya gelince: Bundan hiç korkmamalı şair; güzel şiir mutlaka anlaşılır, ama acele etmeye gelmez.

(Yedigün, 2 Mart 1947)

BURHANETTİN TEPSİ VE DEVLET KONSERVATUVARI

İç içe üç oda. Biz ortadakindeyiz. Sağdaki odada üç kadın, üç erkek: Burhanettin Tepsi trupunun simaları; mütevazı, mahcup... Gözlerinden, hallerinden öte bir şeyleri olduğu muhakkak. Bu sanat aşkı olsa gerek. İşte Ruhsar Hanım: Kumpanyanın yıldızlarından. Geniş bir alnı, mahcup edası, bize kahve verirken bir ev kızının sıkılgan haliyle sanki küçük bir sahne temsil ediyor. Ama gözlerinde zaman zaman bir ışık yanıp sönüyor Bu ışıkta "bir gün bu çetin yolda şöhrete erebilecek miyim?" var. Odanın içi Davalaciro, Eşber, Napolyon, Neron, Sultan Osman, Orhan, Murat, Yıldırım'larla dolu. Sağda bir "alcoce. Duvarda bir Şeyh Galip:

Bir şûlesi var ki şem'i cânın
Fânusuna sığmaz âsumânın.

Seniye Tepsi hâlâ bohem, hâlâ eski günlerin çevik, hovarda, gününü yaşayan dansözü!

– Benim bale hocam şöyle derdi, diyor: "Bir kadın sahneye çıktığı zaman ya çok güzel olmalı –isterse sanattan bi-behre olsun– yahut da çirkin ama yüz ve vücut güzelliğini gölgede bırakacak bir sanat kabiliyetinde bulunsun.

Sonra elinde bir floş ruvayyal yerden yapma bir koltuğa oturuyor Beni de yanına oturtuyor. Benim elimde bir kent bile yok. Yok ama çaresiz, blöf yaptı zannederek "gördüm" diyorum. Bakıyorum ki kucağındaki sahiden bir floş ruvayyal!

Floş ruvayyal kapıları açan, balkonlardan gelen hırsızları ürküten, turnelerde parasız seyahat etmek için sahibesinden bir güzel papara yiyip de havlamayan yarı Rus, yarı sokak köpeği fevkalade zeki bir hayvandır.

Seniye Hanım;

– Ruhsar diyor, bak şu develere! Mısır'da bunlarla gezdik. Onlarla salınıp gitmek lodos havada Kadıköyü'ne geçmeye benzer. Dans etmek gibidir deveye binmek. Ah develer!..

Seniye Hanım ayaklarında kırmızı çoraplar, bir genç kız gibi, hayır bir pars gibi çevik:

– Bizim kadın artistlerden hiçbirini sevmiyorum. Bedia, Ermeni, Rum mukallidi oldu. Cahide "geldim, gittim, oturdum, kalktım, karşim" diyen bir Aksaraylı ev kızı gibi. Sanat inşat "diction" ister.

Burhanettin Tepsi klasik, ihtiyar bir aktörün bütün haşmeti, güzelliği ile hatıralarının arasında, masasının başında. Onlar ne defterler, ne kitaplar, ne mecmualar, ne gazete kupürleri yarabbim! Bütün bunlar ondan bahsediyor. Hepsi... Bütün bu isimleri, cisimleri göçüp gitmiş gazete muhabirleri, muharrirleri. Sonra meşhur adamlar; Hamit'ler, Ekrem'ler, Ahmet Mithat'lar, İzzet Melih'ler, işte Fransız Cumhurreisi Lebrun, işte meşhur Lyon Belediye Reisi Herriot. Herri-

ot'tan şimdi bugün gelmiş bir mektubu bize uzatıyor.

İşte yirmi beş yaşının Burhanettin Tepsi'si: İri, güzel bir genç. Meşhur Fransız aktörü Sylvain'le beraber. İşte Folies Bergére'de oynadığı zaman, Madleine Tiyatrosu'nda Burhanettin Bey. Porte st. Martin sahnesinde.

– 1882 senesinde doğdum. Babam hariciyede memurdu. 1902 senesinde Galatasaray'ı bitirdim. Mektepte her hafta Mınakyan'a giderdim. Mektepten çıkınca Sadrazam Avlonyalı Ferit Paşa sadaret tercümanı olarak beni yanına aldı. Yirmi iki yaşında 25 lira altın maaş alırdım. Bütün arzum Paris konservatuvarına gitmekti. Bir gün artık duramadım. Tarsus'taki emlakimi sattım. Mısır'a kaçtım. O zaman Avrupa'ya gidilmez, kaçılırdı. Mısır'da bir temsil verdim. 1000 İngiliz lirası hasılat yaptı. Paris yolunu tuttum. Sylvain'in hayranı idim. Doğru yanına gittim. Onun evinde kaldım. Benden on para almadı. Oğlu gibi bağrına bastı. Konservatuvardan ikinci çıktım. 1908'de memlekete döndüm.

1908 senesi ramazanının sekizinci çarşamba akşamı –bunu hiç unutmam– Tepebaşı'nda bir temsil verdim. 850 lira altın para hasılat oldu. 100 lirasını telgraf havalesiyle Londra'da kâtip bulunan Hâmit'e gönderdim. Şu cevabı aldım: "Hakkı telif olmak üzere gönderdiğiniz 100 lirayı aldım. Tevalisini rica ederim. Ben yalnız şuâradan değil fukaradanım da. 150 lirasını İttihat ve Terakki'ye verdim. Bir ufak tiyatro kurdum. Evvela Muvahhit, sonra Muhsin, Şadi geldiler. Şerlok Holmes, Arsen Lüpen, Bernştay'ın hırsızını,

Lamour Veille'i oynadık. Neron'u oynadık. Sultan Osman'dan başladım, Abdülhamit'te bitirdim. Tekmil Şekspir'i, Şiller'i, Danonçiyo'yu oynadım. Gün oldu, 180 kişilik kadro ile sahneye çıktım. Finten'deki ölülerin raksında 80 rakkasem vardı. 1920 senesinde Darülbedayi kurulurken beni hiç hesaba katmadılar. Üzüldüm. Gençtim de. Kalktım Avrupa'ya gittim. Dört sene Almanya'da, on dört sene Fransa'da kaldım. Kendi hesabıma efsaneler, piyesler yazdım ve oynadım. Avrupa'nın her büyük şehrinde ben Türk propagandası yaptım. Avrupalıya bir Türk sanatı olduğunu gösterdim. Evet, benim hakkımdır bugün artık Ankara'daki Devlet Konservatuvarı müdürlüğü! Hiçbir tevazua kapılmadan söylüyorum:

Devlet Konservatuvarı müdürlüğü benim hakkımdır!..

Üstat elini havaya kaldırdı. Hepimizin yüzüne "Hakkım değil midir?" der gibi baktı. Devam etti:

– 1936 senesinde aldığım şu madalyaya bakınız!..

Elimize kadife yatağı içinde pırıl pırıl bir altın madalya verdi. Kabartma altın madalyanın üstünde zeki çehreli Kardinal Richlieu bize bakıyordu. Altında Burhanettin Tepsi Bey'e Fransızca lisanını en güzel inşat ettiğinden verildiği yazılı idi: Burhanettin Tepsi üzüntülü:

– Rehin bile bırakamıyorum bunu... Hayır, eğer muhakkak bir ecnebi müdür getirilecekse ben onunla da imtihan olmaya hazırım.

– Konservatuvara müdür olursanız ne gibi yenilikler ve değişiklikler yapacaksınız?

– Planlarım hazır. Ama ilk yapacağım şey talebeye "artist ruhu" telkinidir. Bir aktör senelerce talebe kalamaz. Aktör herhangi bir burjuva gibi yaşarsa ondan ne beklenir? Artist; hayatı, her çeşit hayatı tatmalıdır, müşahede etmelidir Her nevi halkla temas ve kaynama halinde bulunmalıdır. Artist dediğin bu akşam yemeğini Tokatlıyan'da yerse yarın akşam Sirkeci'deki bir işkembecide yemelidir

– Devlet Konservatuvarı size verilmediği takdirde?

– O zaman hiç olmazsa İstanbul Şehir Tiyatrosu'nu bir sene müddetle bana versinler. Bir sene içinde istediğim ve istediğimiz, daha doğrusu beklediğimiz gibi artist yetiştirmezsem bana da Burhanettin Tepsi demesinler. O zaman beni azletsinler. Bir sene. Fazla değil bir senecik... Yok bunu da çok görürlerse ufacık bir tiyatro açmama yardım etsinler. Bıraksınlar, ben de artist yetiştireyim. Çünkü bu benim hakkım. Ben senelerce Avrupa'da Türk propagandası, Türk sanatı propagandası yaptım. Konservatuvarlarda okudum. Ben bu işin çilesini çektim. Açlıktan mı öleyim?

– Bugünkü Şehir Tiyatrosu'nu beğenmiyor musunuz?

– 250.000 lira çarçur oluyor. Milli tiyatro için milli âsar ister. Hani nerede? Bu parayı Şehir Tiyatrosu aynı zamanda müellif yetiştirmek için de alıyor. Peki, hani müellif? Ben tiyatroya gidemiyorum artık. Meşhur bir hanım kızımız Otello'da oynarken çorap giymişti. O çorabını giydi. Ben tiyatrodan çıktım.

– Bizim klasik piyeslerimiz ve inşat tarzımız var mıdır?

– Bizim klasik piyesimiz yoktur. Buna karşı ben olsam müellifleri toplar, onlara tezli piyesler yazdırırım. Dünyada ve memlekette mesele dolu. Bu meseleleri ele alacak eser yazdırır, oynatırım.

Birden ayağa kalktı. Elini havaya kaldırdı. Bir ihtiyar Romalı Senato azası gibi idi.

– Ben, Kristof Kolomb'un akıbetine uğramak istemiyorum. Mağdur olmak istemiyorum. Hakkım verilsin! diye haykırdı. Bıraksınlar beni bir senecik, ben de talebe yetiştireyim. Talebe değil artist. Görsünler nasıl yetiştirilirmiş artist.

– Sahnede yine Finten'i, Eşber'i oynayacak mısınız?

– Hayır, artık onları oynamam. Yeni yeni şeyler oynayacağım. Yalnız milli piyes oynayacağım.

Kızarmış gözlerinden ateş parçası gibi bir elem geçiyor:

– Ama bunun için para ister. Eskiden para boldu. Her şey ucuzdu. Geçen akşam bir oyun verdik. 1280 lira hasılat yaptı. Dağıta dağıta eve 40 lira ile döndüm.

– Bizim bir inşat tarzımız var mıdır üstadım?

– Her milletin inşatı musikisinden alınır. Bizim musiki buna müsait değildir. Ben kendi hesabıma Fransız inşat tarzını kabul ettim.

Böylece Eşber'den koca bir parçayı Fransız klasiklerini okuyormuş gibi okudu. Sonra "Britanicus"ü inşata başladı.

– Hangi aktörümüzü bir ecnebi aktörle mukayese edebiliriz?

– Hiçbirini.

Bu arada Seniye Tepsi:

– Bizi açlıktan mı öldürecekler? Niçin fırsat vermiyorlar? Bu adam da kendini göstersin, niye bırakmıyorlar? Yardım etmiyorlar...

Mütevazı küçük odalar artistlerle dolmuştu. Hepimiz küçük, yerden yapma kanapelerde üstadı dinliyorduk. Oda cıgara dumanı, samimiyet dolmuştu. Floş ruvayyal gözlerini açmış, bacaklarını germiş, bir Seniye Hanım'a, bir üstada bakıyordu.

Burhanettin Tepsi:

– Ben sanatta disipline taraftar değilim. Sanatkâr istediği kadar bohem olmalıdır. İnsanların içine girip yaşamalıdır. Başka türlü sanatkâr olamaz.

Bu samimi sanat yuvasından ayrılırken altmış beş yaşındaki hâlâ bohem üstat;

– Yine beklerim. Yarın öbür gün temsil vermek üzere İzmir'e gidiyorum bizim çocuklarla. Geldiğim zaman yine görüşelim! diyordu.

Arkamdan;

– Yazınız, diyordu. Devlet Konservatuvarı olmazsa, hiç olmazsa Şehir Tiyatrosu'nu bir sene, yalnız bir sene bana versinler de görsünler.

(Yedigün, 9 Mart 1947)

ÇİÇEKPAZARI'NDA BİR GEZİNTİ

"Hıristaki Pasajı", Beyoğlu'nun en meşhur yerlerinden biridir. Orada alkolle çiçek, karidesle portakal, pavurya ile mandalina birbiriyle anlaşmasa bile beraber bulunmaya mecburdurlar. Pasajın içinde bir dükkânın önünde kalabalık birikmiş. İçerisi tıklım tıklım... Ne dağıtıyorlar acaba? diye merak etmeyin. Burası çiçeklerin bedestenidir.

– Yüz tanesi 80 lira. Kırık yok.

– 85.

– 88.

– 88 lira 75 kuruş. Tamaaam. Miliski'ye.

Tellal eline yetmiş tane yeşilli beyazlı bir şeyler aldı.

– 24.

– 24 lira 50 kuruş.

– 25 lira. Sabuncuoğlu'na.

Bu sefer adamın elinde on tane ufacık mor renkli demetler görüldü.

– 8.

– 9.

– 10 lira. Foti'ye.

Yüz tanesi 88 lira 75 kuruşa giden karanfiller

On tanesi 25 liraya satılan kanalar.

Demeti papele menekşeler.

Çiçekpazarı'nda iki tanesi kokulu, bir tanesinin kokusu da çıkmayan üç çiçeğin müzayede fiyatı budur. Çiçekçiler kaça satarlar? Orasını bilmem. Nişanlananlar, evlenenler düşünsün. Müzayede devam ediyor. Ben dışarı çıkıyorum. Seyyar çiçekçiler daha elleri boş dolaşıp duruyorlar.

Pasajdan hızlı hızlı geçenler, karşıdaki ayakta biracıda bir duble çekip gidenler, çiçekçi camekânlarını süzenler dolu. Baktım, Şehir Tiyatrosu artistlerinden, hem de genç şairlerin en iyilerinden biri olan Cahit Saffet Irgat bir camekânın önünde upuzun durmuş, hulyalara dalmış.

– Hayrola Cahit!.

– Yahu şunlar ne hoş çiçek be!..

– Hangileri?

– Şu aktar külahına benzeyen şeyler.

Ben Çiçekpazarı'nda onların hem ne olduğunu, hem de değme artist kesesine elverişli olup olmadıklarını anladığım için:

– Onlara kana derler dostum. Bir isimleri de su zambağıdır. Birine mi hediye edecektin?

Cahit'in cevap vermesine zaman kalmadan yanımızda kısacık boylu bir adam belirdi.

– Bir isim de biz taktık ona: "Saadet yuvası.

Döndük. Adamın yüzüne baktık. Sevimli bir yüz bize gülüyor, bir taraftan da elindeki bir dalın tomurcuklarının kırmızı kabuklarını koparıyordu. İşine ara vermeden:

– Bendeniz seyyar çiçekçi Avram.

Cahit Saffet'in gözleri yine kanalarda hulyaya dalmış:

– Şunlardan on tane alsam da bir yere gidecektim götürsem.

– Aman Cahit, diyorum, buna maaşının yarısı yeter mi, bilmem ki? Hani ben de geçenlerde "Ağlayan Kız"da Perihan Çakıl'ın oynayışına bayılmış, kendi kendime, "Şu artiste bir demet kana takdim etsem... demiştim. Hesap ettim, tam kırk hikâye yazmak lazım. Tabii vazgeçtik.

Seyyar çiçekçi Avram, gün görmüş adam. Vapura binmiş Marsilya'ya gitmiş, orada çiçek satmış. Canı sıkılmış, atlamış bir vapura, ver elini demiş Amerika. Sokmamışlar Amerika'ya. İki ay Küba'da kalmış, dönmüş Marsilya'ya. Marsilya'dan yine İstanbul'a.

– Babam da, babamın babası da çiçekçi idi, diyor.

– Çiçekçilikten zengin olan yok mu Avram Efendi?

– Nasıl yok? Bunların hepsi zengin oldu. Kimi madrabaz, kiminin hanı, hamamı, apartmanı var...

– Ya senin?

– Hani balık ne demiş: "Tutan onmasın, yiyen doymasın.

Elindeki narsisleri göstererek:

– Bunlar da bana beddua etti.

Bu sırada yanımıza gelen ihtiyar bir adamı kolundan çekti.

– Nah! dedi. Çiçekpazarı'nın kırk seneliği. O da bizim gibi seyyar satıcı idi. Kırk sene sonra madrabaz oldu. Ama hâlâ hovardadır. Akşamları çeker kafayı. Sor çiçekleri sen ona.

– Hangi çiçekleri seversin Barba?

– Hepsini severim. Ama gülün üstüne yoktur Gül başkadır.

Sonra mahut gül hikâyesini anlattı:

– Siz dersiniz "gül. Biz deriz "tiriyandafile. Ermeni vatandaşlar da "vort" derler. Bir kahve kiras edeyim mi?

Oturduk çiçeklerin başına. Seyyar çiçekçi Avram kedicikleri soyuyor Barba Aristidi narsislerden, sümbüllerden, Çingene kızlarından, bahardan söz açıyor, Cahit Saffet dünya yüzünde maaşın yarısı değil, tamamı feda edilecek insanların bulunduğunu düşünüyor...

– Şu küfelerin içindeki çiçek nedir Barba?

– Onlara derler katalogda "Rose de Noel. Türkçesi "dağ çiçeği"dir. Bursa'dan gelir. Na bak şu cenaze çelenklerine! Hele bu dağ çiçekleri bulunmasın bu çelenkler ateş pahası olur. Bu zavallı kokusuz, yeşile kaçan çiçekler sümbüllerin, narsislerin, iperilerin arasına sokuşturulurlar da çelenk adama benzer!

– Bu çiçekler Bursa'da mı yetişir?

– Dağ nerede varsa orada yetişir. Kafalarını karın altından güneşe çıkarırlar; sanki o bembeyaz kefenin altında vıcık vıcık can kaynadığını bize göstermek için.

– Yaşayasın Barba sen? Sen hangi çiçeği seversin Avram?

– Ben mi? Sahi ben ne çiçeği severim be?!..

– ?

– Ha! Ben menekşe severim. Ayşem Ayşem mor menekşem... Ama bugün pazarda satılanları değil. Ne zaman inecek 4 kuruşa, alacağım iki yüz demet, iki saat içinde okutacağım 10 kuruş-

tan; o zaman menekşeleri severim. Doğru şarapçıya... Bir kiloluk bir şişe. Yaşasın menekşe!

Bay Avram ile Çiçekpazarı'nın içine giriyoruz. Bir merdivene oturuyoruz. O bana bir kahve ısmarlıyor Çepçevre insan dolu... Su zambakları uzun saplarının üstünde eski zaman şekercilerinin yaptıkları külahlar gibi 10 paraya değil, tanesi 3 liradan ihale ediliyor.

Avram:

– Bunlara saadet yuvası derler. Önce "nezaket yuvası" sonra "saadet", sonra "felaket.

– Sen almaz mısın bunlardan?

Yüzüme tuhaf tuhaf bakıyor:

– İstemem, eksik olsun! Bana sümbül yeter. Kediciklerden de beş-on para kazanırız. Allah bin bin bereket versin!

– En dayanıksız çiçek hangisidir?

– En dayanıksız mal hangisi olacak? Seyyar satıcının sattığı zavallı menekşe. Sapında su alacak deliği yoktur.

– Ya bu elindeki verbalar?

– Bunları suya koyarsan iki ayda yaprak olur. Suya koymazsan bir sene böyle kalır. Avrupalı karı işini bilir!

– En adi çiçek hangisidir?

– Çiçeğin adisi olmaz, ucuzu olur: Tura çiçeği.

– Sen nişanlına ne çiçeği götürmüştün Avramaçi?

– Ben mi? Şey götürdüm: Mezotis. Yani anlarsın ya "unutma beni!..

– Şu kırmızı menekşeler ne?

– Onlar dağ menekşesidir. Sıklamen de de-

riz. Kemerburgaz'dan Pomak çocukları getirir Tepelerde yetişir. Kokusu yoktur ama şık durur

Tam bu sırada tellal, üstlerindeki pırıl pırıl sabah çiyleri bir Taşdelen berraklığıyla ellerine dökülen mor menekşeler çıkardı bir sepetten:

– 4 lira, on tane!

– 8! dedi birisi.

– 10! dedi öteki, onun üzerinde kaldı.

Tellal:

– Sabuncuoğlu! diye bağırdı.

Seyyar satıcıların boyunları büküldü. Gözlerinde bir şeyler uçtu. Ellerinde yirmi demet bu menekşelerden olsaydı, güzel hanımlara uzatsalardı.

Kıranta beylere;

– Şuna bakın mösyö, separakalo!

İhtiyarlara;

– Maşallah de madama!

Çiftlere;

– Nişanlılar için hususi! diye bağırabilselerdi...

– Severim çapkınları! dedi. Onları da görürüz birkaç gün sonra... Siz hangi çiçeği seversiniz bay gazeteci?

– Demeti çeyreğe olanlarını, dedim.

Avram Efendi gözünü kırptı. Kanaların, orkidelerin, karanfillerin, mor menekşelerin işitemeyeceği kadar yavaş bir sesle;

– Ben de, dedi.

(Yedigün, 16 Mart 1947)

DENİZ MÜZESİNDE

Deniz müzesi, etrafı pırıl pırıl kristal camlarla kaplı upuzun bir salonla dipte, zamanımıza kadar tamamı kalamamış kalyonların ve kadırgaların aksamını toplayan bir diğer salondan ibarettir. Bu ikinci salonda yarı ejderha, yarı balık, yarı insan, yarı melek, yarı şeytan denize ait hurafelerin fetişleri yer alıyor Sonra çıpalar, kürekler, kuşlar, mancınıklar, toplar, yekeler, dümenler, yelken direkleri, firkateyn artıkları...

Her tarafından İstanbul denizi ve göğünün mavi, berrak, ültraviyole ışığı dolan birinci salonda ilk dikkati çeken IV. Mehmet'in muhteşem kadırgasıdır. Uzunluğu 40 metre, genişliği 6, derinliği 3. 140 ton ağırlığında. Baş tarafı 2,5, kıç tarafı 5 metre yüksekliğinde. Güvertesinde 144 sıra hamlacı yeri var. Her kürek başında üç kişi. Kıçta kadırganın muhteşem köşkü.

Salonun içine Boğaziçi ülkesinin şaşaası, gaz halinde ültraviyolesi, alaimiseması giriyor. Her şey gözlerden ve ellerden kayıyor. Her şey bir cıva parlaklığı ve yerinde duramamazlığı içinde. Altın yaldızlı garip kuşlar, oymalar, sedefler, fildişleri... Mavun tahtalardan, sedef kakmalardan, ayağına yılan dolanmış kartallardan çıkan bir başka öğle ışığında milyonlarca senelik deniz-

lerin serin midye ve yosun kokuları. Elinizde, yüzünüzde sanki pırıl pırıl küçük hayvanlar geziniyor. Gündüzün ortasında yakamoz yapan bir salon.

Hep beyazlar giymiş mektep kızları; Türk ustalarının göz nuru harcayarak yaptıkları bu muhteşem tahta gemilerin içinde palabıyıklı, Türk hamlacılarının yarım metre kutrundaki pazuları ile bir sarayı Boğaz'ın akıntılı sularından Marmara'nın dalgalarına nasıl uçurduklarını seyrederken düşünüyorlar...

Bu hülyayı istediğimiz kadar uzatabiliriz. Ama şimdilik bu kayıklar çürüyünceye kadar beklemek lazım gelecek. Müzenin her şeyi tamam. Hakikaten değerli müdürü Halûk Şahsüvaroğlu tarihi iyi bilen bir denizci. Ressam İbrahim Denli, eski denizcilerin nasıl giyindiğini, bir Barbaros'un nasıl, ne biçimde gösterileceğini pek iyi biliyor. Bütün bu güzel kayıkların Venedik'ten yahut Ceneviz'den iğtinam edilmiş kalyon başı gümüş yaldızlı deniz kızlarını daha fazla çürütmemek için bu müze hemen açılmalı gibi geliyor insana. Bütün bu güzel şeyleri tozlu bir yerde gördük. Deniz müzesinin elemanları, müdürü, ressamı, memuru, kütüphanesi, maketleri ve müzenin eşyası, her şeyi hazır. Ama müze isim halinde. Bu müzeye hemen bir yer bulmak lazım. İstanbul'a en çok yakışacak bu müze hemen yer bulunup açılmalı. Türk çocukları bu güzel şeyleri hemen görmeliler.

Müzenin eşyası dağınık bir halde bulunduğu için gördüklerimizi kısaca anlatalım:

Al gözüm, bak efendim, budur gelen dünya

güzeli: IV Mehmet'in kadırgası! Yukarda iki tarafından İstanbul ve Boğaziçi öğlesi giren hayali deniz müzesinde gördüğüm gibi, bordaları çiçeklerle süslü bu kadırga ile Boğaziçi, Adalar ve Eyüp seferleri yapılırmış. O zamanın denizciliğini ellerinde tutan Venedikliler ve İspanyollar bu kadırgaya bayılmışlar. Bir mimari eseri gözüyle bakmışlar ona. Baştan aşağı Türk ustalarının işi. Kıçta iki su aygırı, aslan, deniz merkebi diyebileceğimiz iki heykel. Bu heykeller deniz cinlerini kovmak için Finikelilerin denizciliğe bıraktıkları tesirden mülhem olsa gerek.

Köşk restore edilmekte olduğu için göremedik. Fakat kadırganın yanındaki levhada şunları okuduk:

"Köşkün içi mine zemin üzerine fildişi, sedef oymalarla müzeyyendir. Oymalara şeffaf bir renk vermek için bunların altına altın varak döşenmiştir. Aralara gümüş kakmalar üzerine encarı kıymettar konmuştur. Teknenin boyası hususi bir lacivert boyadır ki bu boya Türk sanatkârlarının ihtiragerdesidir. Boyanın sureti imalini bilen kalmamış. Bu salhurde kadırga Topkapı Sarayı kayıkhanesinde çürümek üzere iken bulunmuştur. Kadırga 265 seneliktir.

Büyük kalyonlar bize kadar gelememiş. Maketleri duruyor. Kalyonlar iki ambarlı, üç ambarlı, dört ambarlı olurmuş. Dört ambarlılar 150 top taşırlarmış.

Bir mezar taşı bir köşede mahzun. "Merhum ve mağfur Cezayirli Hüseyin Kaptan 1167 Elfatiha. Mecit'in annesi Bezmiâlem Sultan'ın kayığı. Bir köşede tozlar içinde yelken kaldırma ve

indirme aletleri, tahtadan, hâlâ sapasağlam. Bir gemi başı, bir firkateynden yadigâr köprü, bir Cenevizli çıpası: Yarı kadın, yarı Yunus fevkalade güzel bir tunç çıpa. Şerefresan firkateyninin başındaki kara kuş: Tahtadan yapılmış, nefis oyma bir karabatak. Hemen şimdi denizden çıkıp uçmaya hazır gibi.

Al gözüm, bak efendim, budur gelen Sultan Aziz'in kayığı! Başta bir erkek kartal, gözlerini ufka, bu yerin karanlığına dikmiş. Geminin başı altın yaldızlı silahlar, çiçekler, armalar ve meyvelerle süslü.

Bu gelen kadın efendininkisi. Bu sefer başta bir dişi kartal. Kartalın ayağına yılan dolanmış, geminin süslerinde hiç silah yok. Meyve ve her nevi çiçek. Ananas da var, kamelya da. Almanya İmparatoru II. Vilhelm ve imparatoriçenin 1305 senesi Ekim ayının yirmi birinci cumartesi günü binip sarayı hümayuna geldikleri kayık. 17 metre uzunluğunda, yedi çifte.

Ötede sandallar, çelimsiz bir adamın bile kaldırabileceği hafif şeyler. Denize de dayanırlarmış ha! İstanbul'da yapılan sandal ve kayıkların zarafetini söyleye söyleye bitiremezler. Bunları görmeden ben de inanmazdım. Bu kadar narin, zarif, güzel şeylerin deniz için değil, süs için yapıldıklarını sanıyor insan. Halbuki bu suların kaprisine dayanabilen en sağlam şeylermiş de... Kadın denilen vefasızın tabiatını öğrenmiş yakışıklı, narin, cesur, hovarda erkeklere benziyor bu sandallar!

Bakın şu saltanat kayığına: 27,5 metre boy, 2,40 metre en, 13 çifte. Baş tarafın bir eski za-

man paşası gibi sırmaları var. Kıç taraftaki doğanın gözlerindeki yarı kırmızı, yarı siyah taş, nedense, daha düşmemiş, ama düşecek.

Kenarda bir taş gördüm. Taşlar tarihi söyler derler ama, taşlar yalan da söylerler. Avrupa'dan hiçbir fikrin girmemesi için elinden geleni ardına koymayan Abdülhamit'e, şair Süruri, tersanede açılmış bir çelik fırın fabrikası için şu yalanları yazmış. Belki de şair şaka etmiş:

Cenabı şahı cihanı gazi han Abdülhamit
Vücudu âleme ihsanı gergidâr oldu
Zamanı saltanatı mecmaı fününu ilim
Ne varsa Avrupa'dan yek beyek şikâr oldu.

Öyle mi oldu, dersiniz?

Not: Bu röportaj yapıldığı sırada deniz müzesi Dolmabahçe Camii'ne nakledilmemişti. Şimdi sevinçle öğrendik ki müze Dolmabahçe Camii'nde kurulmak üzeredir. Hakikaten pek güzel bir müze olacağına emin olduğumuz deniz müzesi böylelikle tam yerini bulmuş oldu.

(**Yedigün**, 6 Temmuz 1947)

BELEŞ PLAJ

İstanbul'un her yokuşu denize iner. Bir yaz şehri olan İstanbul, kıştan kurtulur kurtulmaz deniz kenarları insanla, sandalla dolar.

Şehir en sıcak günlerinden birini yaşıyor bugün. Sizinle okuyucular –siz yerinizden kalkmadan, sizin yerinize ben kalkayım– büyük, maruf plajlara gitmeyelim de şöyle beleşten denize girilebilen bir sahile inelim. Bildim bileli, çocukluğumdan beri burası Süleymaniye, Sultanahmet, Karagümrük, Çarşıkapı, Soğanağa mahallesi, Şehzadebaşı çoluk çocuğunun plajıdır. Kumkapı, Yenikapı sahilleri. Belediye yasak eder. Birkaç gün kimseler gözükmez. Bir meltemsiz günde yine çoluk çocuk buraları doldurur. İnsan, bunun biricik çaresinin orayı temiz tutmak, yüzlerce çocuğa beleşten kuvvet ve kudret istasyonu olarak kullanılmak üzere üç-beş tahta, dört-beş sıra ile bir halk plajı edivermek olduğunu akıl ediyor da...

Kumkapı Yenikapı tren yolu ile deniz arasında ince uzun bir çakıllık uzanır. Bu çakıllığa iki lağım ağzı açılır. Bu lağım ağızlarını başka bir mecraya vermek çoluk çocuğu bir sıhhat kaynağından mahrum etmekten zor olmasa gerek!.. Üstü katranla sıvanmış bir iskele enkazı üzerinde

yüzlerce genç, çocuk, ihtiyar, börekçiler, simitçiler, gazozcular... Katranlı iskele iskeletinin direkleri arasında karınları gökyüzüne doğru şişmiş kedi yavrusu leşleri. Çakılların üzerinde binlerce koyun başı kemiği, at kaburgası, bilmem hangi hayvanın çene kemiği...

Ellerinde birer nikel "Smit Vesson" tabancası gibi parlayan çene kemikleriyle çocuklar nişan alarak üzerimize hücum ediyorlar.

– Benim de resmimi çek! Benimkini de, benim resmimi de.

Foto muhabirimiz Bay Hikmet'in ta göğsüne nişan alıyorlar.

Yalnız pek küçükler sivil. Ötekilerin de elbette mayoları yok. Hani padişahın biri hasta olmuş, neşeli adam aramışlar, öyle bir adamın gömleğini giyerse iyi olur demişler. Neşeli adam bulmuşlar ama onun da gömleği yokmuş. Bu neşeli çocukların da mayoları yok. Mayoları yok ama beyaz donları ayaklarında. Hatta birkaçının deniz kenarı halkından olmadıkları ta ayak bileklerine kadar bağlanmış Amerikan donlarından belli. Gün görmemiş vücutları, beyaz donları ile katranlı kara iskelenin üzerinde hayaletler gibi duruyorlar.

Yarış yapmak üzere dizildiler.

Bir tanesi bağırdı:

– Arşavur kız, sen de gel.

Pembe beyaz entarili, pembe vücutlu, kara kaşlı, kara gözlü bir kız önce utandı. Sonra entarisini, kollarını çaprazlayarak, eteklerinden tutunca çakıllara bırakıverdi. Gözlerimi kapadım. Açtım ki güzel mayosuyla güzel bir kız karşımda.

– Kim bu hanım kız? dedim.

– O bizim plajın gülüdür, dedi. Çok iyi kızdır ama. Hepimizin arkadaşıdır. Bizimle beraber yüzer. Onun gibi yüzen Kumkapı'da bir kız daha yoktur. Na şu Kemal'le bile yarışa girer

– Vay canına!. Sen ne iş yaparsın?

– Ben mi? Kömürcüyüm.

Sormadan da yüzünden, derisinden, mesamelerine girmiş kömür tozlarından belli idi ya!..

– Arşavur Hanım, sen ne iş yaparsın?

– Ben iplik fabrikasındayım.

– Bugün iş yok mu?

– Bakma, bugün tüydük!

– Kemal Efendi, sen ne iştesin?

– Ben Çarşıkapı'da manavım. Sıcak basınca dayanamam. Sergiyi asar, damlarım.

Göğsü iyi olmuş ama, yara yerleri kırmızı kırmızı kesikler içinde idi.

– Bunlar ne böyle?

Bir ufak çocuk atıldı:

– Kemal Ağabey dalıcıdır. Bir dalsın da gör bak. Suyun altından on dakika çıkmaz. Hem atlamada da birincidir. İşte atladı da kayalar kesti göğsünü öyle.

– Öyle mi Kemal?

– Boş ver! Oldu bir defa işte.

Üç çocuk iki taşın arasına küçücük bir ateş yakmışlar. Üstüne bir teneke koymuşlar. Midye pişiriyorlar. Mis gibi de kokuyor. İhtiyar bir börekçi ateşe ve midyelere kızgın kızgın baktı, başını salladı.

Midyeler ateşi görünce açıveriyorlar kapalı kutularını. Hem seyredenlerin, hem midyelerin

ağızları sulanıyor. Şöyle iki dakika içinde midyeler pişiyor Üstüne biraz tuz, sonra ihtiyarlar kahve içer gibi bir ses, midye midede.

Güneş, elbiseli adama öyle bir saldırıyor ki sormayın. İlle de çıkaracaksın ceketini, yeleğini, pantolonunu! Deniz öylesine kamaşıyor ki ille de atacaksın kendini don gömlek serin sularına.

Güneş;

– Hele soyunma, çarparım alimallah! diyor.

Su;

– Hele, diyor, bir atlama serinliğime. Su içinde bırakırım seni!..

İster istemez güneşle denizin sözünü dinlemediğimiz için ter içindeyiz. Plaj da uzayıp gidiyor mu sana!

Baktım, bir adam giyiniyor. Ayağında yumuşak keçi derisinden çizmeler, potur; sırtında cepken, belinde abani kuşak, kuşağın arasında uçları pırıl pırıl pirinçten bir çekecek, bir kesecik. Kuşağın sol tarafında, tıkırtısı kulak verilse duyulacak bir gümüş Piryol saatin on, on beş kat zinciri... Sünneti şerif üzere bir sakal, ustura ile kazınmış kafa.

– Merhaba baba!..

– Merhaba evlatlar!..

– Sen de mi denize giriyorsun?..

– Girdik çıktık a!.. Biz adam değil miyiz evlat. Hem ben on beş senedir denize girmemiştim. Kısmet bugünmüş. Memleket ırak. Beni buraya festivale, Kastamonu gecesi vardı da çağırdılar İsmim Hakkı Bayraktar. Halk şairiyim.

– Deme! Ne iyi! Bir şiir okur musun?

Aldı Hakkı Bayraktaroğlu bakalım ne dedi:

Dilerdim bir dahi gelip de görmek
Erdirdi ol gani Yezdan İstanbul.
Davete icabet vesile demek
Ölsem de gam yemem inan İstanbul
Nice bin âsârın yıkılmış göçmüş
Nice bin düşmanın kovulmuş kaçmış

(Etrafını çeviren çocuklara baktı.)

Nice bin evladın aslan İstanbul.
Nice bin ümera sende medfundur
Nice bin şuarâ sende meskûndur
Nice bin özleyen her an İstanbul
Yedi dağ üstünde manzaran hoştur
Şehirler içinde şöhretin baştır
Söyliyen Bayraktar Hakkı Çavuştur
Dinliyen ahbap ve yâran İstanbul.

Bir sandala atladık. Açıklarda bir başka âlem! Halk plajı öğle güneşinin içinde neşe, dalma, kulaç, kravl, köpük içinde.

Gazinolarda daha kimseler yok, daha sonra akşam ağır ağır sıcak ve esmer Yenikapı'ya çöktüğü zaman bütün bu boş sandalyeler dolar, saz sesleri ta fecre kadar gazinoların etrafını sararmış. Gazinodaki şanolardan herhangi bir Mualla Hanım'ın sesi ortalığı inletirken herhangi bir sandaldan davudi sesli bir erkek cevap verirmiş. Öyle olurmuş ki bazen gazinocu sandaldaki sesi angaje etmek için adamlar salarmış. Ama meçhul şarkıcıyı bulamazlarmış. Bütün gazoz şişeleri, kahve fincanları, rakı kadehleri, tepsiler, kızarmış ciğerler ve balıklar susar, bu bağrıyanığın sesini dinlerlermiş. Üstüne İstanbul'da şarkı söy-

leyen birisi daha yokmuş. Bu da Kumkapı gazinolarının masalı belki.

Daha şimdi çok erken. Garsonlar başlarını masalara dayamış uyuyorlar Bize ılıkça bir gazoz ikram eden gazinocu:

– Ben memurum. Günün birinde aklıma şurada bir gazino açmak geldi. Bu gazino sayesinde bugüne bugün her şeyim var. Evim, param, malım, her şeyim... Ama ben de bittim, yoruldum artık. Bu sene son senem. Çekileceğim bir kenara. Tavuk besleyeceğim. Bakacağım rahatıma.

– Hacıağalardan ne haber? diyorum.

– Benim gazinoma hacıağalar gelmez diyor. Onların derdini çekemem ben. Bana gazoz içen müşteri gelsin, zararı yok! Masalarım dolsun. Hacıağalar küçük gazinolara giderler. Burası işlerine gelmez.

– Sizin şarkıcılara sandallardan meydan okuyan, şarkı okuyanlar olurmuş! Doğru mu?

– Yok canım!.. Öyle şey mi olur, diyor. Elbette güzel sesli meçhul insanlar vardır. Vardır amma gazinomun hanendeleri bülbüldür, bülbül!..

(Yedigün, 20 Temmuz 1947)

AÇIK HAVA OTELİ

Milyonluk şehirlerde de yaşasa insanoğlunun hayatında bir yalnızlık, bir kendi içine çekilme günleri doludur. İçimizdeki sevinçleri, kederleri paylaşacak insan nerede? En yakınlarımızdan bile uzaklaştığımız, derdimizi kimseciklere söyleyemediğimiz günlerimiz olmaz mı? Karı, koca, ana, oğul, kardeş, baba hepsi ayrı ayrı kederlenir, ayrı ayrı üzülür. Kendi kendimiz kadar kim paylaşır derdimizi? Gün olur arkadaş, dost, sevgili, oğul, ana, baba, kardeş hepsi elimizi bırakıverir. Öyle günlerin en kaçılacak yeri neresidir? Ben kendi nefsime böyle günlerimde parklara giderim.

Park ismi de güzel ya, millet bahçesi daha güzel ama. Millet bahçelerinin sabahı, öğlesi, akşamı, bir de gecesi vardır. Kimbilir Gülhane Parkı'nın gecesi ne güzeldir!.. Her zaman Şarlo ruhunda bir serseri düşünürüm. İnsanlardan korkar, insanları sever, onlardan kaçar, hep kötülük görmüştür onlardan, hep itelenmiş, hep kakalanmıştır. Gündüzleri yazıhanesi, kahvehanesi, birahanesi Gülhane Parkı'dır. Akşamları halden anlayan bir kahvecinin peykesi. Yaz geceleri yıldızların, kış geceleri çoğunca karın ve yağmurun altındadır. Ah uykular! Parkta uyunan uykular!..

İşte böyle bir serseri bir gece Gülhane Parkı'nda kalır. Bekçiler güneşin batmasıyla beraber düdüklerini öttürmüş, herkesi dışarı çıkarmışlar, o unutulmuştur. Hintkirazının altında uyuyan serseriyi kimsecikler fark etmemiştir Uyanır ki tepesinin üstünde aysız, yıldızlı bir gece... Uyku tutmaz. Ağaçlardan ürkek, kedilerden ürkek, kuşlar ondan, o kuşlardan ürkek. İçine evler, çorbalar, aileler yapışır yapışır koparılır

Sessiz ayakların altında çıtır çıtır çıtırdayan yollarda yalnızlığını gezdirir durur. Canı bir el tutmak ister. Bir ana hayaleti taflanların altından kalkar, üstüne doğru gelir. Çitlembiğin dibindeki ihtiyar adam dedesidir.

Gülhane Parkı'nda gecelemiş hayali bir serseriyi gece yarısı andığım zaman Taksim Bahçesi'nde idim. Bir kanapede oturmuştum. Oturmuş değil, uzanmıştım. Gökte ay koskocamandı. Hava oldukça serindi. Yakalarımı kaldırmış üşüyor, üzülüyordum. Yanımdaki kanapede iki serseri oturmuştu. Kulak misafiri oldum. Bir tanesi:

– Benim babam şofördür. Geçen gün rastladım. Beni yanına aldı. "Oğlum, dedi, "daha vazgeçmeyecek misin şu serserilikten?"

– Sen ne dedin?

– Çoktan vazgeçtim baba. Beni eve götür artık, dedim.

– Ne dedi?

– Haydi gel, dedi... Eve gittik. Üvey anam pufla bir yatak sermiş, yastığı kabartmıştı. Beni yastıkta bir türlü uyku tutmaz. Kalktım, yere, tahtaya yattım da uyuyabilmişim bir ara. Sabahı dar ettim. Sokağa fırladım.

– Yapamıyorsun evde değil mi?

– Yapamıyorum be anam! Sıkılıyorum.

– Alışmışsın bir defa.

– Sende mi öyle?

– Ben döşek bilmem ki.

– Sahi mi ulan?

– Namussuzum, daha döşek nedir bilmemişim.

– Yok ulan be! Sen sokakta mı doğdun?

– Öyle gibi bir şey.

– Anlatsana...

– Bırak eski defterleri! Ama ben bir yatak bulsam yatıp ölürüm içinde. Sen deli misin be! Bulmuşsun bunuyorsun. Bu işin sonu yok be Sabahattin.

Sustular. Bir zaman sonra bir tanesi;

– Şu sırtıma elini sok da bir kaşıyıver! dedi.

Kulağıma kabuk bağlamış bir sırtın tırmalanışının sesi geldi. Sanki birisi kum serpilmiş bir yolda geziniyordu.

Bir uzun zaman sustular. Sonra kısık seslisi yine başladı:

– Geçen sene bacaksız yok muydu hani bizim? Onunla vurduk buradan, ta Halep'e kadar gittik. Bir hafta orada kaldık. Canımız sıkıldı. Şam'a gidelim dedik. Trende yakalandık. Posta posta, hududa getirip bıraktılar.

– Bacaksız ne oldu?

– Ne olacak mortladı.

– Eroinden mi?

– Yok! O çekmezdi. Eceli geldi. Nalları dikti.

– Söyleme öyle ulan! En iyi arkadaşındı.

– Ne diyeyim. Kalıbı dinlendirdi mi?..

– Yok! Cartayı çekti de.

– Peki öyleyse... Tahtalı köye gitti.

Yine sustular. İsminin Sabahattin olduğunu öğrendiğim kısık seslisi konuşmaya başladı:

– Şu uzanan herif uyuyor mu dersin?

– N'olacak uyumuyorsa?

– Bir cıgara isterdik.

– O da zilin biri olmasa burada işi ne gece yarısı?

– O da var ya!..

– O ağacın yanındaki bekçi mi?

– Ta kendisi.

– Rahatımızı bozmasa bari!..

– Bozarsa bozsun. Yatacak yer mi yok?

– Ulan be! Ben bu yaz bir gece bile yattığım yerde uyanamadım. Seksen tane otel değiştirdim bir gecede.

– Al benden de o kadar.

Bekçi hepimizi uyandırdı. Onlar ayaklarını sürüyerek uzaklaştılar. Ben kanapeden kalktım. Parkı dolaşmaya başladım. Başka kanapelerde de uyuyanlar vardı. Orada, şimşirlerin arasından da horultular geliyordu. Evime doğru yollandım.

Sabahleyin yine kendimi Taksim Bahçesi'nde buldum. Hava ne güzeldi! Daha da pek erkendi. Güneşe karşı boylu boyunca yatmış, üstü başı temiz insanlar bile vardı. Oturup dertli dertli, uyku sersemi cıgara içenler mi ararsınız. Biraz sonra bekçiler düdüklerini öttürünce hemen herkes uyanmıştı. Tam saat dokuzda dadılarla çocuklar parkı doldurdular. Şurada bir genç dadı bir bebeğin ellerine vuruyor, ceylanla yavrusu-

nun üstüne bir altı yaşında maymun tırmanıyor. Bir altı aylık yavru, dağ keçisinin bronz sırtında şipşak fotoğrafçıya gülümsüyor, bir başkası ağlıyor... Taksim Bahçesi çocuk sesi, kuş cıvıltısı içinde...

Bir ihtiyar hanım kanapenin üstüne romanını koymuş, hemen hemen bir metre uzaktan kitap okuyor, gözlüklü bir genç kitabına eğilmiş ders çalışıyor; bir şişman, kravatsız bir adam tespih çekiyor, bir üstsüz başsız delikanlı bir kolu kafasının altında, bir kolu kafasının üstünde uyuyor, Fransızca konuşan bir matmazeller kafilesi âdeta beyaz saçlı, pek sevimli bir yavruya kibrit çöplerini topladığı için çıkışıyorlar. Bir madama bir yavruya bakıp bakıp,

– Qu'il est gentil, qu'il est mignon! diyor.

Daha çiftler ortada yok... Ama neredeyse damlarlar. Denize karşı setlerin korkuluklarına dayanarak hem denizi, hem birbirlerinin gözlerinin içini seyredecekler. Parkın gündüz hayatı başlayacak.

Ben çekildim gittim. Yine akşam oldu. Park gündüzün herkesin: İşsizlerin, çiftlerin, çocukların, dertlilerin, dertsizlerin... İşte gece yeniden çitlembik ağacından maymunlar gibi aşağı iniyor. Şimdi artık park yine serserilerin... Bırakalım onların olsun uyandırmayalım. Bekçi miyiz biz?

(**Yedigün,** 19 Ekim 1947)

ŞAİR GAZETECİ

İstanbul'un meşhur yokuşları vardır: Şişhane yokuşu, Kumbaracı yokuşu, Eşek çatlatan, Deve bağırtan... Her türlüsü. Kimi dikliği, kimi uzunluğu, kimi tatlılığı ile anılır. Babıâli yokuşuna gelince insanı ne çıkarken, ne inerken yormaz ama oranın insanları boğuşa boğuşa, didine didine ekmek paralarını çıkarırlar. Yokuşa ayağınızı bastınız mı altınızdaki karpuz kabuğuna dikkat etmezseniz kaydığınız gündür. Burası öyle bir yokuştur ki kimler inmiş, kimler çıkmıştır. Ne eşek anırtan yokuşu, ne de Kumbaracı yokuşu, bu yokuş kadar zalim değildir.

Küçük muhbirinden büyük muhabir, büyük muharririnden kalpazan, başmuharririnden hain, musahhihinden vatanperver, dâhi şairinden lafazan, üç mısraı binlerce beyte bedel insan burada yetişmiştir.

Babıâli'de isim yapmak, para kazanmak hem zordur, hem kolay. Nicelerin yüz binleri burada güneş görmüş kar gibi erimiştir. Nicelerin cebindeki on kuruşları yüz binlere çevrilmiştir. Burada İstanbul satışı üç yüzden otuz bine kadar aykırılık gösteren gazeteler çıkar. Umutlarla gelinir, umutsuzlukla dönülür.

Babıâli'de muvaffak olmuş insanların bir tane-

si de Faruk Gürtunca'dır. Bugünkü Babıâli patronlarının en genci, en yenisi odur. Küçük çocuklara bundan yirmi beş sene evvel mecmualar çıkarmakla işe başlamış ki, bir matbaa sahibidir. O zaman, kendisinin de söylediği gibi içindeki, tahteşşuurundaki yevmi gazete çıkarmak hırsı ayaklanıvermiş.

Faruk Gürtunca, Edirne Muallim Mektebi'nden 1338'de mezun olup İstanbul'a gelince matbaaların önünde durur, o zamanın büyük muharrirlerinin matbaa kapısından çıkışını beklermiş. Falih Rıfkı'nın gözleri ne renktir? Yakup Kadri'nin boyu posu nicedir?

Faruk Gürtunca;

– Bir gün Yakup Kadri'yi bir yerde gördüm. Ona sezdirmeden karşısına geçip oturdum. Kendisini saatlerce seyrettim! diyor.

Matbaalara girer, kâğıt, mürekkep, gazete kokusu ile sarhoş bir halde dolaşırmış. Bütün emeli şiir yazmak. Şiir de yazmış, hem de nasıl, yirmi iki yaşında kocaman kocaman kitaplar. Dasitani eserlere meraklı. Firdevsi, Tûsi olmak istermiş. O zamanın büyükleri de bu şiirleri beğenirlermiş. Abdullah Cevdet, "Faruk Gürtunca'nın şiirleri birer likördür, demiş. O zamanlar inhisarlar daha likör yapmadıkları için Abdullah Cevdet herhalde bizim portakal, muz, nane likörlerimizi kastetmemiş olacak. Herhalde Avrupa'nınkileri kıyasla söylemiş olacak. Kimbilir belki de "Chartreuse", "Benedictine", "Cinzano" likörlerini düşünmüştür.

Faruk Gürtunca'nın muvaffakıyet romanı yazılmaya değer. İşe 250 lira ile başlıyor. Mecmuası sonunda kendisine 5,5 lira getiriyor. İlk darbeyi yiyen Faruk Gürtunca:

– Etrafım döndü, döndü, döndü. Ama bu dönüş benim ilk ve son dönüşüm oldu. Ondan sonraki muvaffakıyetsizlik gibi gözüken hallerde artık başım dönmüyordu.

Harf inkılabından on üç sene sonra bir gün kendisini bir matbaa sahibi bulan Faruk Gürtunca'da yevmi gazete çıkarmak hastalığı, tahteşşuuruna sinmiş bu hırs da başını kaldırıyor Yapılmış bir-iki tecrübe, rotatifsizlik yüzünden muvaffakıyetsizliğe uğrayınca yılmayan bu müteşebbis, şiirleri likör gibi şair, hazırlıklarını yapıyor. İşte nihayet "Hergün...

Faruk Gürtunca bir taraftan başmakale, bir taraftan şiir yazarken, öteki taraftan "Babıâli yokuşu" denen yokuştan aşağı kaymamak için nelere katlandığını bana şöyle anlattı:

– Birinci afişimiz Babıâli'de top gibi patlamıştı. İkinci afişimizin bir kısmını Anadolu cihetinde astırmış, İstanbul'un bir milyon nüfusuna gazetemizin çıkacağını duyurmuştuk. Nihayet büyük afişimiz Amerikanvari bir gazetecilik sistemiyle bütün memlekete yayıldı.

Akşamları çıkan birkaç gazete böyle bir kuvvetli rakip karşısında tabiatıyla toparlanmak mecburiyetinde idiler. Fakat bunun yalnız gazetelerinin kalitesinde kalacağını düşünerek biz de gazetemizde yapacağımız yeniliklerle buna karşı durmayı umuyorduk. Gazetemiz daha çıkmadan bir pazar sabahı büyük afişlerimiz kırmızı rengiyle İstanbul'u bir bayrak gibi donatmıştı.

Ertesi pazartesi sabahı evimizden İstanbul'a gelirken maalesef İstanbul tarafında ne kadar afişimiz varsa hepsinin yirmi dört saatlik ömre ereme-

den başka ilanlarla kapatıldığını hüsranla gördük. Bu hareket kimin tarafından geliyordu? Demokrasi müdafaasına çıkan gazete sahibi arkadaşlarımızdan böyle şey ummazdık. O halde bunları kim kapatmıştı? Belki ser bayiler. Bu ilelebet şahısları alâkadar edecek bir sır, bir olay olarak kalacaktır.

Birinci günün fevkalade satışından sonra sabotaj hareketleri başladı:

1 – Bizim müvezziler dövülüyor, ellerindeki gazeteler yırtılıyor, tehdit ediliyorlardı.

2 – Gazetemizi ellerinde bulunduranlar öteki gazete ser bayii tarafından görülecek diye korkuyorlar, değil "Hergün" diye bağırmak, gazeteyi başka mecmualar arasına saklayarak ancak isteyenlere korka korka veriyorlardı.

3 – Dördüncü, beşinci gün sureti kat'iyede gazetemizin alınmaması için müvezzilere kat'i emirler verilmiş, paralar tevzi edilmiş, bu arada gazetemizin artık çıkmayacağı şayiası ortaya yayılmıştı.

Bu hadiselere karşı bütün arkadaşlar ümitsizlik içinde idiler. Yalnız ben yılmadan bir granit taşı gibi olayları karşılıyordum. Bunları yapanların kim olduklarını bildiğim halde hâlâ inanamıyorum. Amma kan ağlayacakları günün pek yakın olduğunu tahmin ediyorum. Kat'i hesaplarımı yaptım. Çıktığı günden beri iki sayfa artırarak sekiz sayfa çıkabilen mukabil bir gazete 10 kuruşa satar da ben dört sayfalık gazetemi 5 kuruşa neden vermeyeyim? Sabotaj hareketlerinin müvezzie çok para kazandırmakla sona ereceğini düşünerek bu kararı verdik. On gün sonra gazetemiz 5 kuruşa indi.

İşte o zaman muvaffakıyet bayrağını Ankara caddesinde matbaamızın burçları üstüne rekzettik.

Faruk Gürtunca'ya "Dokunmayın bu aslana"yı hatırlattım, gülümsedi:

– O zaman kara gömlekli faşistler daha *"Dokunmayın Bu Aslana"* çıkarken bana sefirleri vasıtasıyla 50.000 lira teklif ettiler. Kitabımı çıkarmamam için. Nefretle reddettim. *"Dokunmayın Bu Aslana"* kırk bin tane satıldı.

Faruk Gürtunca'nın yüzü aslana hiç benzemez ama kendisine yapıldığını söylediği sabotaj hareketlerine karşı sahiden hırslanmıştı. Kükreyen bir aslan edasıyla yumuşak yumuşak:

– Ben, süpürge tohumu yiyen nesildenim. Onun için beni doyuracak olan bir lokma ekmek, bir tutam tuz ve hatta iliklerimin zerrelerinde bulunduğunu hâlâ hissettiğim bir süpürge tohumu ekmeği bulabildikçe, karşıma çıkacak hiçbir engel tuttuğum yoldan beni alıkoyamaz!..

Derken bir de baktık ki sahiden aslanlaşmıştı. O, bir taraftan başmakale yazarken, öbür taraftan Chartreuse'ler, Benedictine'ler, Cinzano'lar tadımında likörler misali şiirler yazan, bu arada dasitani şehnameler dolduran şair fena halde kızmıştı. Ben korktum doğrusu!

Hani sahiden "Hergün"e sabotaj yapanlar varsa onlar görsünler isterdim. Süpürge tohumundan ekmek yiyerek büyümüş Faruk Gürtunca ama maşallahı var. Aslanlar gibi. Benden o gazete sahiplerine tavsiye:

Dokunmayın bu aslana!..

(Yedigün, 14 Aralık 1947)

EYUBOĞLULARIN RESİM SERGİSİNDE

Bir ressamın atölyesinde esen havaya vurgunumdur. Ressam Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun atölyesinde dost rüzgârlar eser. Bedri'nin kara saçları kıvır kıvır Yunanlıdır. Bedri'nin yüzünde şimalle cenup Türkü karmakarışıktır. Burnu Trabzonlu, rengi Mersinli, gözleri Kayserili, sakalı İzmirlidir.

Sakın bu lodosla poyraz, batı ile karayel, maystro ile gündoğusu esen atölyede insana bin bir tane imiş hissini veren peyzajlara, portrelere, tablolara uzun uzun anlamak için bakmayın! Hepsine şöyle bir göz gezdirin, sonra çökün atölyenin ötesine berisine serpiştirilmiş bir yer iskemlesine! Kapayın gözlerinizi! Seyredin Bedri'nin âlemini!

Ne görüyorsunuz? Bir yeşil mi, bir mavi, bir mor mu? Bir sarı mı, bir saz mı? Bir saz benizli kız mı, su mu, rüzgâr mı, çiçek mi? Yoksa hiçbir şey anlamadığınız halde kafanıza mı, yoksa yüreğinize mi işlemiş iki çizgi mi görüyorsunuz? Bedri için bu yeter.

İsterseniz sonra kalkar, Bedri'nin eşi Eren'in boz eşeğinin masalına katılırsınız. Eren Eyuboğlu'nun boz eşeğinin altında şöyle bir yazı vardır

sanki: "O, başını yeşil otlara eğmiş bir boz eşekti.

İstanbul'un balıkları kadar balıkçıları da hoştur, diyebilmek için isterseniz evvela Balıkpazarı'na sonra Eren'in balıklarına ve balıkçılarına gidin. Birbirlerini tamamlıyorlar. Hani Picasso'ya sormuşlar:

– Bu ne biçim balık, üstat?

– Bu balık değil, resim! demiş.

Eren'in bazı balıklarında resim hali var, çok hoş. Ama aynı tabloda bir de pek canlı, ortasından kesilmiş bir kılıçbalığı var ki, balıkçılardakinin tıpkısı; ne fena!.. Ama o resme benzeyen balıklar ne hoş!..

İki yer iskemlesinde Bedri ile konuşalım dedik. Hiç sevmem ciddi ciddi konuşmayı ama nidersin, mecburiyet:

– Resim sanatı nereye gidiyor?

– Sehpa resmi iflas etmiştir. İki zenginin salonunu süslemek için resim yapılmıyor bugün. Yeni resim duvar resmine gidiyor. Resim sanatı büyük kalabalığa hitap ettiği gün büyük çağını idrak etmiş demektir. Böyle anlar olmuş: Yunanlılarda, Bizanslılarda, Rönesansta kilise resimlerinde. Mesela meşhur Fransız ressamı F. Léger geçenlerde bir yazısında ne dedi biliyor musun? "Dünya resminin istikbali İstanbul'dadır. Bununla mozaikleri kastetmişti. Şimdi Fransa'da birçok kiliseler, hastaneler, oteller, hapishaneler, lokantalar, sinemalar yapılırken ressamlar da işe karışıyor. Mimarlarla işbirliği yapıyorlar. Avrupa'da bu başladı ama bizde maalesef! Halbuki mesela üniversite inşaatında ressama da iş yok

mudur? Bir salonu süslemek için yazıhane, koltuk, ayna masrafı, on binlerce lira harcıyoruz da 500 lira verip duvarına bir resim yaptırmıyoruz. Bize büyük satıhlar üzerinde çalışma imkânı verilmezse biz birer amatör kalmaya mahkûmuz.

– Biraz da Picasso'dan...

– Picasso'dan hazzetmemek ne demektir bilir misin? Türk kiliminden, halısından, nakışından anlamamak, hoşlanmamak demektir. Resim denilen şey çizgi ile renktir. Ondan ötesi edebiyat, heykel, hikâye, şiir laf-ü güzaftır. Resim çizgi ve renkle ifade edilen bir tahassüstür. İşte Picasso bunu yapıyor. İşte onun için de yadırganmıyor. Çünkü biz resmi edebiyatla, musiki ile, heykelle karıştırmaya alışmışız. Resim yalnız başına kalınca, bu resim değil, kepazelik diyoruz. Bugünkü resim kendisine lazım olan çizgi ile renkten başka şeyleri asgari hadde indirmeye çalışıyor. Bir kilimin nakışları neye benzer, rica ederim?

– Bilmem, hiçbir şeye.

– Evet, hiçbir şeye benzemez ama güzeldir. Türk milleti de kilimi yapar, üstünde oturur, onu sever.

– O halde Picasso ile kilimi yapan arasında ne fark vardır?

– Kilimi yapan aynı nakışı mütemadiyen tekrarlamaktadır. Picasso ise tabiata her bakışında bir nakış, bir resim yaratıyor. İşte tabiattan aldığı mevzuu bir kilimin nakışı kadar sade hale getirdiği için Picasso kuvvetlidir, büyüktür.

– Demek ki Rönesansın resim sanatı üzerinde menfi tesiri olmuş?

– Hem de nasıl! Rönesansta işin içine anatomi, manasız, hatta hendese karışmış. Halbuki eski Mısır'da öyle mi? Yunanlılarda öyle mi? Mimari, mimari olarak ayrı bir şey. Heykel, heykel olarak başka şey, mesela bugün şu caddeden bir Venüs de Milo geçse hepimiz, "Vay anasını! Ne dev anası kadın bu yahu!" derdik.

Bir genç hanım atıldı:

– O halde dünya resmi dekoratif hale gidiyor

– Evet, tamamen.

Bir başkası:

– Demek ki ressam tabiatı taklit etmez.

– Hiçbir zaman! Hiçbir büyük ressam tabiatı taklit etmemiştir. Paletini alır gider. Bir manzara karşısında kötü ressam o manzaranın ta kendisini yapar; iyi ressam kafasındakini, yüreğindekini...

Ama bu ressam, tabiatı sevmez, hatta tabiatı sevdirmez, demek değildir. Bonnard'ın galerisinden çıktığınız zaman sokaktaki ağaçları öpeceğiniz gelir.

İntihara karar vermiş bir genç yolunun üstünde tesadüf ettiği bir resim sergisine girer. Bu Renoir'ın sergisi imiş. Gördüğü tabloda bir gök, bir su, bir kadın varmış. Sergiden çıkınca, "Dünya ne güzelmiş! Az daha... demiş.

Bedri Rahmi sustu. Sonra davudi sesi ile tablolarından kovduğu şiirini okudu:

Karadutum, çatal karam, çingenem
Nar tanem, nur tanem, bir tanem
Ağaç isem dalımsın salkım saçak
Petek isem balımsın, ağulum

Günahımsın, vebalımsın
Dili mercan, dizi mercan, dişi mercan...
Yoluna bir can koyduğum
Gökte ararken yerde bulduğum.

İş var şu Bedri'de.

Vedalaşırken;

– Buradan çıktıktan sonra sende bir mor, bir yeşil, bir kırmızı hatırası bırakabildimse işte bütün mükâfatım! dedi.

Sokakta bir yeşil, bir kırmızı, bir sarı cümbüşü içinde yürüdüm. Gece rüyalarıma yeşiller, morlar girdi. Krepi yeşil, mor, kırmızı oyalı bir çocukluk sevgilisi rüyamda elimi tuttu.

(**Yedigün,** 10 Nisan 1948)

YEDİKULE MÜZESİ

Yedikule müzesi deyince sakın aklınıza, müze kelimesinden anladığımız biraz da sanat eseri, hayranlıkla seyredeceğimiz eski bir eser anlamı gelmesin. Bugün asırlardan beri zindan olarak kullanılmış bir yeri gezeceğiz. Orada Bizans beyleri, imparatorlar, elçiler, patrikler, hükümdarlar, sadrazamlar, şeyhülislamlar, hatta padişahlar hapsedildi; kafası kesildi, boğuldu. Hem de bir zamanlar insanlara hükmeden; kürkler, mücevherler, dibalar, servet ve sâman içinde yüzenler, emredenler, hükmedenler son demlerini yaşadı.

Yedikule zindanlarının kenarları 200-300 metre uzunlukta dört köşe bir avlunun etrafına dizilmiş, kulelerin arası kalın, yanlarından avluya inen merdivenlerle süslü bir surla birbirine bağlanmış yedi kuleli taştan bir şato manzarası gösterir. Yedi tane kulenin dördü Bizanslılardan kalma, üçünü Fatih yaptırmış. Her kule beş katlı. Beş katta beş tane muazzam oda. Odaların kenarından sağır, geniş merdivenler döne döne kulelerin gözetleme yerlerine çıkıyor. Bu beş katlı Galata Kulesi kalınlığındaki korkunç apartmanın sakinleri hep debdebe içinde yüzmüş insanlarmış. Burası umumi hapishane değil, hususi bir

hapishaneymiş. Beyler, prensler, elçiler, hükümdarlar, vezirler hapishanesi.

Boyu ancak bir metre, eni ancak yarım metre, demir delikli hücrelerde günlerce ölümünü bekleyenler, kapısından bir daha çıkmamak üzere bu zindanlara girenler buraya o korkunç saatlerden bir şeyler bırakmışlar sanki. Biz oraya girdiğimiz zaman dışarda gölgede 37 derece harareti bırakmıştık. Şimdi tüyler ürpertici bir serinlik başladı. Bu bir ölü elinin teması gibi bir şeydi. Bu soğuktan da beter şey gitgide artıyordu. Müze bekçisi kışın insanın iliklerinin donduğunu, çenelerinin attığını söylüyor. İdam kulesinin merdivenlerini çıkıyoruz. Cellatlar şu odada yatıp kalkarlarmış. Sanki bir ses bağırıyor:

– Bre Hasan, sadrazamın vakti gelmedi mi?

– Emri şahane bekliyoruz. Telaşın ne cellat?

Cellat devam etti:

– İnlemesine yüreğim dayanmıyor. Sussun isterim.

Bıyıkları aşağı sarkmış, kabak başı mendille bağlı, kalın beyaz kollarında dövmeler olan bir adam kapılar kapıyor, kapılar açıyor gibi. Cellatların odasından çıktık. Başka bir döşeme iskeleti kalmış idam odasıydı burası. Odanın ortasında lime lime kopmuş bir direk vardı. Direk ok darbelerinden delik deşik, üstünde hâlâ kurşun yerleri ve kurşunlar var. Bu direğin önünde derin bir kuyu. Boğulduktan sonra bir baltada koparılan kafalar bu kuyuya atılırmış. Eskiden kuyunun dibinden bir su akarmış. Bu su alır kafayı Marmara'ya atarmış.

Bugün kuyunun dibinde yüz mumluk bir am-

pul yanıyor İçi bomboş. Kulenin taş merdivenlerinden daha yukarılara çıkıyoruz.

– Şurada elçiler ve beyler hapsedilirmiş.

Bir Eflak ve Boğdan beyi sapsarı, bir Irak elçisi kapkara. Bizans zamanında belki de bir Osmanlı elçisi şu köşelere sinmişlerdi.

Ne harp haberleri, ne imparator ricaları, ne casusluklar bu tarihçe bilinmemek üzere buralarda susturuldu.

Demir parmaklıklı pencerelerden avludaki bembeyaz, erimiş halde bir haziran ayı; böcekleri, arıları, çitlembikleriyle insanı yaşamaya çağırırken ölümünü beklemek. Dışarısı o kadar berrak, o kadar beyaz, o kadar göz alıcı ki.

İçerdeki bu tüyler ürpertici serinlik insanı tiksindiriyor.

Şimdi başka bir odadayız. Tûlü arzı birer buçuk metre içinde yalnız tavan yüksek. Hiçbir deliği, penceresi yok. Tavanda yanan elektrik karanlığı gösteriyor yalnız. Genç Osman'ın boğulduğu yer. İlk öldürülen Osmanoğlu.

On dört yaşında tahta çıkmış, Kanuni, Selim öleli ancak bir asır var. O neden olmasın dedeleri gibi... Hırs içinde harplere iştirak ediyor. Amma sözünü dinletemiyor askere Yavuz gibi, Süleyman gibi. O sene İstanbul'da müthiş soğuklar oluyor. Şairler;

Yol oldu Üsküdar'a bin otuzda Akdeniz dondu beytiyle o seneyi işaret ediyorlar. Millet fakir, aç, payitahta hiçbir yerden bir şey gelmesine imkân yok. Genç Osman bütün bunların sebebini ufak tefek günahlarda buluyor. İçkiyi, tütünü yasak ettiriyor. Hacca gitmeye hazırlanıyor. Halbu-

ki devletin iktisadi vaziyeti bozuk. İdare berbat, millet aç, asker bakımsız. Buna çare tütünü, içkiyi menetmek. Tütünü menedenlerin evinde şaraplar içiliyor, çubuklar yanıyor. Tütünü menetmek ve hacca gitmekle her şeyin düzeleceğini düşünen Genç Osman'ı halk ve yeniçeriler ancak öldürmekle bütün bu kıtlığın, sefaletin önüne geçeceklerini sanıyorlar

Yürü bakalım Yedikule'ye hırslı adam. Sen kim, hükümdarlık kim? On sekiz yaşında bir genç. Kalın pazular, dönmeyen bir ense. Cellatlar bileğini bile bükemiyorlar. Hem de üç kişiler. Bir dördüncü çaresini buluyor. Şimdi Genç Osman kıskıvrak bağlanmıştır. Gözlerinden yaş boşanmaktadır.

– Bre hainler! Ben sizin padişahınız değil miyim?

Biraz sonra bembeyaz vücut mosmor.

Duvardaki ampul kazara bir sönse insan korkusundan avazı çıktığı kadar bağırabilir. Etrafımızda kalın sesli cellatlar geziyor gibi. Bir an evvel bu insanı üşüten havadan kurtulmak için zindanın bahçesine iniyoruz. Müze bekçisinin yedi yaşındaki torunu çitlembik ağacının altında Sultan Osman'ı;

– İşte böyle boğdular, diye anlatıyor. Sonra avluda yetişmiş bir dut ağacına doğru koşuyor.

Surun duvarı üstünde bitmiş bir servi, kale duvarlarının dışında bir meltemin çıktığını bize haber veriyor.

Ölümler diyarından, bu feryat, figan ve pişmanlık ülkesinden uzaklaşıyoruz.

(Yedigün, 10 Temmuz 1948)

BEYOĞLU

Röportaj yapmaya gidiyorum. Hem de kiminle? Beyoğlu ile. Köprüde düşündüm: Atar tutarım. Veriştiririm. Ahlaksızlığından, kumarından tutun da meşhur bir sokağına, randevuevine. Sürtük Ayten'ine, Sapık Katina'sına, eroinmanına, sarhoşuna, meyhanesine, kodoşuna, hovardasına ve ilaâhirisine ağzımı açar, gözümü yumabilirim. Ukala, günahsız, ahlaklı, terbiyeli gözükmek için riyakâr maskemi takar, üç-beş okuyucu avlayabilirim.

Hayır! Beyoğlu'nu batırmak, yermek kadar kolay şey yok. Beyoğlu'nu övmek zor. İyi röportajcı Beyoğlu'na söver. Ben acemi röportajcıyım. Beyoğlu'nu öveceğim. Kötü sokaklarını, kötü insanlarını, sarhoşunu, meyhanesini, her şeyini, her şeyini öveceğim.

Riyakârın maskesini kendini kusursuz sayan muhteşem yalancılara bırakıp gelin beraberce tünele binelim. Yeni ışıklar ne de yakıştı mini mini metropolitanımıza. Yalnız şu çay, gece ilanları yok mu pek zevksiz şeyler. Hani övecektik? Yalnız... Yalnız zevksizliği yerebiliriz. Ondan öte insanoğlunun her kusurunda, her ayıbında, her deliliğinde riyakârların suratına atılmış bir tükürük vardır. İnsanoğlu böyledir. Düzelmek ona düş-

mez. Mekteplere, tiyatrolara, konferanslara, sinemalara, sanata, ilme, zevke düşer. İnsanları insana doğru götüren kusurlarıdır Aman yarabbi, bunlar ne zevksiz ilanlar! Limon gecesi. Portakal akşamı. Şam fıstığı çayı, sakız leblebisi suaresi.. İşte bunlar riyakâr ilanlarıdır. Bu Şam fıstıklarının fıstıki renkli gecesine ya kız tavlamaya gidilir, ya gösteriş yapmaya.

Tünelin öteki arabası geçti. Nerede ise yukarıda olacağız. Neon lambalardan biri bozulmuş balkış gibi çakıyor. Saat altı, altı buçuk Beyoğlu şıkır şıkır. Mütevazı bir Avrupa caddesinden hiç farkı yok. Genişliğin, aşağı yukarı bir özgürlüğün içinizi doldurduğunun farkında mısınız? İmkânlar bu kırmızı, yeşil, turuncu, bin bir civcivli, bin bir menevişli ilan ışıklarının içinde parlar. Yalnızlığınıza belki biri ortak olur. O zaman da ortada yalnızlık denilen şey kalmaz.

Şu kütüphanenin kızlarından biri ne şeker şey! Kütüphane sıcak, gazeteler, kitaplar almasanız da elinizin altında. Sürün elinizi korkmayın. Biraz Fransızca çakarsanız bir gazetenin karikatür altlarını da okuyabilirsiniz. Dostlarınızdan bir kısmı orada: Prevert, Camus, Sartre, Jouhandau... Aman çıkalım buradan! Cebimizdeki on patakozun başka müşterileri var...

Sanki bizi daha ilerde bayramlar, cümbüşler bekliyor. Şu adamı görüyor musun? Naneli Amerikan cıgarasından hoşlanır mısın? Ver iki papel sana bir Cool alayım. Ağzının içi küçük diline, nefes boruna kadar serinler tüttürdün müydü...

Şu gözlüklüye sokulalım isterseniz... Bize

Dolapdere'nin en kıyak Ermeni kızını, Papaz köprüsünün en çapkın...

Galatasaray'a geldik. Prost damarlarım mı kabardı nedir? Şu mektebin bahçesi ne güzel yer Avrupalıların Squar dedikleri cinsinden bir millet bahçesi olur Kapının önündeki aslanları, yalakları, şair Fikret'i serpiver, öteye beriye bir iki kanape at... Mektebin ne işi var burda? Üniversite mahallesine götür. Binayı ne yaparsan yap. Kaymakamlık yap, belediye yap, konferans salonları yap, sahne yap, konser salonu yap, galeri yap... Bir başka güneşli günde Beyoğlu'nun pasajlarını gezeriz. Size oradan insanlar takdim edeceğim. Hele bir fener göstereceğim. 1780'den kalma. Dibinde ne randevular verilmiştir Bir havagazı fenerciği. Ama fevkaladedir. Bir de mahalle göstereceğim. Napoli'den mi, yoksa Palermo veya Floransa'dan mı getirilmiş, Beyoğlu'na atılıvermiştir. Siz karar vereceksiniz, ben değil.

İnsanı yeni Türkçe öğrenmiş bir ecnebi olsa yanına yaklaşan bu esmer, kara bıyıklı, bıçkın delikanlının insanın gözünün içine bakıp;

– Ağabey, rüzgâr gibi geçti, demesinin manasını bir türlü kavrayamaz, zavallı ecnebi acaba pek mi hızlı yürüyorum, der yavaşlardı.

Hani karaborsacıların yanımıza sokulup konuşmalarından şaşırmak için pek ecnebi olmak da lazım gelmez. İstanbullu olmamak yetişir Bir tanesi, kıranta bir beyin önüne dikildi. Adamcağızı sarılı beyazlı gür bıyıklarından, kızıl yüzünden, sıfır numara ile kazınmış saçlarından herhalde bir İngiliz albayına benzetmiş olacaktı ki,

"Bilmem ne Aylavyu" diyerek bir film adı söyledi. Adam şöyle bir Kandıralı şivesi ile;

– Evlat, dedi, ne istiyorsun? Aklını mı bozdun? Ben gâvur muyum baksana bir defa?

– Affedersin beybaba, vallahi seni Coni paşasına benzettim de...

Adam;

– Ulan, dedi, eğer Coni paşası olsaydım gösterirdim ben sana "Aylavyu"yu.

– Hoş gör öyle ise, yolsuzum ne yapalım ağabey.

– Peki anladık ama bu sizin yaptığınız ne mene sanattır Allah aşkına. Sorması ayıp olmasın?

– Buna derler beybaba, adıyla sanıyla borsa!

– Ne Bursa'sı?

– Senin bildiğin Uludağ'ın Bursa'sı değil baba, bunun ismi karaborsa. Ötekinin iskelesi Mudanya'dır, denizden gidilir. Buna ise karadan.

Adamcağız laf yetiştiremeyeceğine kanaat getirmiş olacaktı. Başını salladı, uzaklaştı. Bir başka delikanlı elinde kâğıtlar üzerine yürüdü.

– Sulu matrak! Sulu matrak! Al baba al. Okursun. Okursun da gülersin. Vali beyimiz yazıyor.

Bir başkası;

– Belinden su alınan sarhoşun ölümünü yazıyor. Alın! Okuyun! İbret alın! diye haykırıyordu.

Şu kırmızı yüzlü, mavi gözlü, uzun boylu adam kimdir bilir misiniz? Ses tiyatrosunun Salih'idir

– Merhaba Salih!

– Merhaba canım! Hayatım!

Şu kız Ayla Karaca'dır. Yanındaki Naşit'in, o kocaman Naşit'in kızı. Belki daha ismini bile duymadınız. Yakında duyarsınız. Muammer'in tiyatrosunda bir-iki dilberle o anasının gözü Celâl Süruri (Muammer isterse çatır çatır çatlasın!), patronlarından da üstün üç sanatkârdır ki Beyoğlu'nun cıvıltısına o iki bayan, iki dişi iskete gibi, Celâl de rengârenk, kart, ama gagası kuvvetli bir papağan gibi katılırlar.

Size Celâl'in kolundaki paltosu omuzlarında, kafası uyduracağı piyeslerde bir adamı tanıtayım. Beliğ Selönü. Halk tiyatrolarına durmadan skeç, piyes, espri, hikâye yetiştiren mütevazı, büyük tiyatro yazarı. Beyoğlu'nu Beyoğlu eden Beyoğlu kaymakamı mıdır sanırsınız? Ne münasebet? Beyoğlu'nu Beyoğlu eden Salih, Ayla Karaca, Celâl Süruri, Beliğ Selönü, Naşit'in kızıdır.

Beyoğlu bir âlemdir. Beyoğlu yaşayan, cıvıldayan, kaynaşan, rahatlayan, gülen, eğlenen, yalnızlığa çare bulan ışıklı hem şıkır şıkır, hem koku gibi buram buram ışıklı nefis bir caddedir.

Beyoğlu'suz bir İstanbul düşünülemez. Beyoğlu'nu yeren ukala yazılarını sakın okumayın. Beyoğlu her şeyiyle övülmeye değer. İnsanlar yarına buradan hızlanır. Uyuyan koca şehrin ortasında iki-üç yüz metre içinde geceleri atan bir tek yüreği vardır, İstanbul'un. Sıkın, Sarıyer'de patlak versin... Çıkarın ölüversin.

(Resimli İstanbul Haftası, 25 Nisan 1953)

HAYDARPAŞA

İki bavul, bir çanta, bir denk, tahtadan bir valizle iki kadın, bir erkek, üç çocuktan ibaret bir aileyi gözüme kestirdim. Daha doğrusu Kadıköy iskelesinde bu ailenin erkeği önüme dikildi.

– Hemşeri, dedi, Haydarpaşa'ya hangi vapur kalkacak?

Baştan savma;

– Bu taraftaki, dedim.

– Sen de mi Haydarpaşa'ya gidiyorsun?

Ne münasebet? Haydarpaşa'da ne işim var? Ada vapuru daha gelmedi, onu bekliyorum. Kadıköy iskelesinde vakit geçirmek daha kolaydır da... İnsanın çeşiti ile karşılaşılır. Ama, dur hele! Niye gitmeyeyim Haydarpaşa'ya bir yerlere gidecekmiş gibi.

– Ya, ya! Ben de Haydarpaşa'ya gidiyorum.

– Çok bekleyecek miyiz vapuru?

– Nerede ise kapılar açılır, bineriz, dedim.

Adam:

– Şu ikisine bir bilet alsam olur mu acaba?

Biri kız, biri oğlan dört-beş yaşında sümüklü yavrulardı. Adam cevap bekliyor, ne demeli?

– İkisine de bilet istemez, bunların be! diyorum. Yalnız sana, bir bayana, bir de şu delikanlıya üç bilet alırsın. O bile çok ya yeter. Dengin biletini aldınız mı?

– Almak mı lazım?

Sorunun böylesine can mı dayanır? Seviverdim adamcağızı. Hey kurban olduğumun dünyası! Ne adamlar var? Ben Ulaştırma Vekâleti'nde neyim acaba? Mantıki bir şey bulup söylemeli.

– Valize lazım değil. Ama bavullarla denge bilet almak lazım.

– Vapurda alsak olmaz mı?

Mesele gitgide çatallaşıyor. İş nizamnamelere kadar dayandı. Yine mantıki bir şey bulup söylemeliyim ama nizamnamelerin, talimatnamelerin hususi mantıkları vardır. Kapitülasyonlardan kalma mantıklar. İnsanı yollarda bırakan, süründüren, ağlamaklı eden mantıklar. Cevap veremiyorum. Kulağımın içine parmağımı sokup kaşıyorum. Bir gazete satıcısı kulağını kaşımadan, "vapurda da alsan olur amca, dedi.

Adam yine bana döndü.

– Sen nereye gidiyorsun hemşerim? dedi.

– Ben mi?

Hım, ben nereye gideceğim? Haydarpaşa'da gişelerin önünden bilet alanları, bekleme yerinde düşünenleri, istasyon lokantasında içenleri ve kalkacak treni görmeye gidiyorum desem mi?

– Adapazarı'na, dedim.

– Adapazarlı mısın? Biz de Adapazarı'nda ineceğiz. 11.5'te varacakmışlar Ada'ya. Oradan ver elini Düzce.

Küçük valizle küçük Hacer bana düştü. Onları Adapazarı trenine yerleştirdim.

– Bana müsaade, dedim.

– Sen gitmiyor musun?

– Ben caydım gitmeyeceğim.

– Amma yaptın ha! dedi adam. Yolcu yolunda gerek, para mı harcayacaksın buralarda. Ne var ki şu İstanbul'da? Genç olsan hadi bir dereceye kadar...

Vagonlar gürültü içinde olduğu halde istasyonda garip bir sessizlik vardı. Bir trenin derin derin soluk aldığı duyuluyordu. Bir diğeri durmadan buğu fışkırtıyordu. Rayların üzeri ıslak, pırıl pırıldı.

Bu yollardan, bu demir yollardan nerelere kadar gidilmezdi. Gözümün önüne köprüler, sessiz, gürültülü istasyonlar geliyor. Tüneller geçiyorum. Bu yıkılıp yıkılıp doğrulan ağaçlar ne? Bu telgraf direği fincanları, sahlep fincanları, bu zencefil kokusu, bu tespihler, bardaklar, ağızlıklar, simitler, yemiş sepetleri, bu kış günü Sapanca kirazı sepetleri de ne oluyor?

İşte yanımızdan bir tren ışıkları ve insanlarıyla bir yere düşer gibi geçip gitti. Bir başkası duran vagonumuzun tam karşısına bir vagon getirdi bıraktı. Karşı kompartımanın camı da açıldı. Bir insanla burun buruna idik. Birbirimizi süzüyorduk. Her şeyimizi; yolumuzu, kafa kâğıdımızı, yüzümüzü, ailemizi, elbisemizi, her şeyimizi birbirimizle değişebilseydik; ben kendimi unutsam o olsam, o kendini unutsa ben olsa... diye fikrimden geçti. O olsaydım nerede inecektim? Haydarpaşa'da. Nereye gidecektim? Eşyamı Sirkeci'deki otele bırakıp bir lokantaya. Rakı getirtirdim. Bir balık ızgara ettirirdim. Sonra Beyoğlu'na çıkar, İzmir kahvesine giderdim. Birisi ile ahbap olurdum. Nasıl yapardım bilmem ama yanımda oturan zata gülümser, nerelisiniz? diye sorarsa;

"Kayseri'de (...) şirketinde memurum, derdim. "Şirketin bir işi için geldim de...

Kendimi istasyonun bekleme salonunda buldum. Sessiz sadasız, gözkapakları yorgun ve kırmızı insanlar vardı. Geçkin ve şişman iki bayan mahzun mahzun düşünüyorlardı.

İstasyon aynaları meşhurdur. İnsanı perişan gösterir.

Yerimden kalktım. Aynaya doğru ilerledim. Ben perişan bir halde idim. Potinlerim çamur içinde idi. Şapkam ıslaktı, kurdelesinde beyaz beyaz lekeler vardı. Yüzüm sarı, gözlerim kırmızı idi. Tam yolcu suratı! Merdivenleri indim. Vapur Kadıköyü'nden kalkmış geliyordu. Arkama dönüp Haydarpaşa istasyonuna bir daha baktım. Kocaman kapılarının önünde kırmızı, yeşil fenerli, birbirini kesen demiryollu, düdüklü, trenli, meraklı, düşünceli, perişan, aceleci, birini bulmaya çalışan bir âlem vardı. Her gün yüzlerce tren, binlerce insan getiriyor, binlerce insan alıp gidiyordu. İstasyon kapıları durmadan insan alıp insan veriyordu.

Bir yerlere kadar gitmiş, bir yerlerden dönmüş gibiydim. Ölesiye yorgundum. Evim bir çorba güzelliği, ev boyundan uzun soba borusundan poyrazla savrulan bir duman çıkarırken gözümün önüne geldi.

İhtiyarlamışız. İstasyonlar artık gençlik arzuları vermiyor. Evimiz gözümüzde tütmeye başladı, kötü.

Haydarpaşa'da denkler üstünde bekleşenlere hayırlı yolculuklar

(Resimli İstanbul Haftası, 9 Mayıs 1953)

İkinci Bölüm

EDEBİYATTA TASFİYE DAVASI VE SUÇ TİRYAKİLERİ

Edebiyatta Tasfiye Davası: 1

BİZE HALİT ZİYA'YI TAVSİYE ETMEYİNİZ, BİZE PRUST'U ÖNE SÜRÜNÜZ. BİZ ZEVK YERİNE FAYDA BEKLİYORUZ!

Bin türlü azap içinde söylemeye utandığım ve bin bir kapalı kelime ile kendilerinden istifade edebileceğimiz kimse olmadığını sessizce, patırtısızca anlatmaya çalıştığım konuşmama kim cevap verseydi susar, aldırış etmez ve hatta haklı bulurdum. Fakat hocam Hakkı Suha'nın "İnkâr bataklığında" dolaştığımızı ifade eden satırlarına dayanamadım.

Bu Türkçe bize ne Halit Ziya'dan, ne de hatta Ömer Seyfettin'den ve Yakup Kadri'den geliyor. Çünkü bir lisanın öğrenilmesi için her memlekette, her dilde bir klasik muharrir zümresi vardır. Fransızca öğrenirken evvela klasikler öğrenilir. Ve en temiz Fransızcayı klasikler yazmıştır. Yalnız klasiklerin bazı kelimeleri o günkü kuvvetlerini kaybetmiş, bazen de o gün bir eğlence telakki edilen kelimeler bugün bir küfür haline gelmiştir. Yani kelimeler ya sens cihetiyle kuvvetlenmiş yahut zayıflamıştır. Yoksa construction hiç değişmemiştir

Şimdi bizde mademki klasik yoktur, o halde lisanımızı da klasiklere borçlu değiliz. Kime borçluyuz? Hocamıza, anamıza, babamıza, köye, şehire, etrafımıza ve cemiyete borçluyuz. Binaenaleyh lisan cihetinden Hüseyin Cahit'in sarf ve nahvinden gayri hiçbir borcumuz olmayan dünkülere ne cihetten perestiş edelim?

Halit Ziya çok kuvvetli bir romancı olabilir. Türkiye'ye ilk romanı getiren de sayılabilir Fakat Halit Ziya moderndir. Bir Peyami Safa kadar moderndir Ve romanını garbe borçludur; romanın ne demek olduğunu oradan anlamıştır. Eğer biz yalnız Halit Ziya'yı okuyup yaşasın deseydik bir Mehmet Rauf'tan farkımız olmazdı. Niçin bugün hiç kimse Mehmet Rauf'tan bahsetmiyor? *Eylül* fena bir eser miydi? Bir roman değil miydi? Demek ki Halit Ziya'nın romanları ilk oldukları için bir meziyeti haizdirler. Biz bugün Halit Ziya'yı bir lügatle beraber okuduktan sonra niçin gene bir lügatle Prust okumayalım. Mademki teknik, tarz, düşünüş Avrupaidir; niçin doğrudan doğruya oradan almayalım da yani bilavasıta işe girişmeyelim de bilvasıta iş görelim. Halit Ziya yazılarını bugünkü lisana adapte ediyor. Ve buradan anlıyoruz ki hakikaten kuvvetli bir romancıdır. Bunu inkâr etmiyoruz. Fakat faydalanmak, dediğiniz gibi bir terkip yapmak istiyorsak muhakkak ki Prust'lara, Dostoyevski'lere doğrudan doğruya müracaat etmemiz lazımdır. Çünkü Halit Ziya'ya lisan cihetiyle de bir şey borçlu değiliz. Nihayet modern romancıların başı der, geçeriz. Ve istersek okuruz. Fakat öbürlerini ihmal etmemeliyiz. İhmal

ettiğimiz takdirde bir Halit Ziya olamayacağız demektir.

Bize Halit Ziya'yı tavsiye etmeyiniz hocam. Bize Prust'u öne sürünüz. Hatta muhakkak bir yerli muharrir sürmek istiyorsanız niçin daha modern birini örnek vermiyorsunuz? Mesela Peyami Safa'yı okuyun demiyorsunuz. Belki Halit Ziya kadar teknisyen değil mi? Sonra Türkçesi hiç olmazsa lügatsız okuyacağımız bir Türkçe!

Ömer Seyfettin ve Yakup Kadri'ye gelince, onlardan edeceğimiz istifade de yerinde saymaktan öteye geçmeyecektir. Reşat Nuri'den histen başka bir şey alamayacağız.

Mesele, burada okumak meselesidir. Şimdiki halde okumam lazımdır demiştim. Ve benim okumam bir kari okuması olmayacaktır. Mademki yazı yazmak istiyorum. O halde ben artık Türkiye'de bir kari değilim demektir. Yani zevkim için okumuyorum. İstifadem için okuyorum demektir. Yoksa Falih Rıfkı'yı da, Yakup'u da, Ömer Seyfettin'i de okuyup zevk duyuyorum. Fakat bana hiçbir şey vermiyorlar.

Vermiyorlar diyorum. Bu vermediler demek değildir. Nihayet bir orta tahsil kadar. Ondan sonra artık bana zevkten başka bir şey veremiyorlar. O halde zevkten, histen başka bir şeyler arıyorum. Bunlar nedir? Fikir, ruh, psikoloji, felsefe velhasıl hayat problemidir. Okuduklarım buna cevap veriyorlar mı? Sanat bir araştırmadır. Yoksa bir hakikat, bir bulma, bir keşif değildir Hayatın sırrı diyelim. Erişilmez bir saadet diyelim. Bunu arayanlar maalesef bizde yok. Ortada inkâr edilen bir şey yok. Bizde muharrir, şair,

romancı var Fakat mademki bir yeni nesil ortaya çıkmak üzeredir O halde bu yeni nesil zevklerinden fedakârlık yapıp, kafasını elleri içine alıp düşüneceği eseri okumalıdır Ve ben de size hiç tereddüt etmeden derim ki, bu eser ortada yoktur Şimdiye kadar da bu zaruret anlaşılmamıştır. Bugün anlaşılmış mıdır? Evet kültür haftası onun için çıkıyor. Bu bizim için büyük bir şeydir.

İnkâr edilmez acı bir hakikat varsa zevkimizle, hissimizle hareket etmemizdir. İnsanı, hayatın problemini, ne olduğunu düşünmeye bile cesaret edememişizdir. Binaenaleyh müsaade ederseniz Halit Ziya'yı modern genç bir romancı telakki edeyim ve yeniden bastırdığı bazı hikâyelerini ve romanlarını ancak büyük bir zevkle boş zamanlarımda okuyayım.

Gelelim Yusuf Ziya, Orhan Seyfi ve Faruk Nafiz'e... Halit Ziya bize roman mefhum ve tekniğini Avrupa'dan bulup getirdi. Bunu yapmakla ona tarihi edebiyat payesini verecek. Cevap da Avrupai idi. Ve Serveti Fünuncular devirlerinin Fransız edebiyatını takip ediyorlardı. Binaenaleyh biz Serveti Fünun'a, bu transiti borçluyuz. Fakat Yusuf Ziya, Orhan Seyfi ve ilah... bize çok basit bir lisandan başka ne bıraktılar ki hocam onlar için methiyeler mi yazalım? İyi kötü bir şeyler söylemeye çalışan, hiç olmazsa okuyan bir nesle onları niçin ta'viz etmeye bıraktınız.

Kendilerinden sonra geleceklere ne bir modern felsefe, ne bir fikir, ne bir lisan bırakmayan insanlar var mıdır? Hocam, Peri ile Çoban hikâyesi güzel olabilir. Bu bizim hassas tarafımıza

dokunur Çarşaflı kızlar hakikaten muhayyelemizi gıcıklar Hakikaten yalnız histen ibaret insanlar oluveririz. Nitekim Yusuf Ziya'nın şiirleriyle hasta düşmüş, sinirleri bozulmuş, yahut hoppalaşmış, züppeleşmiş insanlar vardır. His, her sanatkârın, her insanın malik olduğu bir şeydir. Hatta hayvanların bile... Fakat his kâfi değildir. Başımız olmadan da şiir yazabilirdik. Evet şu kafamız olmasaydı ve biz boynumuzdan yukarıda hiçbir şey taşımadan yaşayan mahluklar olsaydık ve yazı yazmasını ellerimiz olduğu için bilseydik gene şiir yazabilirdik. Gene Halit Fahri kadar tiyatro, Reşat Nuri kadar roman yazabilirdik. Demek ki daha başka bir şey istiyoruz. Lisanımızı anamıza, hocamıza, bir sarf ve nahiv kitabına borçluyuz. Hislerimizi de Allaha. Fakat biz kafamızı borçlandıracak yer arıyoruz. Ben Prust, Jid, Dostoyevski, şu ve bu dedim. Öteki Bodler, Renbo desin. Beriki Edgar Po desin. Daha ötekiler Şekspir, Göte, Şiller desinler. Necat oradadır. Kafalarımız bunlara borçlanmadıkça bizi de gelecek bir başka nesil inkâr edecektir.

(Kurun, 23 Mart 1936)

Edebiyatta Tasfiye Davası: 2

TASFİYECİLERİN ELEBAŞISI KİMLERİ BEĞENİP KİMLERİ BEĞENMİYOR?

Tasfiye meselesini çıkaranların elebaşılarından olan Cavit Yamac'ı "Ses" mecmuasının basıldığı matbaada buldum. Derhal işe girişerek;

– Dostum, dedim. Tasfiyesini istediğin adamların içinden bana herhangi bir tanesinin ismini bağışlar mısın?

– Hay hay! O halde en sevmediğimi, en sinirlendiğimi; Etem İzzet Benice.

– Etem İzzet'in hangi kitabını okudunuz?

Ben kendi hesabıma Etem İzzet'ten hiçbir şey okumadığımı itiraf ederim. Bu yüzden Cavit Yamac'ın söylediği isimde Etem İzzet'in romanı olup olmadığını da bilmediğim için genç adamın;

– "Yosma" dediğini duyunca biraz şaşaladım. Yosma olan Etem İzzet miydi, kendisi miydi, yoksa tam o sırada içeriye giren Abidin Dino muydu?

Yosma meğerse Etem İzzet'in romanının ismiymiş. Güzel isim doğrusu... Ben yazsam bu romanın ismini "Hasba" kordum.

– Yosma eserini niçin sevmediniz?

– Bu yosma tipindeki bir tipe memleketimiz-

de rastlayamadım. Bütün kahramanlar hayatta namevcut insanlar. Üslup zayıflığı da caba...

Yosma'yı Romanya'dan vatana dönerken okudum (Genç adam Rumen muhacirlerindendir).

– O zaman sende ne intiba bıraktı?

– Bu intiba biraz acı ve üzücüdür, söylemek bile istemem. Fakat söylemek icap ediyor mademki:

O zaman Etem İzzet'in romanı bende Türk cemiyetinin çok muvazenesiz olduğu, garip insanlarla dolu bulunduğu zehabını verdi. Romanın üslubundaki mafevkattabia garabetlerden şüpheleniyordum, ama Romanya'da bile Türk zümresi tarafından okunan Etem İzzet'in kıymetini ölçecek vaziyette değildim. Buraya gelince muvazenesizliğin Türk cemiyetinde olmayıp Etem İzzet'in kendisinde olduğunu anladım. Seyahatimin sonunda pencereden "baragan" stepine savurduğum kitap için hiçbir üzüntü duymamaktayım.

– Roman hakkındaki fikrini söyler misin?

– Bence roman sosyal kıvranışların tercümanı olmalıdır. Ancak böyle bir roman güzeldir.

– Güzel bir romanda ne gibi hususiyetler vardır?

– Realiteye sadık olarak yazıldığı zamanın cemiyetinin iyi, kötü ve insani taraflarını tebarüz ettiren roman, güzel bir romandır. İyi bir Türk romanına misal isterseniz size "'Sinekli Bakkal"ı misal olarak gösterebilirim. Harpten önceki Türk cemiyetinin bu kadar mahalli bir tasvirine hiçbir romanda rastlamadım.

Harpten evvelki Türk cemiyetini Cavit Ya-

mac'ın bu kadar genç olmasına göre tarih kitaplarından ve ağabeylerinden öğrendiği alnındaki çizgilerden belli olduğu için, "harpten evvelki Türk cemiyetini nereden biliyorsunuz?" diye sormadım. Daha doğrusu unuttum. Şimdi aklıma geliyor Hatırlasaydım sorardım. Yazık oldu!

– Şairlerden beğenmediğiniz bir isim.

– Yahya Kemal.

– Yahya Kemal mi?

– Evet.

Doğrusu şaşırmadım, değil. Çünkü birçok gençlerin Yahya Kemal'e taptıklarını da duymuştum.

– Yahya Kemal'in şiirlerini niçin sevmezsiniz?

– Ben bu şairin şiirlerini Piyer Loti'nin romanlarına benzetiyorum. Çok Osmanlı...

– Şekil itibariyle mi?

– Bence hem şekil hem ruh itibariyle.

– Pekâlâ, size göre şiir nasıl olmalıdır?

– Ben şiirde de yenilik istiyorum.

– Yenilikten kastınız?

– Bugün şiirde –yahut benim anladığım manada şiirde– hislerden ziyade büyük arzulara yer verilmelidir Yani ferdi hislerden uzaklaşılmalıdır. Bu çıkar yol değildir. Şairde aradığım haslet cemiyetin bir tercümanı olmak hasletidir.

– Pekâlâ, romancı ile şair arasında hiçbir fark yok mudur?

– Şiir daha ziyade "Sentez" işidir. Romanda ise realite daha barizdir.

– Peki... Yeni şairlerin içinde senin fikirlerine göre yazı yazan hangisi vardır?

– İlhami Bekir, Cahit Saffet, Melih Cevdet, İlhan Berk ve Nail V

– İlhan Berk'in şiirlerinde sizin söylediğiniz hasletlerden daha başka türlü ifadeler bulmaktayım. Siz ne dersiniz?

– İlhan Berk'in ben sizin beğendiğiniz tarafını değil hümanist olan tarafını yakaladım. Orasını seviyorum. Mesela bir şiirinde İlhan:

Senin şehirlerinden vıcık vıcık insan mı?

der. Ben bu mısrada neler hissetmiyorum?

– Eskileri tasfiyeden sonra yeni nesil bize ne getirebilecektir?

– Türk semasına ve Türk ruhuna daha yakın bir edebiyatı kuracağımıza –yapacağımıza değil– kanaatim vardır.

– Şimdiye kadar bu yolda yapılmış neniz vardır?

– Maalesef yoktur. Çünkü at ortada, meydan yok. Bence bütün münakaşanın sebebi buradadır...

– Şimdiye kadar bizzat sizin yaptığınız ne vardır?

– Romanya'da üç tane şiir kitabım intişar etmiştir.

Bu esnada acaba Romanya'da da bu nevi münakaşalar var mı, yok mu diye bir sual sormak hatırıma geldi. Meğer orada da yok muymuş? Hayret! Demek bütün Balkanlar'da bu iş almış yürümüş. Cavit Yamac'a sordum:

– Romanya'da da bu vadide münakaşalar açılmış mıdır?

– Evet 1922'de Romanya'da bu nevi münakaşalara şahit oldum. Fakat bu münakaşaların

tarzı başka türlü olmuştu. Bizde de bir gün böyle olacağı muhakkaktır. Ben emarelerini görüyorum. Bu münakaşalar Bükreşliler ile taşralılar arasındaydı.

– Bu münakaşaların mevzuu...

– Taşralılar Bükreşlileri anlayamadıkları için itham ederlerdi.

– Şimdi bu münakaşalar ne haldedir?

– Bu münakaşalardan harikulade güzel neticeler çıkmıştır. Rumen lisanına halkın ve köylünün lisanı da girmiştir.

– Bizim edebiyatımızda sizin borçlu olduğunuz birkaç sima...

– Halide Edip...

Uzun zaman bekledim. Fakat atı olduğunu ve meydanı bulunmadığını söyleyen genç adamdan başka isim koparamadım. Kendisine bir meydan bulmasını ve atını muhakkak koşturmasını tavsiye ettim. Kimbilir belki de birçok eskilerin soyu tükendiğini rivayet ettikleri cins atlar yetişiyordur.

(**Haber Akşam Postası**, 23 Ocak 1940)

Edebiyatta Tasfiye Davası: 3

TASFİYECİLERDEN YAHYA KEMAL'İ BEĞENENLER DE VAR!

İlhan Berk yirmi üç yaşlarında, güler yüzlü bir genç adam. Ben daha sual sormaya vakit bırakmadan;

– Ben, diyor, Refik Halit'e tahammül edemem. Geçenlerde bir yerde bir yazısını okudum. "Bizde, diyordu, "Tevfik Fikret'ten sonra şair yetişmemiştir.

İnsanın böyle bir lafı söyleyebilmesi için aklından biraz zoru olmalıdır. Böyle bir laf nasıl söylenebilir? Fikret zamanının en ileri fikirli bir adamı idi. Fakat şairliği zaten zayıftı. Büyük ve unutulmaz büyüklerimizdendir. Fakat, ondan sonra neler ve neler geldi...

Gene sual sormama zaman kalmadan ilave etti:

– *Bir Avuç Saçma*'yı, *Çete* ismindeki romanı ve memleket hikâyelerini okudum. *Bir Avuç Saçma*'nın ismi üstünde; memleket hikâyelerini biraz beğenirim. Onda ümit edilir bir hal vardır. Fakat dönüşünü müteakip neşrettiği Çete romanı bize ispat etti ki memleket hikâyelerinden sonra Refik Halit hastalanmış ve ölmüştür.

– *Çete* ismindeki eseri niçin beğenmedin?

– Bu eser roman mıdır? Eğer romansa ne gibi hususiyetleriyle bize kendisini tanıtması lazım gelirdi. Şu veya bu gibi değil mi? Ben bu hususiyetleri eserde bulamadım.

– Sizce romanın hususiyetleri nelerdir?

– Yirminci asır, romanda hayat ve realiteyi aksettirme asrıdır Bugün bunu en iyi bir şekilde yapanları "Andre Malraux, Jan Giono ve Şolok Hof" olarak tanıyorum. Bu adamlar romanda tamamen yeni bir teknikle görünmüşler; daha önce de "Ses" mecmuasındaki "roman hakkında iki fikir"de de izah ettiğim gibi eserlerinde hiçbir zaman "romanlaştırmak" hadisesine rastlamıyoruz. Hayat ve realite kendi ölçüleri dahilinde eserlerine girmiştir. Gerek La Condition Humaine'deki ve gerekse Franz Kafka'nın eserlerinde rastladığım hayat hadiselerinin büyük ölçüdeki hali, roman sanatında onların büyük bir şeyler yaptığına beni inandırmıştır

– Başka bir sevmediğiniz romancı?

– Sevdiklerimi söyleyince sevmediklerim meydana çıkar sanırım. Bizde romancı olarak Yakup Kadri'yi ve biraz (?) da Peyami Safa'yı bulurum. Bunların haricinde kötü Fransız romancılarının yaptıkları gibi senenin moda romanlarını neşreden adamlarımız da dolu. Faraza Esat Mahmut Karakurt için daha yazı işaretlerini bile bilmediğini söyleyebilirim.

– Esat Mahmut'u halk çok beğenir. Kitapları, birkaç defa basılır. Ya buna ne dersin?

– Sanat âleminde yarı sanatkârlar, kendilerinin bir şey olduklarını söylemek için çok defa

"halk beni beğeniyor" sözüyle kendilerini kurtarmak isterler Benim anladığıma göre büyük çaptaki sanatkârlar, işaret edilmesi icap eden eserlere doğru halkı götürürler, halk onları sonra sonra benimser.

Yani demek istiyorum ki hakiki sanatkâr halka iyi ve müspet eserlere doğru istikamet verendir. Yoksa istikamet alan değil.

– Biraz da şairlere geçebilir miyiz?

– Bana göre Avrupa bir "Greko-Latin" medeniyetidir. Bir Fransız çocuğuna her şeyden önce şiirden olsun, romandan olsun kendisine "güzel" hakkında bir ölçü verilmiştir. Bizde böyle bir "ölçü" yoktur. Biz ne yazık ki hep ve her yerde Halit Fahri, Orhan Seyfi, Faruk Nafiz, Yusuf Ziya gibi şairleri ölçü diye almışızdır. Bu adamlar eğer edebiyatta bir yer alırlarsa ancak hece veznini yaymış olmakla iftihar edebilirler. Yani ruh üzerinde değil de şekil üzerinde bir yenilik getirmişlerdir. Fransız edebiyatında faraza Malesherbes bir lisan ıslahatı yapmakla tanınmıştır Fakat hiçbir Fransız onu şair diye kabul etmemiştir.

– Beğenmediğiniz şairlerden bir tanesini ele alabilir miyiz?

– Alabiliriz... Mesela, Faruk Nafiz.

Ben Bodler'de, Malarme'de ve yenilerden Walt Withman'da ve Guillauime Apolimaire'de beni tatmin edici şeylerin neler olduğunu düşündüm. Bodler, üstadı "Teofil Gotye'nin" fevkindeki görüşüyle devrini bütün şahsiyetiyle tamamen dejenere etmiş ve hâlâ her devrin üstünde olarak şaşaasını devam ettirebilmiştir

Ya zavallı Faruk Nafiz? Hangi zavallı devri

temsil etti. Veya fevkine çıktı. On senede kaç defa susturulmadı. Bu sualini şununla kapatmak istiyorum:

Köprülüzade Mehmet Fuat bir yazısında Nedim için aşağı yukarı şunları söylemiştir:

"Nedim devrinde de onun kadar büyük ve hatta ondan büyük şairlere rastlamak imkânı vardı. Bugün Nedim'i yaşatan bütün sebepler, onun devrinin üstünde bir görüşe sahip bulunmasıdır.

– Görüşe mi, zevke mi?

– Zevk demek daha doğrudur.

– Mesela o halde bizden kimi beğenirsin?

– Şair olarak başta Yahya Kemal ve Nâzım Hikmet'i görüyorum. Gençlerden de yalnız Ahmet Muhip'i beğenirim. Bir de Bedri Rahmi'yi.

– Orhan Veli'yi beğenmiyor musun?

Genç şairin nasırına basmışım gibi oldum. Bu sahada söylenecek mühim sözleri olduğunu derhal hissettim. Suali kesip kesmemek hususunda içimde bir mücadele başladı. Orhan Veli bayıldığım, öldüğüm şairlerden biri. Şimdi, ya yazamayacağım şeyleri yazmak mecburiyeti hasıl olursa... Fakat gazeteciliğin bu hazin cilvesine razı olmamak da doğru değildi. Nihayet İlhan Berk'in fikirlerinden mesul değildim. Çok sevdiğim şairden af dilerim. Genç şaire de böylece söyledim. Hissikablelvukum beni aldatmamıştı. Genç şair:

– Daha önce de bir yazımda yazdığım gibi şimdi de söylüyorum:

Bu şairler kötü Fransız sürrealist antolojisini Türkçeye çevirmişlerdir. Bütün yaptıkları bundan ibarettir. Üstadım Nurullah Ataç'ın bunları be-

ğenmesindeki bütün sebep herkesin her sene değişen moda şapkalarını beğenmesi gibi bir şeydir. Hatta bir yazısında, "Bunları bugün beğeniyorsam yarın da beğenmekte devam edeceğimi size kim söyledi?" demiyor mu?

– Demin, Bodler bütün asırların zevkinde dünyaya yeni bir zevk getirmişti, demiştiniz. Orhan Veli de bana öyle geliyor ki hem böyle bir estetik getiriyor, hem de bir sosyetenin kötü, manasız ve tembel haleti ruhiyesi ve âdetleriyle çarpışıyor.

– Böyle bir şey olsa ne kadar iyi olurdu. Fakat ben Andre Breton ile Paul Eluart'ı onlardan evvel okudum.

– Eski nesil tasfiye edildikten sonra yeni nesil bize ne getirecektir? Ve şimdiye kadar ne getirmiştir?

– Şimdiye kadar henüz bir şey getirmiş değiliz. Hepimiz aramaktayız. Aramaktan daha iyi bir eser tasavvur edemiyorum.

– Peki İlhan'cığım, gelecek bir başka nesil de bizi inkâr edemez mi? Biz kendimizi inkâr ettirmemek için ne yapabiliriz?

– Donmuş kalıpları kabul etmediğimize ve mütemadiyen araştırma ve inkişaf halinde olduğumuza göre böyle bir şeyin olmasına imkân yoktur.

Yirminci asır sanatında insan "mihrak noktası"dır. Gerek roman ve gerekse şiir bu noktadan hareket etmelidir. Mütemadiyen ileri fikirlerle değişen insan sanatın tek noktasıdır. Yaptığımız da bu olduğuna göre bizi inkâr etmelerine ve bizim gelecek bir nesli anlamamıza imkân yoktur.

– Şiirde ne yapmak fikrindesin?

– Yapmak istediğim şeylerin birazını Apolimaire'de kısmen ve Walt Withman'da oldukça buluyorum. Ben asıl şiiri arıyorum. Şiirin ne yalnız müzik, ne yalnız mana, ne de yalnız madde ve ne de yalnız fikirde olduğuna kaniim. Bunların mecmuunu teşkil eden büyük şeyde şiiri buluyorum.

– Büyük şey dediğin nedir?

– Şiir...

– Şiirde bizden, yani Türklerden, borçlu olduğun insan yok mu?

– Olmaz olur mu? Şiiri Ahmet Haşim'de tattım. Daha sonraları Yunus'tan, Nâzım'dan ve Yahya Kemal'den ilk şiir zevklerimi aldım.

Genç şairi müteaddit suallerimle yormuş, ben de yorulmuş bir haldeydim. Abidin Dino'dan kahveler geldi. Cıgaraları savurduk. Bu fikirle dolu hasbihalden sonra Vâlâ Nureddin ve Yusuf Ziya'lardan hiç bahsetmeden tatlı tatlı başka şeylerden bahsettik.

(**Haber Akşam Postası**, 25 Ocak 1940)

Edebiyatta Tasfiye Davası: 4

BURHAN CAHİT'İN AYTEN'İ YAKILMALIDIR!

Gavsi Halit'i "Serveti Fünun"da buldum. Müthiş bir haldeydi. En çok Vâlâ Nureddin'e kızıyordu. Yine en çok Vâlâ Nureddin'in bu işi görüklemiş olmasına seviniyordu. Bu muharrir hakkında fikrini sordum.

– Geç efendim, dedi. Kavga etmeye değmez!.

– Öyleyse kavga edecek bir muharrir ismi söyle...

– Burhan Cahit, dedi.

Bana kalırsa Burhan Cahit'le de kavga etmeye hiç niyetim yoktu. Böyle bir muharririn Türkiye'de mevcut olduğunu, yazın, Ada vapurunda gözleri rimelli, yanakları rujlu bir garip hatundan duymuştum.

– Değer mi? dedim.

– Değer, dedi. Çünkü Burhan Cahit'in bir nevi yarım kültürlü Türk kızına tesiri olmamış olsaydı, o zaman kendisinden hiç bahsetmezdim. Yani bence Burhan Cahit'in eserleri Türk sosyetesine muzırdır.

– Hangi romanını okudun?

– Ayten'ini... Şaheseriymiş... Tirajı bilmem kaçmış.

Roman nedir? Roman içinde yaşadığımız cemiyetin bir aynası değil mi? Ayten, ne yaşamış, ne de yaşaması arzu edilir bir mahluktur. Burhan Cahit zengindir, Maçka'da süslü bir apartmanda oturur. Kendine mahsus acayip bir sosyetesi belki de vardır. Bu garip sosyetede tesadüfen birkaç dejenere genç kız tanımıştır Sonra bu tipi bize bugünkü cemiyetin modern, ideal –Türkçe söyleyelim– istenilen bir genç kız tipi diye vermeye kalkıyor. Oysaki Burhan Cahit'in sosyetesinde, briçli sosyetesinde tanıdığı –belki de hassas olmaktan başka hiçbir kabahatleri olmayan– kızlar bile Ayten'cik kadar dejenere ve muhayyel değildir. Eğer "Ayten" şu cemiyette yaşaması arzu edilir bir tip olarak bize verilmemiş olsaydı, hadi Burhan Cahit de yazsın, derdim. Fakat bu iddialı ve tezli romanın şimdi otodofesini dilerim.

– Pekâlâ, bir de, bizde beğendiğin bir romancıdan bahset.

– Şimdi bir sanat müntesibi sıfatıyla laf söyleyemem. Nihayet bir kariim. Bizde roman daha yazılmamıştır. Fakat bir kıpırdanma olmuştur. Yakup Kadri'yi bu vadide çok çalıştığı için beğenirim. *Nur Baba*'da Bektaşi tekkesini, *Sodom ve Gomore*'de İstanbul'un mütareke zamanı hayatını, Ankara'da inkılabın kuruluş senelerinde bu inkılabı hazmedemeyen kütleyi ne kadar güzel, canlı ve cesur canlandırmıştır.

Kiralık Konak'ın eksik tarafları, çabuk yazılmış yerleri yok diyemem. Fakat bir zamanki İs-

tanbul hayatını ve tiplerini bilhassa torunlarına körü körüne tutkun ihtiyarı nasıl, ne kuvvetli, ne Balzac kadar reel canlandırmıştır Bütün eksikliklerine rağmen en güzel, en kuvvetli romanıdır, *Kiralık Konak*.

– Beğenmediğiniz bir şair ismi?

– Behçet Kemal... Faruk Nafiz kadar kötü. Yusuf Ziya kadar kötü, vesaire kadar kötü. Neden mi? Söyleyeyim: Behçet Kemal'in bir kadın şiirini okudum, Faruk Nafiz'i taklit etmişti. Behçet Kemal'in şiirlerini bir facia saymak için bu kadarı kâfi:

Bakışların içimde ilk ateşi yaktılar
Asabım, kalbim, kafam üçü birden baktılar.

Şuh kadın, içli kadın, entellektüel kadın

Dördüncü mısrada Burhan Cahit ile ne kadar birleşiyorlar. Sonunda asabı, kalbi, kafası üçü birden nasıl bakıyorlar görüyor musun? Zavallı Türk kadını. Ey bedbaht analarım! Ey sırtında mermi taşıyan İstiklal Harbi kadını! Ey benimle beraber dairelerde, gazetelerde, her sahada çalışan sevgili kız. Sen herhalde Behçet Kemal'in tasavvur ettiği mahluk değilsin. Ben seni Behçet Kemal gibi hissetmiyor, tanıyorum, kıymetini takdir ediyorum.

Genç Gavsi hakikaten coşmuştu. Bir cıgara uzattım. Aldı, bir nefes çekti. Sakinleşmişti.

– Hükmü, efkârıumumiye versin? dedi.

– Beğendiğin şairlere geçelim, hem sükûnet bulmuş oluruz.

– Türk edebiyatında, mutlak ki, devirlerine göre rolü ve manası ve bana göre bir zevki olan büyük şairler vardır.

Yahya Kemal ve Haşim.

Sonrakiler on para etmez.

Gelelim bizimkilere:

Nâzım, Necip Fazıl.

Daha sonra:

İlhan Berk, Ahmet Muhip, Cahit Saffet, Bedri Rahmi, Melih Cevat (Cevdet)...

– Bizimkileri niçin seviyorsun?

– Çünkü: Bunlar birbirinden sanatta, yaşadıkları hayatta, her şeylerinde ne kadar bambaşka, ne kadar birbirine zıt adamlar olsa bu memleket edebiyatına "yeni"yi ve "beşeri"yi getirdiklerine inandığımdan. Bunlar bize yeni bir dünya görüşü, yeni bir zevk getiriyorlar.

– Orhan Seyfi ve arkadaşları artık şiir yazmıyorlar, ne diye tasfiyelerini istiyorsun?

– Bunu iki noktadan mütalaa edebilirim:

1– Aşıladıkları zevk –daha doğrusu zevksizlik– hâlâ devam ediyor. Yani halefleri ve çocukları devam ediyor. Yani bir zihniyet devam ediyor. Mesela Behçet Kemal...

2– Sonra yazıyorlar. Üç-dört sene evvelki münakaşalardan sonra bir aralık kendi zevklerini ve fikirlerini yani zevksizliklerini ve fikirsizliklerini neşretmek üzere "Ayda Bir" mecmuasını çıkardılar. Bunun gayesi para kazanmak değildi. Zevklerinin devam arzusu idi. Muvaffak olamadılar. Bir şey yapamadılar, yaptıkları, eski yazılarını taklit etmekten öteye geçemedi. Ve her fırsatta, her arkadaşla, ayrı ayrı mecmualarında mi-

zah gazetelerinde alay ettiler. Bu alaylar mizah gazetelerinden ciddi gazete sütunlarına kadar fırladı. Vâlâ Nureddin de onların istihzalarını, boş laflarını ukala kalıplarla ifade etmesini bildi.

– Tasfiyeden sonra ne yapacaksınız?

– Yani sen bununla demek istiyorsun ki, bu iş nasıl olacak? Hay yaşayasın, eksik olma! Münakaşadan maksadımız, mesela şahsen çok sevdiğim, hürmet ettiğim Orhan Seyfi'ye hücum değil... Bu zihniyet ölünce mesele kalmaz. O zaman memlekette zevkli, şuurlu ve meseleli on sekiz milyonluk bir insan kütlesinin doğmasına elimizden geldiği kadar yardım ederiz.

(Haber Akşam Postası, 26 Ocak 1940)

Edebiyatta Tasfiye Davası: 5

TASFİYE EDİLENLERE YENİ MEMURİYETLER

Dün akşam tavan arasında belki kırktan fazla insan vardı. Bir sac soba harıl harıl yanıyor, üstünde bir çaydanlığın gazete kâğıdı tıkanmış ibriğinden latif bir musiki dağılıyordu. Kırk kişinin kırkı da sessizdi. On bir buçukluk paketler kırık masaların üstünde, davetkâr bir büyük şişe konyak yarım, müşterisiz...

Köşede esmer ve çene kemikleri oynayan bir genç sarı kâğıtlara yazılar dolduruyor, öbür köşede yine esmer bir kız ekonomi politik kitabı okuyordu. İşin en garip tarafı, gençlerden birinin elinde *Gönülden Sesler*, ötekinin elinde *Harap Mabetler*, bir diğerinde *Sönen Kandiller*, *Han Duvarları, Guguklu Saat, Istırap Çocuğu*... ilah, ilah...

Kafası ezilmeye mahkûm edebiyatın kitapları yerlerde, masa üstlerinde, masa altlarındaydı. Bazıları da okunmuş, bitmiş sonra sac sobanın tükenen odunluğunda yanmak için sırasını bekliyorlardı.

Sarı saçları mütemadiyen gözlerine düşen bir delikanlı içten içe, ciddi bir sesle eski edebiyatın müntahabatından parçalar okuyordu.

Askerliğini yaptığı hal ve tavrından ve saçlarından anlaşılan zeki yüzlü, daima mütebessim bir şair elinde bir lise kıraatını sallayıp duruyordu. Nihayet;

– İşte, dedi, mektep kitaplarında hâlâ Enis Behiç, hâlâ vardiyadan bağırıyorlar acı acı... Hâlâ Cenap'ın *Elhan-ı Şita*'sı... Hâlâ bize hamuşane, dembedem ağlayan karlardan bahsediyor. Hâlâ, *Koca Hasan Dayı* ismindeki berbat, musikisiz, şiirsiz şiiri, şiir diye sunuyorlar. İşte işte Ömer Seyfettin'in aksıran eşek, hapşıran dadı hikâyesi. Hâlâ hamamın odunlarını temin için koca Ilgaz Dağı'nı yakmaya çalışan İlistir Nuri, hâlâ Londralı Halide Edip, hâlâ Şekspir, Hamit... Hâlâ müezzin Akif... Hâlâ Ahmet Hikmet'in *Yeğenim* hikâyesi...

Ben gazetelerden evvel kitapların, mektep kitaplarının tasfiyesini istiyorum. Onlar yerinde kaldıkça yapılacak hiçbir şey yoktur. Ancak liseden çıktıktan sonra gelecek arkadaşlar bizi okuyacaklar. Kendilerine sunulan o edebiyatla ne kadar taban tabana zıt olduğumuzu ancak o zaman anlayabilecekler. O zamana kadar babaları onlara edebiyatın para getirmediğinden, manasızlığından, şiir yazmanın insanı ne kadar gülünç ettiği ve edeceğinden bahsetmiş olacak... Etmese bile adaptasyoncu müessesenin zor iş yapmadığı için çalışkan olması lazım gelen röprezantanları kurt, hilekâr kitapçılarla çoktan birleşmiş olacak ve üst üste karihalarından şaheserler, Arsen Lüpen üsluplarla gençlere sürmüş olacaklardır.

Bütün şaheserler ikişer formada Arsen Lü-

pen kâğıtları üstünde 12,5 kuruşa piyasaya dökülmüş, adaptasyoncu biraderler müessesesinin patronlarının cebi 125'er papel görmüş olacak. Bizi yine okumayacaklar Çocuklar mektepten adaptasyoncu biraderler kumpanyasının eski Süllî Prüdom, Alfons Dode, Fredrik Şöle, Moris Meterling, Kleman Votel, Moris Rostand hayranları biraderlerinin eserleriyle doyurulmaya başlarsa onları bize nasıl çevirirız.

Birisi kalktı:

– Biz de bugünkü çocuklar gibi yetiştik. Bize de Koca Hasan Dayıyı şiir diye, İlistir Nuri'yi nesir diye yutturdular. Bugün yutmadığımıza göre mesele yoktur. Şimdilik iyi zevki bizim temsil ettiğimizi bilmeyen bir tek darülfünunlu, bir tek okumuş yoktur.

Bir diğeri:

– Pekâlâ, mektep kitaplarından bunları kaldırdık. Kimleri koyacağız?

– Kolay birader, sen merak etme... Yahya Kemal pekâlâ konacak. Orhan Veli'nin şiirleri neden girmesin? Sabahattin Ali'nin bir *"Kanal"* hikâyesi, bir de *"Kafakâğıdı"* hikâyeleri vardır ki mektep kitabında mücevher gibi parlar. İlhan Berk kardeşimizin şiirleri, Bekir Sıtkı'nın hikâyeleri...

– Bu kadar mı?

– Hele onlar razı olsunlar bizi kitaplara almaya birader. O zaman hepimiz seferber oluruz. Sonra Molyer, Rasin, Bodler, Çehof, Gorki, hatta bizim Panayot İstrati ne güne duruyor? Henrik Heine diye bir Alman şairi bilir misin? Ben İngilizce bilmiyorum, fakat Dikens'in birçok şey-

lerini okudum. Fransızcadan niçin bütün bu adamları kendi kıraat kitaplarımıza sokmayalım? Bazılarını tercüme ederek, bazılarını da kendi lisanlarından aynen... Mesele hocada. Bulalım o hocayı, bizim istediğimiz hocayı. Bodler'i ana lisanından Türk çocuğuna okutacak hocayı buldun mu, *Balkon* şiirini aynen on birinci sınıfın edebiyat kitabına koyabilirsin?

– Sofokl'dan, Aşil'den de koyalım...

– Bunları kim tercüme edecek?

Kırk kişi birden:

– Kim mi?

Öteki sorduğuna pişman olmuştu.

– Evet, biz, dedi.

Kırk kişi;

– Biz! diye haykırdılar.

Kırk kişi fırsat buldukça, ellerine gazete, mecmua, risale, kitap çıkarmak fırsatı geçtikçe bu çürük, zevksiz edebiyatın en köhne mümessilinden, yani adaptasyoncu fıkra muharririnden en büyüğüne, eşek hikâyeleri yazanına kadar hepsine, yaptıklarının bir işe yaramayacağını, elindeki kalemi attırıncaya kadar çalışacaklarına ant içtiler.

Çaydanlık kaynamıştı. Odanın içini ılık bir hava ve cıgara dumanı sarmış, duvar boylarınca Bodler'ler, Nedim'ler, Molyer'ler ve Ahmet Vefik Paşa'lar, Yunus Emre ile Sofokl'lar, Andre Jid ve Yahya Kemal'ler, Orhan Veli ve Andre Maryolu'lar, dağınık saçlarıyla, kocaman mujik yüzü ile Dostoyevski, baba çehresiyle Gorki, beyaz yüzü ve simsiyah sakalı, garip gözleriyle Şekspir'ler dolaşıp duruyorlardı.

Bir cıgara dumanı yirmi beşlik ampulün üst tarafında bir edebiyatçı hayaleti gibi uzanmış kalmıştı. Kapıdan dışarda kar, tipi içinde Yusuf Ziya ile Refik Halit'in sesleri geliyordu. Kapıyı Rıza Tevfik kocaman sakalıyla dışarda kalmış kedi haliyle tırmalıyordu.

Konyak şişesinden kırk kişiye bir lokma bir şey düştü. Fakat bu bir lokma gençlerin neşesini artırmaya kâfi geldi. "Biraz da gülelim çocuklar, dediler. Birisi;

– Bu açıkta kalanlara birer iş bulalım bari, çocuklar, dedi.

– Bulalım, dediler.

İşte:

Adaptasyoncu biraderlere birer yağcı dükkânı açılmasına,

Orhan Seyfi ve Yusuf Ziya'ya birer kadın eşyası satan tuhafiye mağazası Beyoğlu'nda, dükkânın ismi "Binnaz"

Refik Halit Bey'i himayei hayvanat cemiyeti reisliğine,

Halide Edip Hanım'ı yalancı dünya üniversitesinin "Muhayyel lisanlar" kürsüsünde muhayyel edipler antolojisi şerhi mütun müderrisliğine,

Esat Mahmut Karakurt'u ellerini bağlayıp, ellerine, bir "Akşam" gazetesi verip, 1942'de dans edecek olan 1945'te doğmuş bir genç kıza bütün hayatınca romanlarını okumaya memur ettiler.

Gençlerin kararı tasvip edildi. Diğer edebiyat mensuplarını da işsiz güçsüz bırakmamak için memuriyetler aranması icap etti. Fakat çoğunun tekaütlük zamanı gelip geçtiği için kendileri eski kanunla tekaüt edildi.

Gençler gülüştüler. Gülüştüler ama niyetleri gayet ciddidir. Kötü zevki mektepten ve gazeteden tart etmeye yemin etmişlerdir. Ben kendilerine başarılar temenni ederek ayrılırken gençler daha haykırışıyorlar, bağırıyorlar. Yeniden kara listeler hazırlıyorlar.

(**Haber Akşam Postası**, 27 Ocak 1940)

Edebiyatta Tasfiye Davası: 6

YENİLERİN SANAT DÜNYALARI ESKİLERİN ANLAYAMAYACAĞI KADAR İLERİDİR

Hüsamettin Bozok genç neslin essai ve fikir sahasında çalışan bir siması. Onun için suallerimi daha şümullü bir tarzda sormak lazım geliyordu. Sanatkârlarla yaptığım konuşmada bir şahsı ele alabilir ve onun herhangi bir eseri üstünde konuşabilirdik. Fakat Hüsamettin Bozok'a daha umumi bir mahiyette bir sual sormalıydım. Şöyle başladım:

– Eski dediğiniz edebiyat sizden ne kadar geridir?

– Herhalde fersah fersah... Bunu iki bakımdan tetkik edebiliriz.

Önce şiiri ele alalım:

1) Sanatlarının formu bakımından,

2) Sanatlarının muhtevası bakımından.

Form bakımından bizde evvelkiler daima muhafazakâr kalmışlar. Baba yadigârı her şeyi muhafaza etmekle kendilerini muzaffer addetmişlerdir. Bunların idrak ettikleri, en ileri sanat şekli olarak seçtikleri hece vezni, asırlardan beri kullanıla kullanıla eskimiş olan muayyen bir na-

zım şekli idi. Bunlarca heceyi ve muayyen kafiye şekillerini inkâr, sanat hayatında muayyen bir merhalenin icap ettirdiği bir inkılap olarak değil, herhangi bir küstahın başıboş çılgınlıkları olarak telakki edilmiş ve edilegelmektedir.

İşte bunun içindir ki genç neslin eserleri üzerinde ilk olarak itirazları şekle ve kafiyeyedir. Böyle yapmakla akıllarınca kendilerini haklı görüyorlar.

Muhteva bakımına gelelim: Sadri Ertem'in dediği gibi, sanatta "mesele" ancak yeni nesille edebiyat hayatımıza girmiştir. Sanat telakkileri ne kadar ayrı olursa olsun, bir Nail'in, bir İlhami Bekir'in, bir Cahit Saffet'in sanat dünyaları, eskilerin idrak edemeyeceği kadar ileri bir merhaledir. Onun için bu şairleri anlamalarına ve sevmelerine imkân yok.

– Roman ve hikâyede eski nesil?

– Şiir kadar kısır ve fena olmamakla beraber, geçen nesil romancılarında bir Sabahattin Ali'nin sade ve temiz realizmine rastlamak mümkün değil. Eski nesil kendi hasta edebiyatını halk arasına sokabilmek için her türlü hileye başvurmuş, hatta çok kıymetli popüler muharrirlerden biri olan ve Türk edebiyatında büyük rolü bulunan Osman Cemal'i arasından sıyırabilmek için neler yapmamıştır?

Aynı şekilde bir F. Celâlettin yaş itibariyle eski nesle mensup olmakla beraber muhtelif hikâyelerle tamamen gençlerin içine girmiştir.

Hikâyede mesela Fikret Adil... Bizim için çok yeni ve orijinal bir hava taşıyan bu muharriri eskiler hikâyeci olarak tanıyamamışlardır.

– Yeni neslin sanat telakkisi?

– Genç nesil arasında tebellür etmiş muayyen bir sanat telakkisi görmek bugün için mümkün değil. Ancak muayyen cereyanlar yavaş yavaş belirmektedir Kısa bir istikbalde muayyen sanat cereyanlarına iltihak etmiş genç arkadaşları göreceğimizi sanıyorum. Bana gelince, ben sanattan tamamen kütle için sosyal ve estetik bir maksat ve gaye beklemek itibariyle bir soy, bir sanat yaratanlar arasına karışmak isterim.

Sanat ve estetiğin bir fayda getireceğine inanan sanatkâr, herhalde kendi ferdi arzularını yazmaktan ziyade, mümkün olduğu kadar geniş bir kütlenin meselelerini ele alacaktır. Bugünkü cereyan o yoldadır. Mesela bir Hollandalı muharrir Yef Sost, Hollanda'nın ortasındaki "Züderze" körfezinin kurutulma işini ele alan bir roman yazıyor. Bizde ise hâlâ bir Burhan Cahit ve emsali... Memleket romanı olarak masa başında ve kaloriferli odasında adalara açılmış bir pencereden saçmalar karalıyor.

Yine mesela bir Mayakovski kalkıyor bir *"Emzik"* şiiri yazıyor. Anlamayanlar, "Sen ne yapıyorsun?" diyorlar, o da, milyonlarca Rus köylüsünün çocuklarının ağzına emzik yerine hâlâ paçavralar verdiklerini söylemekle iktifa ediyor.

Köhne itikatlar, âdetler, zevklerle mücadele eden, alay eden bir edebiyat bizde de doğmuş vaziyettedir.

– Bu genç ve ihtiyar kavgasının sosyal sebebi?

– Kavganın sosyal sebebini bu iki neslin yetiştiği ve eser vermeye başladığı devirdeki Türk

cemiyetinin birbirinden farklı manzarasında aramak lazım gelir.

Bugünkü Türkiye ile mesela yirmi beş yıl evvelki intikal devresi esnasında gerek sosyal, gerek siyasi ve gerek iktisadi bakımdan birbirine tamamen zıt iki karakter görüyoruz. Binaenaleyh bu hava içinde yetişen nesiller arasında gerek zevk itibariyle ve gerek sanat anlayışı itibariyle derin uçurumlar olacağı şüphesizdir. Eski nesil, Osmanlı İmparatorluğu'nun son günlerine rastlayan durgun hava içinde büyüdüğü ve eser vermeye başladığı için daima muhafazakâr kalmış, garptan da bu zihniyeti güderek istifade etmiştir. Yeni neslin eserlerinde görünen inkılapçı hava bu yeni devrin mahsulüdür.

Hüsamettin Bozok, "Yeni Adam"ın son sayısını hazırlamak üzere müsaade isteyerek ayrıldı.

(Haber Akşam Postası, 28 Ocak 1940)

SUÇ TİRYAKİLERİ: 1

Geçenlerde, 65 cürüm işlemiş bir dolandırıcı tövbekâr olduğunu iddia etti. Fakat bir yenisini işlemekten kendisini menedemedi. Tekrar hapse girdi. Böyle bir hadise karşısında insanın kendi kendisine şöyle bir sual sormamasına imkân var mıdır:

– Acaba bu adamlar, tıpkı alkoliklerin içki içmeden duramadıkları gibi cürüm işlemeden yapamıyorlar mı?

Bu suale her birimizin başka türlü bir cevap vereceği aşikârdır. Fakat acaba bir ruhiyatçı, bir doktor bu nevi insanlar hakkında neler düşünüyorlar?

Kalktım, evvela bir ruhiyatçı ile konuşayım, dedim. Genç ruhiyat profesörü Sabri Esat'ı buldum. Sabri Esat genç, iri, büyük, saf yüzlü, mütevazı, iyi giyinmiş olmasına rağmen babacan, pantolonunun ütüsü olduğu halde, insana, pantolonu ütüsüzdür hissini veren pek tatlı bir hoca.

İnsanı fazla üzmüyor Başka birisi olsa, biraz düşüneyim, birkaç gün sonra uğrayınız, derdi. Karşılıklı oturuyoruz. Kolaylıkla uzun cümleler yapıyor:

– Mücrimlerin bir kısmı tesadüfi mücrimler-

dir Bu "tesadüf" kelimesinde cemiyetin ilcaatı, hayatın bazı geçici mecburiyetleri, hatta insan ruhunun, yine geçici buhranları mevzubahistir.

Bir de cürmü meslek, daha doğrusu, itiyat edinmiş, cürmün tiryakisi olmuş mücrimler vardır.

– Bu cürmü itiyat edinmiş olanlar ilk cürmü nasıl yaparlar?

– İlk cürmün işlenmesinde, psikanaliz dili ile, kılık değiştirememiş, salim gayelere ve hedeflere doğru başka bir yol bulamamış bazı insiyakların birdenbire patlak vermesinin rolü vardır. Hepimizde mücadele, temellük, cinsiyet insiyakları, ta küçük yaşımızdan beri, normal bir seyir takip ederken veyahut yine normal olarak türlü türlü kılık değiştirirken bu bizim "cürüm tiryakisi" diyebileceğimiz insanlarda bu tabii insiyaklar anormal şekilde inkişaf ediverir. Yine bir ikinci ve bir üçüncü anormal tezahür artık "tabiatı saniye" haline gelir. Artık bu bir kurtulunması güç itiyattır.

– Niçin güç. Bu kötü huylarını bırakmalarının imkânı pek mi azdır?

– Evet, azdır. Bu ihtimal durup dururken ve kendi kendine pek azdır. Böyle cürmü itiyat edinmiş olan kimselerle cemiyetin uzun müddet uğraşması lazım gelir. Mamafih bazen, bu emeklerin de boşa gittiği görülmüştür. Fakat, ne olursa olsun, mademki cemiyet hayatına kazanılan her insanın haddizatında bir kıymet olduğu şüphesiz olduğuna göre, işi bu zaviyeden görmek lazım gelir. Binaenaleyh bu cins mücrimlerle cemiyetin uğraşması, her usulden, her nevi terapötik

tedavi fenninden istifade etmesi şayanı temennidir.

– Mesela ne gibi usuller?

– Bu gibilere tatbik edilecek usullerin başında onlar için yepyeni muhitler yaratmak, insan ruhunu tazeleyici işler bulmak, kötü insiyaklarına ulvi hedefler aramak başta gelir. İş ve gaye insan ruhunu asilleştirir.

Muhitin ve göreneğin yine bu ruh üzerindeki tesiri pek büyüktür. Doğuştan mücrim Lombrozo'nun güzel bir buluşudur Fakat realitede mücrim, kötü insiyaklarını kötü bir muhitte alabildiğine dışa vuran bir bedbahttır.

– Bu nevi mücrimler, yani dolandırıcılar, haddizatında pek mi zeki insanlardır?

– Dolandırıcılık dolandıranın zekâsına değil, dolandırılanın aptallığına istinat eder. Büyük dolandırıcıların bu yola düşmeyip de iyi bir yol tutsalardı mucit veya dâhi olabileceklerini hiç zannetmem. Zekâ yapıcıdır, yeni kıymetler yaratır. Zekâ zorluklarda ve güzelliklerde kendini gösterir. Dolandırıcı ise karşısındakinin zaafı ile oynayan bir kumarbazdır. Üstelik de kumarda hile yapar.

– Hulasa üstadım, bunların tövbekâr olmalarına sizce imkân yok mudur?

– Kendi kendine, durup dururken tövbekâr olması için sebep yoktur. Bu tövbede haricin tesiri şarttır. Bu hayırhah tesir kendisine muhitten gelecektir.

Genç profesöre teşekkür ederek ayrılırken düşündüm. Acaba Sabri Esat bu sabıkalılar hakkında ümitsiz miydi? Hayır dedim, ümitli, fakat

sistematik bir şekilde insanı insan bilerek ve hatalarını tıpkı saatçinin saat tamir etmesi gibi bu zembereği kırılmışları itina ile gözlerinde saatçi lupu ile uğraşarak düzeltmek, tamir etmek lazım. Bozulmuş saat tamir kabul eder, fakat saatçi lazım. Bozuk saat kendi kendine yeniden dakikası dakikasına doğru işlemez.

(**Haber Akşam Postası**, 8 Mayıs 1942)

SUÇ TİRYAKİLERİ: 2

Doktor İzzeddin Şadan asabiyecidir. Ara sıra gazetelerde dedikodulu anketler verdiğini bilirsiniz. Mecmualarda ise anlaması Froyd'u okumaya mütevakkıf ilmi yazılarını tıb âlemi alâkayla okur. Doktor İzzeddin Şadan'ı on senedir tanırım. Biraz ihtiyarlamış buldum.

– Yok canım, dedi. Nerem ihtiyar. İhtiyar sensin.

– Ben şaka söylemiştim. Her zamanki gibi canlı ve hemen kaçmaya muheyya bir haldeydi. Bu anketin sorularına cevap vermesini rica ettiğim zaman;

– Yaz sualleri, dedi.

Yazdım. Bir, iki, üç cevap vermeye başladı. İşte suallerim:

1 – Mesela yüzlerce dolandırıcılık sabıkası olan bir adamın ıslahı hal etmesi mümkün müdür?

2 – Sabıkalılar fenalığı yaparlarken fenalık olduğunu bilerek mi yaparlar? Ve bundan gayri tabii bir zevk duyarlar mı?

3 – Bu bir tiryakilik midir, iptila mıdır? Bu iptila veya tiryakilik bırakıldığı zaman herhangi bir krizi var mıdır?

4 – Bu işte cemiyetin rolü nedir?

5 – Bu adamlar haddizatında zeki insanlar mıdır? Başka bir meslek tutsalardı o mesleğin en sivrilmiş adamları mı olurlardı?

1 – Mükerrer cürüm işleyenlere *recidiviste* denir. Bunlarda bu hal "tabiatı saniye" gibi olursa da ıslahı hal edebilirler Mücrim doğmuş insan yoktur. Lombrozo'nun fikri bir laftan ibarettir. Herkes iradei cüziyesini kullanabilir. Mücrim istediği ve dilediği zaman "cürüm işlemeyeceğim" der ve işlemez.

2 – Sadistler aşk canileri ve katillerin çoğu müstesna olmak üzere öteki cürüm işleyenlerin hepsi, bunun fena olduğunu bile bile yaparlar. Cürüm işledikten sonra polisten kaçmaya teşebbüs etmeleri de gösterir ki yaptıkları hareket fenadır ve bunu onlar da müdriktir. Bunları, hiçbir zaman bünyevi bir bozuklukla malul addedemeyiz. Cürüm işlemekten gayri tabii bir zevk de duymazlar. Tamamen meslek edinmişlerdir. Cürmü, kundura yapan kunduracı kayıtsızlığıyla işlerler.

3 – Bunlarda gayri ahlaki bir seciye olduğu muhakkaksa da bu hiçbir hastalık değildir. Bu tezahür tıpkı hiddet gibi bir tezahürdür ki, insan buna mâni olacak iradeye her zaman maliktir. Hiddet nasıl bir ruhi tezahürse cürüm de bir içtimai tezahürdür. Hiddet eden adam bir cıgara yakarak iradesine hâkim olmaya karar verirse bunlar da bir cıgara yakarak cürüm işlemeyeceğim der ve işlemeyebilirler.

– O halde üstadım niçin mütemadiyen tekrar ediyorlar.

– Meslek edinmişlerdir. Bir yakalandıysa beş

defa yakalanmamıştır. "Bu sefer yine yakalanmam" diye düşünmeleri onları tekrar cürüm işlemeye sevk eder.

Hatta bana kalırsa bunlar bir tütün tiryakisi bile değildirler. Yani insanın tütünü bıraktığı zaman birkaç gün kafası döner, yüzü sararır, canı sıkılır. Halbuki dolandırıcılık yapmamaya karar vermiş adamın ne kafası döner, ne yüzü sararır, ne de canı sıkılır. Ruhi hiçbir kriz geçirmezler. Bilakis ruhları ferahlar, "Yapamıyorum, edemiyorum, bir kuvvet beni itiyor" demeleri yalandır. Bu nevi insanlar zaten ileri derecede yalancı insanlardır.

4 – Bu meselede cemiyetin hiçbir kabahati yoktur. Tamamen ferdin kabahatidir. Kanaatime göre ihtiyaç cürmü doğurmaz. Yalnız tabii aile terbiyesinin rolü büyüktür.

5 – Hiç zannetmem. Bu işin zekâ ile alâkası yoktur. Bu nevi insanlar kat'iyyen zeki insanlar değildirler.

– Bir sual daha: Siz bu nevi insanların bir tedavi tarzı takip edilerek iyileştirilmesine taraftar mısınız?

– Bunların ıslah müesseselerine ihtiyaçları yoktur. Kendi hallerini ıslah etmeleri lazımdır. Ve ıslah edebilirler. Hem de gayet kolaylıkla. Etmiyorlar başka! Bu nevi ıslahhaneler genç yaştaki aile terbiyesi almamış çocuklar için bir dereceye kadar mümkündür ve haklıdır. Bu nevi yüzlerce cürüm işlemişler için ben hiçbir mazeret kabul etmem. Mademki o adamın "cürüm işlemek istemiyorum" demesi kâfidir. Bunu demelidir. "Bir kuvvet beni itiyor" lakırdısı sinema ve ro-

manların tesiriyle söylenmiş boş ve yalancı sözlerdir Bu nevi itme hadisesi yalnız ruhi sarada mevzubahistir. Bu başka bir şey. Bu bizi, asabiyecileri alâkadar eder. Ötekiler akılları başında normal kafalı insanlardır. Yalnız kötü bir meslek intihap etmişlerdir. "Bu sefer yakalanmam" fikri ile hareket ederler.

Yalnız bir de Amerika'da tatbik edilen bir usulden bahsedeceğim. Hapishanedeki hayatı hakikaten ıslahı hal ettiğine şüphe bırakmayan mücrimleri Amerika'da "pur-parol" serbest bırakıyorlar Bir şehirde ikamete mecbur ediyorlar, iş de buluyorlar. Orada, hepsi demeyelim, pek çoğu adam gibi çalışıyor ve hakikaten de bir daha cürüm işlemiyorlar.

İşte size, hemen hemen birbirine zıt iki fikir.

Biri, insanı cemiyetin düzeltmesi imkânından, diğeri insanın kendi kendisini düzeltmesi imkânından bahsetmekte. İstisnalar her ikisini de tekzip edebilir. Fakat üzerinde durulması lazım gelen iki fikir.

(**Haber Akşam Postası**, 9 Mayıs 1942)

Üçüncü Bölüm

KONUŞMALAR

"HECECİLER YOK!"

Genç hikâyecilerden Sait Faik'le şöyle konuştuk:

– Hececiler kendilerinden sonra yeni bir edebi nesil yetişmediğini söylüyor ve eserleri nerede diye soruyorlar, ne dersiniz?

– Her şeyden evvel hececiler diye bir nesil bilmiyorum. Hececiler, hece vezniyle şiir yazanlar demekse, bunlar herhalde ne Faruk Nafiz, ne Orhan Seyfi, ne de Yusuf Ziya'dır. Hece veznini halk tabakasından çıkarıp "elite" tabakasına ilk ulaştıranlarsa onlar değildir. Bu işin başında Mehmet Emin, Ziya Gökalp ve Rıza Tevfik gelir sanırım. Hece vezniyle nazım yazdıkları için "Hececiler" gibi garip bir edebi nesil ortaya atmak doğru olamaz.

Mamafih bu sualinizle son antolojide bağrışan iki bacanaklı bir garip delikanlı zümresini yakalayan Faruk Nafiz'den bahsetmek istediğinizi de anlamıyor değilim.

Yirmi yaşında şiire başlayıp yirmi dokuz yaşında bırakan bu şairler gençlik sevdalarını ve hikâyelerini birçok insana yaymaya muvaffak oldular. O zamanlar, Türkçe korkunç, bilhassa şiirde korkunç bir halde idi. Ve bu İstanbul'un kızları gibi konuşan çocuklar elbette hoşa gideceklerdi,

nitekim beğenildiler. Kendilerine aferin denildi, Peri Kızı ile Çoban hikâyesi alkışlandı ve tamamen birer fantezi olan bu nazımlara lazım gelen merhamet de gösterildi. Fakat, bugün onların, buna kanaat etmediklerini görüyoruz; kendilerini Avrupa'ya tanıtmak istiyorlar. Türkiye'de tanınmış olmaları acaba kendileri için kâfi bir mazhariyet değil mi?

ESKİ ÇAMLAR BARDAK OLDU

Eski çamlar bardak oldu; şiirin ne olduğu, maalesef, artık anlaşıldı. Çünkü bugün, Türk şiirinde bir Rönesans var ve şu satırlar yazılıyor:

Evim, eşyam ve paramı
Nem varsa yaksam ve bir an
Kaybetsem siyah bir duman
Arkasında hafızamı
Koşsam... Koşsam... Koşsam...

Bu mısraları Ahmet Muhip'ten alıyorum. Yeni nesil Muhip kadar kuvvetlilerle olur. Antolojiye gayet haklı olarak alınan Ahmet Muhip, arkadaşlarını temsil etmiyorsa da tamamen röprezantabl yazdığı için bu esere girmiştir. Ve Muhip'in kendisinden evvel gelmiş olanlara da hiçbir borcu yoktur; şiirini doğrudan doğruya Rimbaud (Renbo)'lara ve Baudelaire (Bod)'lere medyundur. Daha sonra, Türk edebiyatında yeni bir nesil yok mu diyorlar?.. Şu halde onların hiçbir şey okumadıklarını söylemek mecburiyetinde kalacağım. Cahit Sıtkı, Ziya Osman, Ömer Bedrettin, Beh-

çet Kemal, Şevket Hıfzı ve Cevdet Kudret'i okumamışlar demek...

Yeni neslin en iyi hikâyecileri olan Sabahattin Ali'yi, Samet Ağaoğlu'nu, Kenan Hulûsi'yi nasıl unutuyorlar? Bence, böyle bir cümle sarf etmiş olmakla, edebiyatla olan alâkalarının çoktan kesildiğini kendi kendine itiraf etmiş demektirler. Ben şöyle düşünürüm:

HECECİLER DİYE BİR SINIF YOKTUR

Bugünkü neslin, dünün şairi, hikâyecisi ve romancısı olarak tanıdığı ve sevdiği simalar arasında, "hececiler" denen bir sınıf yoktur. Bunlar, senelerce, asıl şiir kelimelerine mâni olmuş, hatta birçok kelimelerimizi bir daha kullanılmayacak surette öldürmüş insanlardır...

DÜN VE BUGÜN

– Dünkü ve bugünkü edebiyatımız hakkında ne düşünüyorsunuz?

– Dünkü edebiyatımız, "Serveti Fünun"u hariç bırakırsak bize Haşim gibi büyük bir şair vermiş ve Yahya Kemal gibi bir sanatkâr kazandırmıştır Bununla beraber dünkü edebiyatımız, bence ancak nesirde kendini gösterebilmişti. Bugünkü edebiyatımız ise çok gençtir ve daha ziyade moderndir. Avrupa'nın ve dünyanın bütün problemleri bugünkü neslin kafasında yaşıyor. Bütün cereyanları, meseleleri bugünkü edebi ne-

sil düşünmektedir. Ortaya bir "Binnaz" bir "Canavar" bir "Baykuş" yerine birçok şeyler verilmiştir Bunların başında Nâzım'ın bütün kitapları vardır. Necip Fazıl'ın şiirleri, Ahmet Kutsi ve Ahmet Hamdi'nin şiirleri, Sabahattin Ali'nin hikâyeleri, Burhan Ümid'in tercümeleri, Kenan Hulûsi'nin nesir ve hikâyeleri... Bugün, modern neslin başında bu isimler yürümektedir.

NE YAPMAK İSTİYOR?

– Sanat hayatınızda ne yapmak istiyorsunuz?

– Ben kendi hesabıma, edebiyatta yapmak istediğim şeyi çok düşünmüşümdür. Bugün gayem bir roman yazabilmektir. Buna, hikâye tarikile geçileceğini sanmıyorum. Fakat istediğim şey elbette ki hayattır, binaenaleyh yaratmaktır. Realite ve hayat sürüp gidiyor. Ben seyirci halinde kalıyorum. Evvela okumak istiyorum; Proust'u (Prust) hazmetmek, Gide'i (Jid) anlamak, bir Dostoyevski ile hembezm olmak, Thomas Mann kadar doymak istiyorum. Bunları yaptıktan sonra yapmak istediğim kendi kendine yapılmış olacaktır. Evvela "İndividu'e"ünden kurtulmak, sonra müşahede etmek, önümden ölüp giden insanları bir an durdurmadan yaşatmak!.. Bugün, ne yapalım ki, bizden evvelkiler kendilerinden bize bir şeyler bırakmamış bulunuyorlar. Onun için biz de Proust'u, Gide'i, Stendhal'i okuyarak romana varmaya çalışacağız. Bizde daha roman henüz yok. Büyük hikâyeye gelince, Peyami Sa-

fa'nın, "Dokuzuncu Hariciye Koğuşu" ile Nahit Sırrı'nın "Kanlıca'nın Bir Yalısında" isimli eserlerini tanıyorum. Biraz evvel de söylediğim gibi biz, garbın büyüklerini okuyarak romana varmaya çalışacağız!.. Biz varamazsak muhakkak varılacak, varılması lazım gelen bir merhalenin roman olduğunu bilecekler ortaya çıkacaktır. Romanın yazılmadığı yerde insanlar daha çok yaşıyorlar demektir ve hayat orada başlıbaşına bir roman demektir. Sular durulduğu zaman her şey başlayacaktır. Bekleyelim!..

EN ÇOK BEĞENDİĞİ ESERİ

– En çok beğendiğiniz eseriniz?

– Hiçbir yazımı beğenmiyorum. Yazdığım yazılar bir hazırlıktan ibarettir. Ve belki de bütün malzemeyi elime geçirdikten sonra binayı yapmak için oturup çalışamayacağım, size vermek için tekrar okuduğum hikâyelerimden hiçbir şeyi gözüm tutmuyor. Mamafih kitap halinde çıkarmaya cesaret ettiğim yazılarımdan herhangi birisini sütunlarınıza geçirmek istiyorsanız siz seçiniz!..

(Kurun, 24 Mart 1936)

EDİPLERİMİZ NE DÜŞÜNÜYOR?

– Böyle bir meselenin mevcudiyetini ilk defa sizden işitiyorum. Gençlerin aralarında bir toplantı yaparak böyle bir karar verdiklerinden haberim yok. Fakat aslı varsa, iştirak etmeye hazırım. Hakikaten çalışmalarımız bugün tamamıyla dağınık bir şekildedir ve sanatkâr, bizde biraz da tembeldir. Devletin müdahalesi onu bu tembelliğinden çekip çıkaracağı gibi, kudretinin dağılmamasına yardım edecektir. Bizde muharririn yalnız başına bir şey yapacağına kani değilim.

(**Kurun**, 13 Nisan 1937)

MUHARRİR NEDEN YETİŞMİYOR?

Son yıllarda edebiyatımızın iki kolu büyük hamleler yapmaktadır. Bu iki kol, hikâye ile şiirdir Bunlar biribirleriyle yarış edercesine süratle gelişiyor.

Şiirde hakiki kıymetler arasına birtakım taklitçilerin de karıştığını arkadaşımız Şevket Rado belirtmişti. Hikâye sahasında da aynı şey ileri sürülebilir. Fakat bu sahada büyük bir kitlenin tanıdığı birkaç isim var ki eserleri başka dillere de çevrilse güzelliklerinden çok şey kaybetmeyecekleri muhakkaktır. Bunların arasında Sait Faik, büyük bir kıymet olarak en başta yer almaktadır. Fakat son zamanlarda onun az yazdığı gözden kaçmıyor.

Değerli hikâyecimizi Burgaz Adası'ndaki evinde ziyaret ettiğim zaman ona ilk sözüm niçin az yazdığını sormak oldu.

SANATKÂRIN DÜŞÜNCESİ HUDUTLANAMAZ

Sait Faik, karşı karşıya oturduğumuz balkonda başını deniz tarafına çevirerek bir müddet düşündü.

– Şu karşıdaki sandalı görüyor musunuz? dedi. Bakın. Sahile yaklaşıyor Onu yürüten şey nedir? Kürekleri değil mi? Ya şu uçuşan martılar? Kanatları yolunsa artık uçabilirler mi? Düşünce de böyledir. Dört duvar arasına kapatılmak istenirse kanatsız kuş, küreksiz sandal oluverir ve bütün manasını kaybeder.

"Medarı Maişet" isimli bir hikâye kitabı çıkarmıştım. Hayatı tozpembe görmüyorum diye mahkemeye verildim. Üç-beş kuruş kazanalım derken 2000 lira mahkeme masrafı ödedim, üzüntüsü de caba. Kahramanlarım rahat etmek için hapise giriyorlardı. Bütün sebep bu!

Geçenlerde arkadaşım Eyuboğlu'na, edebiyatla uğraşmaktan bıktığımı ve artık yazmayacağımı söyledim. Bana, son mütalaada seni okuyan bir lise talebesi varsa onun için yazmalısın dedi. Ben de şimdi onları düşünerek yazıyorum.

"Kestaneci Dostum" diye bir hikâye yazmıştım. Orada çocuğun mangalına tekme vuruluyordu. Ertesi gün polisten çağırdılar ve kestanecinin mangalına tekme vuranı sordular. Ben ne bilirim, hatırlayamadım ki. Belki bir bekçi vurmuştur, dedim.

"Bari bu çocuğu bulun da okutalım, kestanecilik etmesin, adam olsun, dediler.

Güçlükler bundan ibaret değildir. Patronlardan gelenler de var. Bir zamanlar Varlık'da muntazaman hikâyeler yazıyordum. Mevzuları hoşlarına gitmedi. Başka şeyler yazmamı söylediler. Ismarlama şeyler yazamıyorum, ayrıldım. Zaten verdikleri ne? Bir hikâyeye 5, 7,5, haydi bileme-

diniz 10 lira. Ayda dört hikâye yazacaksınız da bu zamanda kazancınızla geçineceksiniz!

Mamafih daha fazla para verenler oldu, oldu amma bu sefer başka şeyler çıktı. Aile mecmuasına yazdığım hikâyelere 25 lira veriyorlardı. Bir gün Vedat Nedim Tör, kendinizi aşacak hikâyeler getirin, dedi. Bu da bir başka türlü sipariş. Oradan da vazgeçtim.

Hikâyeci genç bir arkadaşım var. Şimdi İngiltere'de okuyor. O kadar güzel yazıyor ki... Tatilini Ankara'da geçirmişti. İşçilerle beraber işe gitmiş, yaşayışlarını tetkik etmiş ve bir hikâye yazmış. Bunu mecmualara koyduramadım. Neden? Çünkü mevzuu işçi. Vaka da işyerinde geçiyor. Görüyorsunuz ya, 5 liraya hikâyenizi vermeye razı olsanız da iş bununla bitmiyor. Mevzuu sipariş olacak, suya sabuna dokunmayacak.

O arkadaşım İngiltere'deki mecmuaların bir hikâyeye 100 sterling verdiklerini yazıyor. Biz bundan vazgeçtik. Bari gölge etmeseler.

Biz kendimizi onlar gibi halktan üstün ve halktan uzak görmüyoruz. Bilakis halkla beraber yaşamak, halkı anlatmak istiyoruz. Bu kitlenin içine hakikaten girdiğimiz gün ortada, ne hürriyetsizlikten ne de insanlar arasındaki korkunç uçurumlardan eser kalacaktır. Bugünkü edebiyatçının vazifesi, halkı anlatmaktır. Bu, bazılarının zannettiği gibi siyaset değildir. Hatta siyasetle alâkalı bile değildir. Sanatkârın samimiyetinden şüphe edilmemelidir. Bir sanatkârın satılmış olmasına imkân yoktur. Bu maalesef bizde henüz anlaşılmamıştır.

Devlet adamları da sanatkâra lakayttırlar. İs-

tiyorlar ki sanatkâr kendilerini hep övsün. İşlerini iyi görüyorlarsa bu esasen vazifeleridir. Kötü görüyorlarsa sanatkârdan ancak tenkit beklemeli. Bizde ise buna tahammül yok. Burada yine gazetelere kabahat bulurum. Bu bizim gazete ve mecmuaların sahipleri, kendilerine ufacık bir mesuliyet gelmesini istemezler. Hele para vermekten ödleri kopar. Bu sebeple yayınlarımız tercümelerle dolup taşıyor. Bundan âlâ şey olur mu? Ne para vermek, ne de mahkemeye çağrılmak korkusu var.

Düzensizlikten de şikâyetçiyiz. Mesela bir gün ortaya birisi çıkıp da bu kitap zararlıdır dedi mi tamam! Haydi eser toplanıveriyor. Neden zararlı? Arayıp soran yok. Bunun zararlı olduğuna kim karar verecek? Bu da malum değil. Sorgusuz, sualsiz ve mahkemesiz eser toplatılmamalı. Her şeyde olduğu gibi, bu işte de emniyet esastır. Yazdıklarınızın okuyucunun eline ulaşacağından emin olmazsanız iştahınız kalır mı?

Şunu da ilave edeyim ki, zarar gördüğümüz bir hal daha var: Başını bir yere sokmuş bazı muharrirler var ki, bizde edebiyat yoktur diye dışardaki kıymetleri inkâra kalkıyorlar. Maişet kaygısıyla böyle yapıyorlar diye düşünsek de zararları büyük oluyor.

EDEBİYAT DEĞİŞİYOR

– Yeni edebiyat diye bahsedilen cereyanın bildiğimiz edebiyattan ne farkı var?

– Cemiyetimizin gelişmesiyle edebi telakki-

ler değişiyor. Hatta ahlak telakkileri de değişiyor. Bugün eskiler diye adlandırılan yaşlı muharrirler, hayata, cemiyete yukarıdan bakarlardı. Hâlâ da öyledirler. Hayata karışmıyorlar. Yalnız tepeden seslenerek cemiyeti düzeltmek sevdasındalar. Bize gelince: Cemiyeti düzeltmek hususunda hiçbir iddiamız yok. Biz cemiyette insanlarımızla birlikte aynı hayatı yaşamak istiyoruz. Yeni edebiyatın yerle beraber olmasını, hatta çamura bulanmasını istiyoruz. Ben mahdut bir zümre için değil büyük kitle için yazıyorum. Fikrimce sanatkâr cemiyetin ham insanlarıyla meşgul olmalıdır. Olmuşlar zaten olmuş. Endişem onlara hoşça vakit geçirtmek değil, büyük kitleye hitap etmek, onları olgunlaştırmaktır.

Bir gün elbette onlar da okuyacaklar, onların da parası olacaktır. Bir de yaşlıların eserlerine bakın! Hayatla ne derece alâkaları var? Gülden, bülbülden, Ada çamlarından, akşamlardan, kukla kahramanlardan, prenseslerden, süslü gemilerden, teşbihlerden bahseder dururlar. Oysa memlekette yapılacak sayısız iş varken gözümüz hep dışarda. Hele bazı gazetelerin hacca muharrir göndermelerine ne dersiniz! Gönderilecek muharrir varsa Mekke'ye değil, Anadolu'ya, daha doğrusu şarka gönderilsin.

ŞİİRDE VAZİYETİMİZ

– Şiirde vaziyetimiz nedir? Şaire de vazife veriyor musunuz?

– Şiirdeki gelişmeyi takip edemiyorum, ma-

mafih gençler arasında pek beğendiklerim var. Mesela Fazıl Hüsnü Dağlarca. Bence şair de hikâyeci gibi hakiki hayatı ve büyük kitleyi ifade etmelidir. Bununla beraber şiir hedefli olunca tatsızlaşır. Hiç değilse şiir, şiir olmak için biraz realitenin üstüne yükselmelidir. Şiirdeki patlıcan dolmasından hoşlanmıyorum. Mamafih güzel alay ediyorlar. Bunları gelecek nesiller okuyacak mı? Bunu kestirmek güçtür

BİZE HİMAYESİZ TİYATROLAR LAZIM

– Edebiyat cemiyete her şey yapabilir mi?

– Tabii yapamaz. Onun için bize tiyatrolar lazım. Fakat bunlar devletin, belediyenin himayesinden uzak olmalı. Zengin hâmiler de istemez. Kendi kendilerini yaşatsınlar.

Kırdar'sız, Muhsin'siz tiyatrolar lazım bize. Bunda çok iş var. Kitapçılardan, gazetecilerden hayır yok. Böyle tiyatrolarda sanatkârlar işbirliği yapabilirler. Halka her şey serbestçe söylenir, hayat olduğu gibi gösterilir. Salonları küçük de olsa böyle birkaç tiyatro bizi açıverir, kısa zamanda her şey düzelme yoluna girebilir.

DEĞİŞEN DİLİN TESİRİ

– Değişen dilin edebiyatımıza tesiri oldu mu?

– Elbette oldu. Dil değişmesi fevkalade güzel bir şey. Yeni edebiyatçının hitap ettiği zümre

esasen eski dili anlamıyor. Bu sebeple dilin değişmesi zaten lazımdı. Bu işte yalnız Nurullah Ataç tek başına çalışıyor. Hep beraber yürüyemiyoruz. Ancak bu yeni dille eski edebiyatın son tozlarından silkinebiliriz. Eskiyle olan son bağlarımızı ancak bu yeni dille koparabileceğimize kaniim. Yeni fikirler yeni kalıplar içinde anlatılmalıdır. Yeni edebiyatımız için dil devrimini büyük bir şans ve kazanç sayıyorum.

Sadettin Gökçepınar
(**Akşam**, 11 Kasım 1949)

Orhan Kemal'den Bir Anı:

SAİT ÜZERİNE

Dostluğumuzun öyle on beş, yirmi yıllık geçmişi olmamakla beraber, diyebilirim ki zaman zaman canciğerdik. Zaman zaman, çünkü belli olmazdı. Takışıverir, birbirimizi kıyasıya iğneler, günler, haftalarca konuşmazdık. Yolumu değiştirdiğim, aynı işi onun yaptığı da olurdu.

Böyle günlerden bir gün, Parmakkapı'da da yüz yüze geliverdik. Bu o kadar âni oluvermişti ki, ne benim, ne de onun yolumuzu değiştiriver-memize vakit kalmamıştı.

Durduk. Çaresiz;

– Merhaba! dedim.

Gülümsedi:

– Merhaba.

– Nasılsınız?

Bir kahkaha attı:

– Teşekkür ederim efendim. Siz nasılsınız?

Sonra koluma girdi.

– Bok! Nasılsınızmış... Bu ne kibarlık ulan?

– Bundan sonra küfürlü konuşmaca yok demedin mi?

– Ne zaman?

– Mücap'lardaki kavga sırasında...

Düşündü, hatırlayamadı.

– Demek bundan sonra...

– Divan efendisi üslubuyla konuşacağız!

Tünele kadar tek kelime konuşmadan yürüdük. Dönüş de aynı sükûtilik içinde geçebilirdi.

– Sait be... dedim.

– Hı?

– Mütarekeyi bozalım mı?

Meğer aynı teklifi o yapmayı düşünüyormuş.

– Hay Allah razı olsun, dedi. Birader şu küfür de olmasa...

Küfür, dedim de...

Bir gün Meserret kahvesine öfke içinde geldi. Nasıl küfrediyordu, sormayın. Adamın biri, bilmem ne dergisinde Sait'i metheden bir yazı döktürmüş. Ahmet Rasim'le mi, Ahmet Mithat Efendi'yle mi ne birisiyle mukayese ediyor, bir biçimine getirip benimle Samim'e de veriştiriyormuş.

– Peki, dedim, niçin kızıyorsun? Seni methetmiş adam, fena mı?

– Bırak be, dedi. Olmadığım gibi gösterilmek istemem. Beni methedecekler diye size vurmaya ne hakları var? Hem ben onların göstermek istedikleri değilim ki... Tekzip edeceğim...

Şair Özdemir Asaf'ın da şahiti olduğu bu meseleye çok içerlemişti. O günlerde nükseden menhus hastalığı onu yatırmasaydı, tekzip de ederdi, muhakkak.

Sisli bir kış günü, Gülhane Parkı'nın ıssız yollarında bana anlattıklarını hatırlıyorum da...

– İstanbul, İstanbul, İstanbul... Sanıyor musun ki bu yeknesaklıktan ben de bıkmadım? Ama ne yapayım? Anadolu ve Anadolu insanına dair çok az şey biliyorum. Bilmediğim şeye burnumu sokamam ki...

Anadolu'yu eserlerinde olanca çıplaklığıyla verebilen sanatçı arkadaşları hakkında söylediği sitayişli sözleri burada tekrarlamak istemiyorum.

Bir gün de şöyle bir konuşma geçmişti aramızda:

– Ulan, demiştim, şu avareliği bırak, derlen, toplan azıcık!

Yüzüme hayretle bakmıştı:

– Ne olacak?

– Ne olacağı var mı? Bir baltaya da sen sap ol!

– Mesela?

– Mesela. Ne bileyim? Bir yerlere sefiri kebir filan olabilirsin.

– Hadi ulan, dalga mı geçiyorsun?

– Niçin?

– Öyle şeylere yüksek diploma ister.

– Sende yok mu?

– Ne gezer?

– Peki şu Fransa'da tahsil, Grenoble filan?

Basmıştı kahkahasını.

– Oralara okumak için gitmedim ki ben?

– Ya?

– Gezmek, eğlenmek, bir de...

Anlatmıştı, uzun uzun anlatmıştı da kahkahalarla gülmüştük.

Hey gidi Sait hey!

Ne isterdim bilir misiniz? Kabil olsa da tekrar dirilse ve hakkında yazılanları gözden geçirse. Öyle sanıyorum ki, bu yazılardan bir kısmı için basardı gamatoyu.

Orhan Kemal

(**Doğu-Batı** dergisi, Haziran 1954)

SAİT FAİK ANKETİMİZE CEVAP VERİYOR

1– Sanatın halkın sosyal realitesini aksettirici ve onun sosyal mücadelelerini destekleyici olması gerektiğine göre, memleketimizin sanatçıları bu görevlerini yapıyorlar mı?

"Bugünün sanatkârı halkın içinden bir seçim yaparak hikâyesini, şiirini, makalesini yazdığı içindir ki birinci sualin iki yüzü – cephesi var. Birincisini öyle sanıyorum ki, bugünkü matbuata bağlanmamış sanatkâr yapıyor. Hem de birçok fedakârlıklar pahasına! Bu sanatkâr, halk denildi mi işçi tabakalarından olanı değil, olmayanı, haksızlık göreni, kadir göreni, işsizi, hakkı yeneni, kahraman, konu, atmosfer olarak ele alıyor. Öbür taraf da hak yiyeni, mağruru, umursamazı, işçi tabakalarındaki umursamazı, başkasının sırtından geçineni hicvettiği içindir ki ancak içinde bir milletin daha iyiye, daha nizamlıya, daha farksıza gitmesi için arzusu bulunan pek az insanı ilgilendiriyor. Böylece bir sanatkârı bugünün ne matbuatı tutuyor, ne devleti, ne egoisti... Böyle sanatkârdan hemen şüphe ediyorlar. Ya 'komünist', ya 'avare', 'serseri' damgasını yapıştırıyorlar. Halbuki sanatkârın, hiç olmazsa bugünkü sanatkârın vazifesi, kendi yurdunda işsizlikle,

dilencilikle, haksızlıkla, istismarcılıkla mücadeledir. Sanatkâr bugün iyi şeylere gözünü kapayabilir, yalnız kötülüğünü görür, diyeceksiniz. Evet zamanımızın sanatkârını en çok tahrik eden budur. Devletin, işi iyi giden her ferdin bu sanatkârı dikkatle takip etmesi lazımdır, elinden gelirse sanatkârı kötü-menfi (!) görüşünden kurtaracak vazifelerini hatırlatmalarıdır. Sanatkâr belki de yalnız ve yalnız bunlar için aralarına girmiştir.

Size bir misal vereyim: Tanıdığım bir adam var. Küçük bir fabrikası var. Kırk amele çalıştırıyor. Amelenin sekiz saat çalışması lazımdır. Müessesesinde onları dokuz saat çalıştırmaktadır. Demek kırk saatlik bir haksız kârı var. Adamın bizim Ada'da motorları, köşkü, şusu busu vardır. Çalışmış kazanmıştır. Ama kırk saat ne demektir, bir düşünün. Kırk saati sekize taksim ederseniz beş eder değil mi? İşte size korkunç bir beş rakam. Bu beş rakamın köprü başında, yüzlerinin rengi uçmuş beş delikanlısı, belki de her şeyden elini eteğini çekmiş aza kanaat eden on ihtiyarı benim başımda. İstanbul'da kırk, yüz, sekiz yüz işçi çalıştıran ne kadar müessese vardır, kimbilir; yüz desek, beş bin insan eder. Şimdi kalkıp bunu, bu realiteyi bulsam da yazsam yiyeceğim damga ola ola komünisttir. Halbuki ne siyasetten anlarım, ne komünizmden çakarım. Halbuki bizim memlekette, Saba melikesini, hazreti bilmem kimin hayatını, pehlivan Ali Amca'nın sergüzeştini, iki bin sene evvelki aşk macerasını, yahutta meşhur bir hanende bilmem kimle, meşhur bir tiyatro artisti bilmemnenin Ayazpaşa'daki Ziya Bey'in metresi Gülseren Hanım tarafından

bilmem ne pasajında nasıl bekletildiklerinin, beklerken, hırsız yerine tutularak, karakola nasıl götürüldüklerinin bayağı hikâyesini yazmaktan başka çare yoktur. Bunu yapmıyor, halkın okumamış insanını, bu insana yapılanları bulup yazmaya çalışıyor, bunda muvaffak oluyorsa vazifesini yapıyor, demektir. Benim bildiğim Orhan Kemal gibi, Bekir Sıtkı gibi, İlhan Tarus gibi, Oktay Akbal gibi, Hacıhasanoğlu (Muzaffer Hacıhasanoğlu), Yaşar Kemal gibi ismini birdenbire hatırlayamadığım, matbuata yazı ve hikâye vermeyen birçok hikâyeci arkadaşlar çok şükür bu konuları ele almıyorlar. Okuyucuları az da olsa bugünkü matbuat denilen manifatura, bakkaliye ticarethanesi açmış kısmından bir şey beklemeden her şeye rağmen yazıyorlar. Ama ne zamana kadar dayanırlar bilmem; sanatkâr kafasının her türlü hürriyetine matbuat kapılarını açmadan bu arkadaşların vazifelerini gereği gibi yapmalarına imkân yoktur. Onbinlerce insanın okumadığı sanatkâr sonunda, ikinci bir mesleği varsa ya onun eline esir olur, yahut parasızlıktan ve gıdasızlıktan ölür. Öldükten sonra iki gün yâd edilir. Sonra da senelerce unutulur gider. Kendim için değil amma benden çok daha genç arkadaşlar için anlayışlı, sanata delicesine âşık, onu koruyucu bir matbuata ihtiyaç vardır. Her şeye rağmen çok namuslu bir vazife yapmakta olan arkadaşlara böyle bir matbuat dilerim.

2 – Günümüzde ileri dünya sanatçılarının ele aldıkları konular nelerdir?

"Bugünün sanatkârı, ya cemiyetteki haksızlıkları konu olarak alıyor, ya haksızlık edenleri

hicvediyor, yahut da bir üçüncüsü, düşünen adamın yalnızlığını, sarılacak birisini bulamamasını, boğulduğunu tasvir ediyor.

3 – Milli Eğitim Bakanlığı klasikler yayınlarının, kültür hayatımızın gelişmesinde sizce önemi olmuş mudur? Bu yayınların bugünkü durumu sizi tatmin ediyor mu?

"Klasiklerden ancak pek iyi tanıdığım, Türkçe yazılarını okuyup anladıklarımın tercümelerini alıp okudum, Sabahattin Eyuboğlu'nunki gibi, Orhan Veli'ninki gibi, Nurullah Ataç'ınkiler gibi. Kültür hayatımızda önemi hiç olmaz olur mu? Günümüzdeki haline gelince kitapçı camekânlarına baktığım zaman benim almam için dayanılmaz arzu duyduğum şimdilik yok, bakalım...

4 – Günümüzün fikir ve sanat dergileri hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Gerçek bir fikir ve sanat gazetesinin meseleleri ve amacı neler olmalıdır?

"Dergiler daha çok isimlerini yapmakta olan arkadaşların malı olmalıdır. Şimdiki dergiler oldukça uyuşuk haldedir. Bu da genç arkadaşların sanata delice tutkun olmamalarından geliyor. Ya her yazıda, daha olmazsa yazmayıveririm, ben o kadar sıkıntıya gelemem gibi bir hal, yahut da kendine müthiş bir itimat. Bir dergi bir fikir, bir dert yüzünden sevişen insanların toplandığı yer olmalıdır. Yoksa çabucak sonunda hiçbir şey olmadığı anlaşılacak olan şöhret kâğıdı değil. Bu dergilerin amacı ve meseleleri ikinci sualinize verdiğim cevaptadır.

(Yeryüzü, 15 Kasım 1951)

Bir Ankete Cevabı:

KİMLER BEĞENİLİYOR?

1– Devlet adamı olarak kimi beğenirsiniz?

– Hiç kimseyi beğenmiyorum.

2 – Takdir ettiğiniz parlamenter kimdir?

– Bilmiyorum.

3 – Beğendiğiniz başyazar?

– Hiçbirini sevmem.

4 – Fıkracı?

– Vâlâ Nureddin.

5 – Şair?

– Herhalde Yahya Kemal değil. Melih Cevdet.

6 – Hikâyeci?

– Orhan Kemal.

7 – Sahne sanatkârı?

– Hepsinden nefret ediyorum.

8 – Perde sanatkârı?

–

9 – Ses sanatkârı?

– Hiçbirini dinlemem. En korkuncu Celâl Şahin.

10 – Karikatürist?

– Hepsini severim.

11 – Röportaj muharriri?

– Yaşar Kemal.

12 – Beğendiğiniz romancı?

– Osman Cemal'den başka kimseyi tanımıyorum.

(**İnci** mecmuası, 29 Aralık 1952)

SAİT FAİK'LE GÖRÜŞME

Akşamüstleri Tünel'den Taksim'e doğru sol kaldırımdan yürürseniz, gözünüze dalgın, siyah gözlüklü, yüzü kederli, ama müthiş kederli, –yüzündeki keder besbellidir, elle tutulacak gibi, yüzde donup kalmıştır– pantolonu ütüsüz, ağarmış saçları kabarmış bir adam çarpar. Bu adamın, bu Beyoğlu kalabalığı içinde bir hali vardır ki (daha doğrusu her hali) size bu koskocaman şehirde yalnız, yapayalnız olduğunu söyler. Bu neden böyledir? Orasını kimse de bilmez. Bazı adam vardır, insan yüzünde sırf hınç, kin okur. Bazısında gurur, bazısında neşe, bazısında bayağılık, aşağılık... Bu adamın üstünden, başından da yalnızlık akar. Bir de bu adama, Kadıköy iskelesinin kanapelerinden birine oturmuş, heybeli köylüleri, çıplak ayaklı serseri çocukları, hanımefendileri seyrederken rastlarsınız.

Bu adam hikâyeci Sait Faik'tir.

Bir gün, aklımda kaldığına göre, bir pırıl pırıl, cam gibi parlayan sonbahar sabahıydı, ona Kadıköy iskelesinin kanapelerinde rastladım.

– Ne var, ne yok Sait? dedim. Hikâye yazıyor musun?

– Yok, dedi, yaşıyorum.

Hüzünlü, ılık, insan sevgisi dolu hikâyelerini

Sait yazmaz, yaşar. Sait bir dertli, kötülüklerden, aşağılıklardan, dünyadaki cümle bayağılıklardan, kirden iğrenen bir âdemoğludur. O daima iyiliği söylemiştir.

Dünyaca ün almış Mark Twain derneğinin fahri üyeliğini aldığını duyunca, bu iş için Sait'in ne diyeceğini öğrenmek için aradım. O gün öğleden sonra İstiklal caddesindeki kaldırımdan gittim geldim. Sonra Kadıköy iskelesine uğradım, orada da yoktu. Sait anacığı ile birlikte Burgaz Adası'nda oturur, bindim vapura ikinci gün oraya gittim. Anası Sait'in aynı gün İstanbul'a indiğini söyledi. İstanbul'da, tarif ettiğim kaldırımda, ona rastladım. Gene dalgın, sinirliydi. Yüzünden düşen bin parça olur derler ya, öyleydi.

– Bu iş için ne dersin? diyecektim, korktum.

– Merhaba, dedim.

– Merhaba, eyvallah, dedi.

– Ne var, ne yok? dedim.

– İyilik, dedi.

– Mark Twain... dedim.

– Aldırma, dedi.

– Bak, dedim, Sait, biliyorsun ki ben röportaj yaparım.

– Sonra? dedi.

– Söyle, dedim.

Sait, beni kırmadı. Teşekkür ederim.

Ben sual sormadan o başladı:

– Bana, Mark Twain cemiyeti fahri üyeliği verildi, dünya edebiyatına ettiğim hizmetten ötürü. Birçokları gibi ben de şaşırdım. Dünya edebiyatına hizmet filan etmediğimi söylemeye ne ha-

cet. Bu, üyelik verilebilmesi için uydurulmuş nazik bir sebeptir sanırım.

Ben aldım, dedim ki:

– Senden önce, bu cemiyetin ilk üyesi Atatürk'müş...

– Biliyorum. Beni sevindiren de işte bu. Atatürk'ten sonra, benim üye olmam, benim için ne büyük bir şereftir. Bir milletin yetiştirdiği en büyük çocuğu ile, o milletin kendi halinde bir küçük hikâyecisinin Amerika'daki bir cemiyette buluşmaları küçük hikâyeci için ne bulunmaz şerefli bir fırsattır. Demokrasi de zaman zaman böyle olur. Eğer bu üyelikten memnunsam, bu yüzdendir.

– Politika... dedim.

Sözümü ağzımda koydu:

– Karışmam.

– Peki, seni bu cemiyete ne sebepten, hangi eserin için aza seçtiler?

– En büyük devlet adamlarının, başkanların ve başbakanların fahri veya asli üye oldukları bir cemiyete beni de seçmenin aslı nedir diye düşündüm, şunu buldum. Demek ki şimdiden sonra dünya çapında bir hikâyeciyi anmak için kurulmuş bir cemiyete dünyanın dört bucağından kendi halinde hikâyeciler de seçilecek.

Türk hikâyecilerini temsil ettiğim anlamına alınmasın sakın. Her hikâye yazan ve yayan Türk hikâyecisi kendi şahsında bir dilin hikâyeciliğini yaptığına göre şahsıma Mark Twain cemiyetinin gösterdiği ilgi ve sevgi daha çok Türk hikâyeciliğinedir gibi geliyor bana. Ben de bu ilgi ve sevgiyi bütün değerli hikâyeci arkadaşlarımla paylaşırım. Kabul ederlerse.

Kendini bütün dünyaya tanıtmış, sevdirmiş, bir halk çocuğu olan hikâyeci Mark Twain'i ananların içine Türk dilinin bir hikâye yazarını almayı düşünenlere de teşekkür ederim.

– Mark Twain için ne dersin?

– Sen de amma sual sorarsın ha. Ne derim! Mark Twain alay edermiş, güldürürmüş, kepaze edermiş, cemiyetteki sahte vakarları, petrol kral-larını, pamuk prenseslerini, demir beylerini, çelik efendilerini sağlığında. Ölümünden sonra da bir Türk hikâyecisi ile şakalaşmasın mı? Eyvallah Mark Twain!

Sonra güldü Sait.

– Daha soracağın? dedi.

– Eyvallah, dedim.

Ayrıldık. O, bir sinemanın önünde kaldı.

Yaşar Kemal

(**Cumhuriyet** gazetesi, Mart 1953)

SAİT FAİK'LE BİR KONUŞMA

– Edebiyata karşı ilk alâka sizde nasıl ve ne zaman başladı? Mektepte çalışkan bir talebe miydiniz? Hangi dersleri sever, hangilerinden nefret ederdiniz? Talebelik hayatına ait zikretmek istediğiniz hatıralarınız var mı?

– Bursa Lisesi'nin şimdi müdürü müdür, yoksa edebiyat hocası mıdır bilmem, Mümtaz Bey, bir tahrir vazifemin altına şunları yazmıştı: "Yarın bunları neşredeceksiniz. Daha itinalı olmanız lazım." Sen misin bunu yazan Mümtaz Bey? Hâlâ itinasız neşredip duruyorum. Mümtaz Bey'e de bir kitap bile gönderemiyorum. Yarı nankörlük, yarı korkaklığımdan lisenin onuncu sınıfında çakınca hiçbir şey olmamaya karar vermiş, ama neden gene onuncu sınıfı bir daha okumuştum, bilmem. Bitirmesine güç halle liseyi bitirdik. İşte bu da çalışkan talebe miydik sualine cevap. Hiçbir dersi sevmezdim. Talebelik hayatıma ait hatıralarımın hepsini unuttum. Talebelikten nefret ederim.

– Bir gün meşhur bir edebiyatçı olacağınızı çocukluğunuzda tahmin eder miydiniz?

– Çocukluğumda da ilk gençliğimde de bir şey olmaya değil olmamaya karar vermiştim. Sözümü tuttum gibime geliyor, siz istediğiniz kadar bana meşhursun deyin.

– En çok hangi yazarları okudunuz? Hangilerinin tesiri altında kaldınız?

– Hiç sistemli okumadım. Birçok yazıcı okudum. Hepsinin tesirinde kaldım galiba. Ama beni kendime alıştıran André Gide olmuştur. Onun gibi hiç yazmadan Kafka'yı severim. Lautréamont en büyük dostumdur.

– Şimdi edebiyat sahasında yeni bir şey hazırlıyor musunuz? Yeni projeleriniz var mı?

– Projeden bol ne var? Her gün bir roman, beş-altı hikâye yazıyorum kâğıtsız kalemsiz. Kâğıt kalemi elime aldığım zaman ise işte görüyorsunuz bir hikâyecik çıkıveriyor. Şimdi hiçbir şey hazırlamıyorum. Ama yarın belki başlayıveririm. Hiç belli olmaz.

– İlk yazılarınızla şimdikiler arasında ne gibi bir ayrılık görüyorsunuz? Edebi telakkileriniz zamanla ne gibi değişikliklere uğradı?

– Bir münekkidin oturup okuyup, uğraşacağı bir konuyu ben oturup nasıl yazayım? Bazıları nerede eski yazdıkların, nerede şimdikiler derken eskileri beğendiklerini söylemiş oluyorlar. Ben o fikirde olsam yazı yazmamayı düşünürdüm. Bazıları da şimdikiler ilk yazdıklarından çok iyi, diyorlar. Seviniyorum. Benden bir hüküm beklenmemeli. Kendimize yazmıyoruz, başkalarına yazıyoruz. Biz işimize geldiğini kabulleniriz.

– Bugünkü edebiyatımız hakkında düşünceniz?

– Bugünkü hikâyeciliğimizde bana öyle geliyor ki okuyucu ile yan yana gibiyiz. Okuyucumuz kahramanımız, bazen de kahramanımız kendi-

miz. O kadar yan yana, o kadar birbirimiziz ki okuyucu bir nevi yazmayan yazıcı gibidir. Yazıcı da yazan okuyucuya benziyor. Geçen gün bir yerde yeni şiirler dinledim. Bu arada bir eski şair de bir şiir okudu. O zamana kadar güzelliğine dalıp gittiğim şiirimiz hakkında hiçbir düşüncem yoktu. Birdenbire şaşıverdim. Vay anasını! Dünkü şiirden, o yapmacıktan, samimiyetsizlikten, klişeden kurtulup nerelere gitmişiz? Doğrusu ben şaşırdım.

– Sanatın memlekette inkişafı için ne düşünüyorsunuz?

– Mükâfatlardan başka aklıma bir şey gelmiyor.

(**Varlık**, 1 Haziran 1953)

BİZDE YAZAR NE YER, NE İÇER?

1. Sizce bir yazar ne kadar kazanmalıdır?

C. Hiç olmazsa bir nahiye müdürü kadar.

2. Ciddi bir yazar bu parayı yazıları ile kazanabilir mi? Eğer kazanabilirse nasıl?

C. Gayri ciddi bir yazar kazanır.

3. Eğer kazanamazsa, nasıl bir iş tutmalıdır?

C. Bence, şoförlük, potin boyacılığı, balina satıcılığı gibi işler. Yahut da deniz yollarında bilet toplamak.

4. Yazarın enerjisini harcaması sanatı için zararlı mı, faydalı mı olur?

C. İşine göre. Daha çok zararlıdır.

5. Devlet veya hususi müesseseler yazara daha fazla yardım etmeli midir?

C. Etmemeli. Ederse veriştirmesine katlanmalı.

6. Bu problemler karşısında kendi durumunuzdan memnun musunuz? Hayatını kalemiyle kazanmak isteyen gençlere vereceğiniz bir öğüt var mı?

C. Bu işi bizim valde hallediyor. 30 kuruş, birinci nevi cıgara. Üç kahve 25'den 75, iki yemek asgari 4 lira, giyim kuşam babadan ve ana-

dan olmak şartıyla, yılın altı ayında cıgarasız ve kahvesiz kalmak isteyen yazsın.

(**Vatan'ın Sanat Yaprağı**, 2 Ağustos 1953)

ATATÜRK'Ü NİÇİN SEVERİZ?

Atatürk'ü, "niçin severiz" diye düşünmeden sevmeliyiz...

(**Mavi** dergisi, 10 Kasım 1953)

ŞEHİR TİYATROSU HAKKINDA NE DÜŞÜNÜYORSUNUZ?

Şehir Tiyatrosu hakkında ne düşünüyorum? Şehir Tiyatrosu'nun önce belediyenin ve edebi heyetin baskısından kurtulmasını... Ancak ondan sonra bu tiyatro hakkında düşünülebilir.

İstanbul Şehir Tiyatroları'nın yetersizliğini saklamaya bugün kimsenin gücü yetmez. Türkiye'nin en büyük kültür merkezi olan şehrimizde uzun yıllardan beri ihmal edilen tiyatro meselesini hemen ele almak lazım. Yalnız ele almak derken yapılagelen plansız, günü gününe müdahaleleri kastetmiyorum. İstanbul'un "Hüdayi nâbit" tiyatrolarını bir plan içine koymak ve on beş yılı bulan sistemli bir hazırlıktan faydalandırmak için bence en kısa yol şu: Şimdiki bazı kuvvetli aktörleri kadroda saklamalı ve İstanbul Şe-

hir Tiyatroları'nı Ankara Devlet Tiyatrosu'na devretmeliyiz.

(**Vatan'ın Sanat Yaprağı**, 2 Ağustos 1953)

"VARLIK"IN YİRMİNCİ YILI İÇİN NE DİYORLAR?

"Varlık"ın yirmi yaşına girmesi demek, herhangi bir çocuğun yirmi yaşına girmesi demekse haydi hayırlısı! Askerlik, nişanlılık, evlenmek şu bu! "Varlık"ın, "Hey gidi çocukluğum!" dememesini dilerim.

(**Yenilik**, Temmuz - Ağustos 1953)

SAİT FAİK'LE SON RÖPORTAJ

Bütün gayret ve aramalarıma rağmen Sait Faik'i bulamamış ve "İzlerimiz" için bir röportaj yapmaya muvaffak olamayacağımı anlamıştım.

Fakat hiç de böyle düşündüğüm gibi olmadı. Şans eseri diyebileceğim hiç beklemediğim bir anda Sait Faik'le karşı karşıya geldim. Ben istediğim bir kitabı bulabilmek için Beyoğlu'nda kitapçıları dolaşıyordum. Ona, bir-iki ahbabıyla sohbet ederken rastladım. Biraz sonra ayrılıp yoluna devam etmesini fırsat bilerek yanına yaklaşıp konuşmaya başladım.

Gerek Sait Faik ve gerekse ben bu tesadüf-

ten çok memnunduk. Sait Faik katiyen merasimden hoşlanmayan bir insan.

– Efendim, diyor, önceden randevu verip, falanca yerde bulunup, hazırlıklı röportaj yapmak ne demek? İşte röportaj dediğin böyle tamamıyla hazırlıksız ve tesadüf eseri olmalı bence.

Sait Faik'le "Kulis"te sessiz bir köşede oturmuş konuşuyoruz.

Kendisine soruyorum:

– Hikâye yazmaya ilk ne zaman başladınız, Sait Faik Bey?

– Bursa Lisesi'nde onuncu sınıftaydım, edebiyat hocamız bir vazife yazmamızı istedi. Ben İpekli Mendil isimli bir hikâye yazıp verdim. Ertesi ders hoca bu hikâyemi bütün sınıfa okuttu. Neden okutuyordu bir türlü anlamamıştım. Meğerse hikâyeyi çok beğenmiş, sonra beni yanına çağırıp; eğer böyle yazmakta devam edersen iyi hikâye yazabileceksin sen demişti. İşte ilk bu şekilde yazmaya başladım. Hocam, bana daima cesaret veriyordu. İkinci olarak Zemberek'i yazdım. Sonra İstanbul'a gelip Edebiyat Fakültesi'ne girdim. Orada rahmetli Kenan Hulûsi'nin verdiği cesaretle hikâye yazmaya devam ettim.

– Umumiyetle nerede ve nasıl yazarsınız?

– Hikâye yazmak için oturduğum hiç vâki değildir. Hikâye yazmak içimden gelmeli ve sonra oturup yazmalıyım. Hikâyelerimi ekseri herkesin arasında, bir balıkçı kahvesinde ve evimde gece yarısından sonra annem uyurken yazarım.

– Niçin hep denizden ve balıkçılardan bahsedersiniz?

– Ada'da oturuyorum. Denizi pek çok seve-

rim, balıkçıları da öylesine. Balıkçı kahvesine gider otururum. Oraya çeşitli balıkçılar gelir, ben onlarla ahbaplık eder, kayıklarıyla denize çıkar, onları avlamaya çalışırım.

Sait Faik, bunları söylerken hiç şüphesiz uzaklara, denizlere dalmış, balıkçılarını bulmuş onlarla konuşuyordu. Bana;

– Balıkçıları çok severim ben, diyordu.

– Hikâyeci olmasaydınız ne olmayı düşünürdünüz?

– Kahveci. Kahveci olmayı çok isterdim. Hem gene de istiyorum. Şöyle deniz kenarında sessiz bir kahvem olsun, oraya kimbilir ne çeşitli insanlar gelip gidecek, ben onları tanıyacak, seveceğim.

– Hikâyeleriniz yaşanmış vakalar mıdır, yoksa hayal mahsulü müdür?

– Vakalar yaşanmış değildir, onları ben hayalimde yaşatırım. Şahısların bazıları hayatta tanıdığım kimselerdir.

– Kibar zümreyi hiç kaleme almazsınız, niçin?

– Kibar zümreyi hiç sevmem de ondan. Bana öyle gelir ki, onlar yaşamaktan hiç zevk almazlar. Yaşamaktan zevk alanları severim ben. Yaşamalı bu dünyada...

– Sizce yaşamak nedir?

– Balık tutmak, kahvede oturmak, yanımda çok sevdiğim köpeğim, insan tanımak. Beyoğlu'nda bir aşağı bir yukarı dolaşmak, arada içmek, hikâye yazmak, velhasıl hiçbir şeye bağlanmadan avare gezmek bütün gün. İşte ben böyle hayattan zevk alırım, buna yaşamak derim.

– Şimdiki edebiyatçılar arasında tercih ettiğiniz kimlerdir?

– Vay canına, amma da güç bir sual! Hiç kimseyi gücendirmek istemem, fakat mademki ısrar ediyorsunuz söyleyeyim. Şairlerden Orhan Veli'yi ve Fazıl Hüsnü Dağlarca'yı, hikâyecilerden ise Oktay Akbal'ı tercih ederim. Bilhassa Oktay Akbal'ın Duvar gazetesini çok beğeniyorum.

– En çok hangi hikâyenizi seversiniz?

– En çok, en son hikâyemi severim.

– Bugünkü edebiyatçı gençliği nasıl buluyorsunuz?

– Ümit verici. Yalnız, bugünün edebiyatçıları muayyen, entelektüel bir gruba ancak hitap ediyorlar. Umumiyetle halkta edebiyatçılara karşı alâka çok az, cesaret verici değil. Bundan dolayı edebiyatçıları çekingen buluyorum.

– Bugünün edebiyatçılarına ne tavsiye edersiniz?

– Ben de bu gruba dahil olduğum için bilmem ki, ne diyeyim. Sadece kendi yollarında gayretle ilerleme.

– Oh, çok şükür, artık sual sormayacaksınız değil mi? Şimdi rahat rahat ordan burdan konuşalım sizinle...

Sakın bu konuştuklarımı da yazayım demeyin olmaz mı?

Sait Faik'le konuşmaktan ve kendisini yakın-

dan tanımaktan çok büyük bir zevk duydum. Sait Faik her şeyden evvel çok görmüş, geçirmiş, olgun, zarif, hassas bir insan. Sohbetlerine doyum olmuyor, hikâyeleri gibi sonsuz bir zevk veriyor insana.

Sait Faik Abasıyanık'a teşekkür edip ayrılırken, bana;

– Tekrar görüşelim olmaz mı? Ada'ya buyurun, telefon edin, çok memnun olurum, diyordu.

Gülen Erdal
(İzlerimiz, 1954)

EL İLE GELEN

Burgaz'ın plaj gazinosunun önündeyiz. Yazın en keyifli günlerinden biri. Sait kıyıda yüzüyor. On beş, yirmi adım ötede. Burgazlı oyun arkadaşlarından birisi takılıyor.

– Sait, sana bir tekne getirelim, çamaşır teknesi, onun içinde yüzersin.

Sait gözlerini ovuştururken;

– Sen o tekneyi al da, diyor, bilmem...

Ve teknenin iler tutar tarafını bırakmıyor. Sonra tekrar yüzmeye başlıyor.

Çok eskiden beri tanıdığım bir edebiyat kurdu, Maks Bilen yaklaşıyor. Senelerden beri Türkçeden Fransızcaya şiirler, hikâyeler tercüme eden bu sevimli delikanlı öteden beri Sait Faik'i tanımak istermiş.

– Ne olursun, beni tanıştır, dedi.

Sait bize doğru yüzüyordu. Kayaların yanı

başında su yarım metre ancak vardı. Derken korkunç bir küfür savurdu, Sait. Yine gelip arkadaşlarından birisi fena bir şaka yaptı sandık. Fakat ortada bizden başka kimse yoktu.

Sait, bir eliyle bileğini sımsıkı yakalamış, hem yürüyor, hem de birbiri arkasından korkunç küfürler savuruyordu:

– Dragonya, namussuzum dragonya, zehirli balıkların en namussuzu. Ulan şu kadar millet arasında sen gel de beni ısır. Vay canına yandığımın işi.

Bizim tanıştırma safhası yarım kalmıştı. Sait öteden beri balık üstüne çalıştığı için balığın zehirlisini, zehirsizini bizden iyi bilirdi. Bir defa Orhan Veli ile iskorpit tutmuştuk da bütün yalvarmalarımıza boş vermiş, iskorpite elini bile sürmemişti.

– Neme lazım, tuttuğunuz balığı becerin de iğneden çıkarın. Ya beni çarparsa!..

Hiç unutmam Orhan'la iskorpitleri pabuçlarımızın içine sokmuş, iğnemizi kurtarmak için uzun zaman kafa patlatmıştık. Sonunda zavallı iskorpitin ağzını, burnunu çarşambaya çevirip, güç bela, oltalarımızı kurtarmıştık...

Sait önde, bir sürü meraklı arkada eczanenin yolunu tuttuk. Arkadaşlarından birisi daha biz kıyıda iken ona ille de balığın çarptığı yere işemesini tavsiye ediyordu. Böyle yapmazsa başına işler açacağını bağıra bağıra ilan edince, Sait, yine küfrede ede bir kenara çekilerek ilk tedaviye kendi eliyle girişti.

Eczaneye giderken meraklı kalabalığı bir kat daha arttı. Başını arkaya çevirip de otuz, kırk ki-

şinin arkasına takıldığını görünce, Sait küplere bindi, arada çok yakınları olduğu halde topumuza birden bastı kalayı.

Eczanede evvela amonyak sürmüşler Sonra bir enjeksiyon yaptılar galiba, amma Sait'in acısı hâlâ dinmemişti. Mütemadiyen bileğini ovuşturup duruyordu. Derken bir ihtiyar balıkçı yaklaştı, yarı Rumca, yarı Türkçe bir şeyler söyleyerek Sait'i kıyıdaki küçük bir dükkâna götürdü. Orada küçük bir şişeden kaz tüyü ile Sait'in bileğine yağlı bir şeyler sürdüler. Fakat bütün gün Sait'in bileği zonkladı durdu. Küfürleri de.

Sait bize öteden beri Sivriada'yı metheder dururdu. Adaların her köşesinde hikâyelerinden bir salkım, hayatından bir parça bulunduğunu çok iyi bildiğimiz için ilk fırsatta onunla birlikte Sivriada'ya gittik. Bizim külüstür marka motorun arkasına iki balıkçı teknesi bağlamıştık. Gün batarken Sivri'ye gidecek, geceyi orada geçirecek, balık tutacaktık. Balıkçılar Sait'in en güvendiği tecrübeli kimselerdi. Sait, ikide bir onlara takılıyor, çok sert şakalar yapıyordu.

Burgaz'dan Sivriada'ya varmamız iki saat kadar sürdü. Adanın önünde bizim oltalara boyuna kolyoz geliyordu. Balıkçılara da habire karagöz. Hava kararınca Sivri'ye sokulmak pek kolay olmadı. Binlerce martı gün battığı halde adanın üstünde müthiş bir uğultu çıkararak dönüp duruyorlardı. Kıyıda birbiri arkasına dört-beş tane martı ölüsüne rastladık. Sait martıları inceledi:

– Dün vurmuş olacaklar... Dün buraya bir sürü yabancı geldi. Tabancalarını tecrübe etmişler. P ler.

Sonra kıyıda güzel bir ateş yaktık. Tuttuğumuz balıkları kızartmaya başladık, yanımızda balıktan başka her şey vardı. Domates, bol meyve, içki. Bütün varımızı tecrübeli balıkçılarımıza ikram ediyorduk. Fakat bu balıkçılar kolyozdan dolup taşan ıskaramıza bir tek karagöz koymayınca Sait'e sokuldum:

– Peki ya karagözler? Hep kolyoz üstüne mi çalışacağız?

– Ne zannettin oğlum! Karagözleri onlar sen eğlenesin diye tutmadılar. Karagözler onların ekmek parası. Gözünü açsaydın, sen de kolyoz yerine karagöz tutardın.

Ateşin keyfine diyecek yoktu. Balıklar çıtır çıtır kızardıkça, kadehler boşaldıkça, Sait'in keyfi artacak sanıyorduk.

Sait, içki içenlerin hepsine ters ters bakıyor, ikide bir;

– Ulan gözümün içine bakarak içmeyin bari. Sizde insaf, merhamet yok mu? diyordu.

Balıkların çoğu henüz ıskarada iken Sait ayaklandı.

– Ben sıkıldım, döneceğim.

Ben zaten karagöz meselesine içerlemiştim. Arkasından bu çıkınca fena halde somurtmaya başladım. Sait'i çok iyi tanıyan dostlardan birisi kulağıma fısıldadı:

– Terslik çıkarma. Hemen gidelim. Sen yoksa Sait'in hastalığını bilmiyor musun?

– Bilmez olur muyum yahu.

– O değil, bu da başka. Onda öteden beri bir bunalma hastalığı vardır. Birden içine bir bunalma geliyor. Hadi kalk, yola çıkacağız.

İstemeye istemeye kalktık. Balıkçılar bir ağızdan:

– Yapma be Sait Bey'ciğim. Kırk yıllık balıkçıyım, böyle bir havada biz bile yola çıkmayız. Hiçbiriniz doğru dürüst kürek çekmesini bilmezsiniz. Başınıza bir bela çıkaracaksınız. Deniz sabaha doğru düzelir, çıkarsınız.

Ne dedilerse para etmedi. Gecenin saat on birine doğru denize açıldık. Bizim motoru bir görseniz bu cesaretimize parmak ısırırdınız. Motorumuzun ne mal olduğunu bütün dostlar gibi Sait de pekâlâ bilirdi. Bizim motorculuğumuza gelince buji temizlemekten başka bir tarafından anladığımız yoktu.

On birde çıktık demiştim ya, sabahın üçüne doğru Burgaz'a vardık!.. Tepeden tırnağa sucuk gibi ıslanmıştık. Hiç unutmam bir ara Sait karanlıkta doğruldu. Müthiş bir telaşla bana döndü:

– Yahu, önüne baksana, koskoca geminin tam göbeğine gitmekte mana var mı?

Motoru büyük bir gayretle çevirdiğimi hatırlıyorum. Sait'in önümüzdeki gemi dediği şey, ta Süreyya Paşa plajı dolaylarında parlayan kuvvetli bir ışıktı.

– Vay anam vay, demek sen buralarını böyle bilirsin ha? diyecek oldum.

– Uzun etme be birader. Birdenbire o ışığı burnumuzun dibinde bir gemi ışığı sandım. Herkesin başına gelir.

Sabaha doğru Sait'in evine geldiğimiz zaman, annesi uyanıktı. Sait hayretle:

– Biz sana geceyi adada geçireceğiz dedik ya.

Annesi hiç oralı olmadı.

– Ben döneceğinizi pekâlâ biliyordum. Amma bu havada nasıl becerdiniz, hâlâ şaşıyorum, diyordu.

Bedri Rahmi Eyuboğlu
(**Bayram** gazetesi, 4 Haziran 1954)

SAİT FAİK'LE SON KONUŞMA

Sait Faik, Sabahattin Kudret; üçümüz Konak'ta buluştuk... "Aşk" üzerinde, Sait Faik'in o güzel hatırı için uzun boylu duruyoruz. Zira kendisi enikonu âşık... Bu konuya sünger çekip, Abasıyanık'ın yüreğine su serptikten sonra;

– Sait Abi, diyorum, ilk yazın nerede yayımlandı?

– İlk yazım.. İlk yazım... İlk yazım... Evet, Milliyet gazetesinde 1930-1931 yılları arasında.

İlk hikâyem ise aynı yıllarda "Ses" dergisinde çıkmıştı...

– Peki, ilk tanıştığınız sanatçı kimdir?

– Yedi Meşaleciler'den Kenan Hulûsi... Onu daima saygıyla anarım.

– Kenan Hulûsi ile nasıl tanıştınız?

Dumanlı mavi gözlerinde "böyle soru da hiç duymadım" cümlesini okuyorum... Yüzünü buruşturuyor:

– Nasıl olacak birader, basbayağı...

Bu sırada aklına bir şey gelmiş olmalı ki:

– Orhan diyor... Şu memlekette iyi sanatçılar var, kötüleri de zamanla eleniyor... Ama şu

orta sanatçıların faydasına aklım ermiyor, ne dersin?

Ben bu çetin soruya karşılık ararken, Sabahattin Kudret taşı gediğine koyuyor:

– Eğer orta sanatçılar olmasa, dergi sahipleri basacak yazı bulamazlar...

Doğru söze ne denir!..

– Öğretmenliğiniz de varmış, bu dönemdeki bir-iki anınızı anlatsanıza?

– Fransa'dan döndükten sonra, bir aralık Halıcıoğlu Ermeni Yetim Mektebi'nde Türkçe grup dersleri öğretmenliği yaptım... Mektep ta anasının gözünde... Vapurun da kalleşliği tuttu mu ilk derse on dakika, on beş dakika geç girerdim... Mektep müdürü her geç gelişimde saatine bakar, ama hiç sesini çıkarmazdı... Ayın sonunda müdürün odasından çıkarken "saat bilmecesi" çözülmüştü... Meğer papaz efendi geç geldiğim dakikaları bir yere kaydediyor, kırk beş dakika olunca aylık bir ders parası düşüyormuş... O ay yalan söylemeyeyim, elime 13 lira kadar bir para geçti...

Yine bu okulda öğleden sonraları, zayıf öğrencileri "malumat-ı vataniye" dersinden yetiştirirdim.. Bir gün kursta ders anlatırken gözüm karşı binanın camına ilişti.. Çırılçıplak kızlar dolaşıp duruyordu.. Belden aşağıları görünmüyordu ama, ayva, portakal, limon büyüklüğündeki memelerin oynadığını fark ediyordum... Meğer o bina mektebin hamamı imiş, sonradan öğrendim... O günden sonra bir daha böyle bir hadiseye şahit olmadım. Herhalde yılda bir defa yıkanıyorlardı.

– Bu okuldan niçin ayrıldınız?

– Bir gün öğretmenleri gelmediği için, dersim olmayan sınıflardan birine yolladılar Çocuklar hergele mi hergele. Beni bir tiye, bir matrağa aldılar ki sorma. "Susunuz!" dedim, olmadı. "Susun!" dedim, gene olmadı. "Susun ulan eşşoğlular" dedim, büsbütün gemi azıya aldılar... Bu sırada dışardan gürültüyü işiten papaz kapıyı açarak, "Niçin çocukları susturmoorsun zo? diye bana çıkışmaz mı? Tepem attı. "Ulan" dedim, "Sıkıysa sen sustur Bu hadiseden sonra anladım ki, öğretmenlik benim harcım değil...

Sait Faik saatine baktı. "Bana müsaade, bir randevum var da...

Gidiş, o gidiş... Bir sabah hastaneye kaldırıldığını duydum, bir öğleüstü de öldüğünü...*

O.T. Özmez

(**Mavi** dergisi, Haziran 1954)

*) Bu konuşma ölümünden yirmi gün önce **Mavi** dergisi adına yapılmıştır. Sait Faik'le son konuşma budur.

Dördüncü Bölüm

MEKTUPLAR

ADAPAZARLI
MEHMET FAİK OĞLU
Mehmet Sait Abası Yanık
ALIM SATIM KOMİSYONCULUĞU

Sait Faik'in kısa süren tüccarlığından bir hatıra: Mektup başlığı.

YAŞAR NABİ'YE MEKTUP

Muhterem efendim!

Edebiyatın bir heves, bir arzudan çok bir iç ihtilalinin fışkırması olduğunu bilmez değilim. Fakat, her heveskâr gibi, ben de içimde bir ihtilal varmış gibi yazı yazdım...

Bugün size gönderdiğim şu yazılar da, o günlerin atılmayan, yırtılmayan mahsulü. Her okuyuşta bir mısraını severek, bugün bu mısraları canım gibi seviyorum. Başkalarının da bunları sevebilmesi ihtimali her yazı yazanın içine dökülen temiz bir şelale değil midir?

İşte, bu maksatla gönderiyorum! Filvaki Meşale gibi yeni, duygulu şöhretlerin isimlerini ve eserlerini taşıyan bir mecmua, benim hevesimin budalalıklarına yüz vermeyebilir ve bu yüz vermeyişinde çok haklıdır...

Fakat, ümit...

Eğer bunlar şiirse, neşredileceğinden eminim; değilse, acaba üç-beş kelime ile adresime

bir şeyler yazacağınızı ümit edebilir miyim efendim?!

Şehzadebaşı: Bozdoğan Kemerinde Kirazlımescit Caddesinde 7 numaralı hanede Sait Faik.

Bu mektup, "Varlık" dergisinde (1.7.1954) şu notla yayımlanmıştır:

"Sait Faik edebiyata nasıl başladı? Bu, hepimiz için bir sırdır. En yakın dostlarına bile edebiyat yolundaki ilk heveslilik çağından söz açmaya hemen hiç yanaşmamış olan Sait'in, çoğumuz gibi, hiç şüphesiz, mektep sıralarında manzumeler karalamakla başlayan ilk denemeleri üzerine birinci derecede önemli bir vesika geçmiş bulunuyor elime. Sait'in vaktiyle bana yazdığı mektupları araştırmak için eski dosyaları karıştırırken 'Meşale' dergisinin çıktığı günlerden (1928) nasılsa artakalmış bir mektupla üç şiirini buldum. O dergiyle ilgili bunca yazı arasından nasıl olmuş da bunlar kalmıştı elimde? Bu tarihsiz mektup ne zaman geldi? Üzerinde o zaman ne düşünüldü? Sait'e, istediği cevap verildi mi? Hiç ama hiç hatırlamıyorum. Sağlığında bulsaydım o mektubunu, bu kadar eski bir hatırayı birlikte anmak için ne güzel bir vesile olacaktı. Yalnız atılmamış ve saklanmış olması, daha o zamandan o şiirlere hususi bir ilgi gösterdiğime delil sayılabilir mi? Hafızamın zayıflığı yüzünden bunu bile iddia edecek durumda değilim.

Herhalde bu vesika, zamanın yıkıcı ve silici elinden büyük bir talih eseri olarak kurtulabilmiş.

Şiirlerinde, yazıldığı çağın estetiğinden izler var. Faruk Nafiz, Necip Fazıl ve Yedi Meşale

arası tesirler altında kaldığı belli. Henüz yirmi bir veya yirmi iki yaşında bulunan, üstelik de şiirden ziyade hikâyeye istidadı olan bu sanatçıdan zaten daha fazlası beklenemezdi. Yalnız bu şiirlerde, sonradan hikâyelerinde gözleri kamaştıracak olan orijinal imajlar ve temalardan ilk izlere rastlanmıyor da değil. 'Uyuyan Çocuk' teması çok dikkate değer!

Hayatta olsaydı bu şiirlerin çıkmasını istemezdi elbette. Ama artık onunla ilgili her şey Sait'i daha iyi anlayabilmemize yardım edecek vesikalar olmak bakımından bizim için çok önemlidir. Bunlardan en küçük bir parçanın bile kaybedilmesi büyük bir ziyan olur, diye düşünüyorum. Sait'in daha sonraki, hikâyecilik devresine ait mektuplarını gelecek sayılarımızda bulacaksınız.

GRENOBLE'DAN BABASINA YAZDIĞI

31 Mart 1933

Muhterem babacığım,

27 tarihli mektubunuzu aldım. 5 Nisan'da kurban bayramı olduğunu yazdığınıza göre bu mektubumun hepinizi Adapazarı'nda sağ ve salim ve evi bir külbastı kokusu sardığı sırada bulacağını umuyorum. Bu suretle de el öpmek fırsatını kaçırmıyorum demektir.

İstanbul'da, havaların soğuk gittiğini yazıyorsunuz. Burada bahar tamamen geldi gibi. Hatta dün oldukça sıcak bir gün geçirdik. Ama bugün, yine yağmur ve azıcık soğuk var.

Bütün aile efradına külbastısı ve neşesi bol bir bayram temenni ederim. Kurban bayramında benim hep şairliğim tutar. Ve en çok koçlara acırım. Şeker bayramı hoştur. Ama kurban bayramında beli çöken koça ta küçüklüğümden beri acımak âdetimdir. Benim bir alacalı koyunum vardı. O kesildiğinden beri. Böyle acayip egoizmle başlayan mahzuniyet bir vakitler bana şöyle bir yazı bile yazdırmıştı.

Bayram yollara vurdu
Tozlarını savurdu
Çobanının avurdu
Senin belin çöktü koç.

Şairliği bir tarafa koyup evvela bedbin bir filozof gibi düşünerek dünya bir kasaphanedir der. Japonların Çinlileri boğazladığı bir zamanda koyunun boğazlanmasını affeder, meyvelerimizi, külbastı kokusunu, maydanozlu paçayı ve fakir fukarayı düşünerek kurban bayramında affedebiliriz. İyi ki Hazreti İbrahim'e gökten koç indi. Ya inmeseydi. Ben pek yağlı bir koç olmazdım ama Allah kabul etsin diye kesilecektim.

Kurban bayramı hakkındaki bu küçük ve mazur addedilmeye layık kinimi yazmadan geçemedim. Tekrar cümleten ellerinizden öper, bayramınızı tebrik ederim.

Amcamı bir ikinci defa tebrik ederim. Emniyet Bankası heyeti idare azalığından dolayı. Filvaki bu nasbın ne olduğunu bilmiyorum. Parasız bir şeyse ekonomik bir asırda böyle bir şeyi tebrik etmemeyi düşünmek hakkımızdır. Öyle değil mi ya? Mamafih ben bu asrın ekonomisine pek

alışmadığım için bir kitlenin itimadını ve reyini kazanan liyakatlı amcamı tebrik ederim.

Anneme kurban bayramı münasebetiyle şunu hatırlatmak istedim ama sinirlenir diye evvela vazgeçtim. Sonra yine muziplik damarım kabardı. Yazacağım; ya koyun yerine köpek kesilseydi. Onun da benim gibi kurban bayramına karşı alacalı kuzudan gelen kinim Ledi Hanım'dan ileri gelmez miydi? Halama da şu tavsiyeyi yazıyorum. Beyler külbastı yiyecek diye ateşin karşısında beyhude kızarıp durma halacığım. Neme lazım sonra miden tutar yanakların gül gül olur da zannederler ki turp gibisin. Halbuki herkes pirzolasını yedikten sonra ben senin ne yapacağını biliyorum. Hatta onu Oğuz bile biliyor. İsterseniz size taklidini yapıversin. Pirzola yemek isteyen gidip kendi pişirsin yesin. Sakın mutfağa inme. Yengeme de tembih et o da inmesin. O zaten belki bir dördüncü yüzünden rahatsızcadır. Kimbilir. Bilmem şu şakama darılır mı? Bilirim ki annemin mutfakla alâkası pek uzakçadır. Şöyle suyunun suyu bir akrabalık gibi... Koca hala dersen bacaklarını nerdeyse amcam Almanya'ya ihraç edecek. Hulasa siz hanımlar mutfağa inmeyin de Emniyet Bankası heyeti idare azası biraz pofurdasın. Bakalım kadınlık kolay mıymış. Öbür kurban bayramına mutfağa ben başka birini indirmek niyetindeyim. Bunu da teselli makamında ev halkının zükûr kısmına gizlice söyleyiveririm. Şaka, latife edecek adam ararken aklıma Basri ve Elmas Hanım ve bücürün bücürü gelmedi değil. Fakat onlar zaten bana şakacıktan bizatihi şakacıktan gibi geliyorlar. Mamafih Basri'ye şe-

ker bayramında olduğu gibi bir numune dersi daha vermesini temenni ederim.

Mektep vesikasını gönderiyorum.

Cümleten ellerinizden öper, latifelerime gülü gülüvermenizi rica ederim. Gönderdiğiniz parayı aldığımı hiç yazmaya hacet bile görmüyorum... Çünkü neşe de bir nehir gibi menbalarını karlı yüksek dağlardan alır.

Bayramınız mübarek olsun sevgili ebeveynim. Oğlunuz Sait.

(Varlık, 15 Mayıs 1966)

BİR BAŞKA MEKTUP

Bu mektup, Sait'in babasına Grenoble'dan yazdığı mürekkepli mektup müsveddesinin aralık yerlerine ve boşluklarına kurşunkalemle ve okunaksız bir yazıyla acele not edilmiştir: Başı ve sonu nerde olduğu belli değil. Çünkü dört sayfanın ötesine berisine gelişigüzel karalanmış. Yazıldığı tarih belli değil bu kırık dökük satırların, son yıllarında olsa gerek. Ama önemli bir yazı.

Öyle sanıyorum ki arkadaşlığımız uzun sürecek izin verirsen. Güzel şeyler olursa sen sonra çıkarırsın. Şimdi artık kafama koydum. Küçük apartmanımı satıp ver elini Fransa diyorum. Ah, seninle beraber gitmek.

Kimbilir, gelirsin değil mi Nevin'im.

İşte buna emin olduğum için bu samimiyetime artık yazı yazmayacağım. Çünkü bütün fela-

ketler ondan geldi. Sana okumak için yazdım o kadar.

Söylüyorum, gözünde bir saadet ışığı gördüğüm zaman insanoğlunda... Ömrümce arkadaşım kalacaksın. Sen de anlamış ve dost olduğumuzu yazmışım, bu ama bir şey oldu ve dilersen de. Benim için bunu samimi idin Nevin.

Bazen öyle görünmek hoşuma gittiği için, cemiyeti küçük gördüğüm için cezalarına razı mı olmalıyım? Adamına göre sen de anlamalısın. Çok hoş bir arkadaşlık var. Atlayacak küçük bir hendek. Hangi yolda yoktur. Yemin ederim ki sonra bu budala itiraflara beraber güleceğiz. Belki de soframızda iftiracılar bulunacak. Ben onlara kızmıyorum. Ben de neler...

Birisi Akademi Franseze girecekmiş, ahlaksız adamdır demişler. Aklı başında biri, girsin bir defa da sonra düşünürüz demiş. Samimiyetten şüphe edilemez. Ben de etmiyorum. Biliyorum onu başka türlü göstermek lazım geldiğini. Beyhude gayret! Fedakârlık olur bazı şeyler. Fedakârlığa değer mi değmez mi? Bütün mesele burada. Tertemiz, elleri yüzü gözü elbiseleri, şusu busu. Kirli, iftira bile olsa kirli, olmamalıydı. Doğru olmamalıydı. Yahut olmalıydı ama başkaları gibi. İnsanları küçük görüp ufak şeylerle büyüyerek. Fedakârlık isteyen adamın utanacak hiçbir şeysi yoksa... Hisleri, ümitleri neden kırılıyor. Bu galiba tecelli. Uğursuzluk hatta. Bir evetle her şey değişir. İftirayı atanlar, gülenler bir saadeti bozmaya çalışırlar. Adamın biri şöyle diyor: Ya sen saklan, ya saadetini sakla.

Kendimi küçük görseydim birçok şeyler ya-

pardım merak etme. Hatta iftiraları bile hoş görüyorum. Mizacımda olmayan bir şey ama, olsa da bir leke gibi görmem. Herhangi bir moralden çıkabilir. Talim terbiye bile belki köklerini sempatiler, hem de kuvvetli sempatilerden aldı. Sokrat da zehir içti.

Yaptım, kusurumdu, bir daha yapmam de, yapmadım, yapmayacağım...

(**Varlık**, 15 Mayıs 1966)

SAİT FAİK'İN MEKTUPLARI

Sait Faik mektup yazmasını seven insanlardan değildi. Ailesinden olanlara göndermiş olduklarını bilmiyorum ama, bunun dışında pek az kimsede mektubu olsa gerek. Evrakımı karıştırırken bana yazdığı mektuplardan dokuzunu buldum. Hepsi bundan ibaret değildir gerçi. Ama şimdilik bulduğum bunlar. Bu pek kısa mektuplarda herhangi bir sanat kaygısı yok. Bir çeşitlilik, özellik de göze çarpmıyor. Bununla beraber Sait'in kaleminden çıkmış her şey gibi, bunların da yayımlanmasında fayda gördüm. Üstelik yazış tarzı ile bazı hikâyeleri üzerinde hükümleri bakımından değerli bilgiler var içlerinde.

Bu mektuplardan dördü antetli olduğu için tarih yerleri doldurulmuş. Adi mektup veya defter kâğıdına yazılmış olan beşinde ise, tarih yok. Mektuplar İstanbul'dan Ankara'ya yazılmıştı. Varlık, o sıralarda Ankara'da çıkıyordu. Bunların 1935-36 seneleri içinde yazılmış olmaları lazım.

Tahmini bir tarih sırasına koyarak aşağıya alıyorum – Y.N.

Muhterem kardeşim,

İltifatnamenizi aldım. Evvela gönderdiğiniz Varlık'lar için, sonra da yazılarım hakkında göstermiş olduğunuz teveccühe karşı çok teşekkür ederim. Yazılarım hakkında gösterilen teveccühe karşı âciz bir mukabele olarak işte size birkaç hikâye gönderiyorum. Pek muvaffak şeyler değil ama, belki benden uzaklaşınca bir şeye benzerler.

Şevket Hıfzı'dan aldığım haberlere göre bazı arkadaşlar Varlık'tan çekiliyorlarmış. Çok üzüldüm. İnşallah bir hal çaresi bulursunuz. Muvaffakıyetler dilerim. Nahit Sırrı Bey'in ihmalci olmadığını tahmin ediyordum. Hörmetlerimi söylemenizi rica ederim. Varlık'ın son nüshasını da göndermişsiniz. Çok teşekkür. Bundan sonra Varlık'ı herkesten evvel okuyabilmek fırsatını bana vermiş oluyorsunuz.

Hörmetler eder ve muvaffakıyetler dilerim kardeşim...

Sait Faik

6 Kânunuevvel 1935

Muhterem kardeşim,

4 tarihli mektubunuzu aldım. Hemen cevap yazıyorum. Görüyorsunuz ki sizleri ve Varlık'ı ih-

mal etmek mümkün değil. Birkaç tane hazırlanmış hikâyem var. Bunlardan bir tanesini gönderiyorum. Bir de "Benimle Beraber Dönenler" serisinden kalmış Marsilya'yı gönderiyorum. Bu meyanda André Gide'nin son kitabından, Les Nouvelles Naurritures'den yapmış olduğum birkaç tercümeyi mektubuma leffedeceğim. Elinizde bulunan "Bir Kıyının Dört Hikâyesi"ne gelince, bunların hepsi o küçük hikâyede toplanmış küçük küçük parçalardır ve kâğıtlarda gösterilmiştir. Soğan Kayığı, Kediler, Çocuklar ve Ölü. İsterseniz yazım neşredilirken "Bir Kıyının Dört Hikâyesi" demeyiniz de yerine "Soğan Kayığı, Kediler ve Ölü" deyiniz. Bu seri halinde yazılmış bir yazı değildir. Mamafih İskele ve Çımacılar diye o kıyıya ait yazılmış iki yazım daha var. Fakat temize geçirmeye vakit bulamadım. Gothar Cambazhanesi ile son bulan "Bir Seyahatten Benimle Beraber Dönenler"den de bu sonuncu ikmal edilmişse de onu da daha temize çekemedim. Mamafih bir on güne kadar gönderebileceğimi sanırım.

Sonra bir de hikâyelerimi kitap halinde çıkarmaya heves ettim. Onun için bu yazıları gönderip göndermemekte kitabım çıkıncaya kadar müteredditdim. Mamafih kitabı orada çıkarmak mümkün olursa, bana kaça çıkabileceğini yazarsanız memnun olurum. Şayet burada çıkarmak daha muvafık olursa, siz herhalde birkaç tane satmayı bana vaadeder misiniz? Bu hususu tenvir eden mektubunuzu acele beklerim. Nahit Sırrı Beyefendi'ye hörmet ve selamlarımı söylerken, kendisinden şu kitap meselesi hakkında fikirler beklediğimi arz etmeyi unutmamanızı rica edeceğim. Bu

mektubumun cevabını çabuk göndereceğinizi ümit eder, hörmet ve muhabbetler ederim efendim.

Sait Faik

4 Kânunusani 1936

Çok aziz kardeşim,

Size bu mektubumla beraber bir hikâye de gönderiyorum. Bu hikâyenin macerası biraz garip. İhsan Aygün Bey denilen bir zat benden bin rica ile bir hikâye istemişti. Ben de kendisine "Stelyanos Hrisopulos" diye bir hikâye vermiştim. Yücel mecmuasına konacaktı. Geçen hafta İhsan Aygün Bey'den öğrendim ki, mecmua sahipleri yazımı kozmopolit bulmuşlar. Halbuki yazım siz de takdir edeceksiniz ki çok humain bir yazıdır. Ve hatta mahalli renkli bir yazıdır. Bir adanın sakinleri Rum olmakla Türk olmamaları ve isimleri Hrisopulos olmakla insan yerine konmamaları lazım gelmeyeceğini benden âlâ takdir edersiniz. Hâlâ ilan etmelerine ve yazımı koymamalarına karşı, ben de kendilerine bir mektup yazarak, bir küçük adanın balıkçılarını ve beni rahat bırakmalarını teklif ettim. Yazımı neşretmemelerini rica ettim. Demek ki yazım mecmua sahiplerinin yahut mecmuanın karakteriyle imtizaç etmiyor ki iki aydan beri dizildiği halde neşredilmiyor. Varlık'ın bu seferki nüshasına bu yazıyı behemehal koymanızı ve Yücel mecmuasının bu suretle bir emrivaki karşısında kalıp yazımı

neşretmemesini istiyorum. Bana bunu yapınız. Bilhassa rica ederim. Bu yazının bu nüshada çıkması benim için bir izzetinefis meselesi olduğu kadar, çok şiddetli bir arzudur da. Çünkü bu hikâye ithafiyesiz olmakla beraber, yaşayan birisine ithaf edilmiştir. Ve derhal ona gönderilmesi lazımdır Bunu benden esirgemeyeceğinizi ve bu nüshaya bu yazıyı muhakkak yetiştireceğinizi bana vaadediniz, çok rica ederim. Baki muhabbet ve selam kardeşim. Kitap çıkarmaktan şimdilik sarfınazar ettim.

Yakında Gothar Cambazhanesi ismindeki hikâyemi de temize çekip göndereceğim. André Gide'den yapmış olduğum tercüme hoşa gitti ise birkaç tane daha tercüme edeyim.

Sait Faik

Tarihsiz

Kardeşim,

Mektubunuzu aldım. Kitabı çıkarmaktayım. Bayramdan sonraya yetişecek. Bu kış fazlaca rahatsız olduğum için yazı yazmak nasip olmadı. İki yazım vardı. Onları da Necip Fazıl'a söz verdiğim için gönderdim. Elimde hemen hiç hikâye kalmadı. Mamafih size "Beyaz Altın"ı gönderiyorum. Yazın yazmıştım. Fakat muvaffak olmuş saymadığım için göndermemiştim. Biraz rötuştan sonra, bilmem bir şeye benzetebildim mi? Sıhhatçe daha iyiyim. Herhalde yazım oldukça

sizleri ihmal etmeyeceğimi ümit edebilirsiniz. "Bir Seyahatten Benimle Beraber Dönenler"den iki yazım kaldı. Bunları bir türlü hale yola sokamıyorum. Cambazhane hikâyem bitmişse de göndermeye cesaret edemiyorum, hikâye de muvaffak olmuş sayılamaz. Mamafih gene göndereceğim.

Şimdilik yazılarımı mümkün olduğu kadar imsakla koyarsanız yaza kadar ve yazın birçok yazılar gönderirim. Affınızı diler, gözlerinizden öperim efendim.

Sait Faik

Tarihsiz

Muhterem kardeşim,

Mektubunuzu aldım. Söylediğiniz veçhile lazım gelenlere gönderdim. Size de iki tane gönderiyorum. Biri Samet'in, öteki Şevket Hıfzı'nın. Fuat Ömer'le, Sabahattin Ali'ye de birer tane göndermek istiyordum. Adreslerini bilmediğim için gönderemedim. Onlara da bir daha sefere vesatetinizi rica edeceğim. Nahit Sırrı Bey'le, Sadri Ertem Bey'e de size gönderdiğim zaman kitaptan göndermiştim. Niçin almadılar. Muhakkak bantlar iyi yapışmadığı için gitmese gerek. Nahit Sırrı Bey'e mektup yazıp vaziyeti anlatacağım. Fakat Sadri Ertem Bey'e, eğer kitabımı almadı ise çok müteessir olacağımı söyleyiveriniz. Nahit Sırrı Bey'e bir tane daha gönderdim. Aca-

ba Sadri Bey'e de bir tane göndermek lazım mıdır? Yoksa kitaptan aldı mı?

Mektubumu kurşunkalemle yazdığım için kusura bakmayacağınızı ümit eder, saygı ve sevgilerimi bildiririm kardeşim.

Sait Faik

30 Nisan 1936 [1]

Muhterem kardeşim,

Ulus gazetelerinde heyecanla okuduğum iki yazına nasıl teşekkür edebilirim. Hakkımda gösterdiğin bu teveccühe karşı minnettar olmaktan gayri ne yapabilirim. Bu minnettarlığı da ancak Varlık için şimdiden sonra göndereceğim yazılarda azami gayret ve itina biraz olsun telafi edebilirse bana ne mutlu.

Bu ay içinde Burgaz'a gidiyorum. Elimde hiçbir yazı mevcut değil. Orada yazacağımı ümit ediyorum. Herhalde Varlık'ı yazısız bırakmamak için elimden geleni yapmaya hazırım. Hele elinizdeki yazılarım bitsin.

Yazdığın veçhile icabeden yerlere gönderdim. Unutulmuş bir şey varsa, ihtar etmenizi rica ederim.

Tekrar teşekkürler eder, gözlerinizden öperim kardeşim.

Sait Faik

---

1) Bu mektup Ağaç dergisi başlıklı bir kâğıda yazılmıştır.

6.5.1936 [2]

Aziz kardeşim,

Sana çoktandır bahsettiğim Gothar Cambazhanesi'ni tamamen müsvedde halinde gönderiyorum. Bunu temize çekmek için bütün gayretlerim boşa gitti. Bu hikâyeyi bir türlü sevemedim. Başka, dediğiniz gibi Beyaz Altın'a benzer bir-iki hikâyem varsa da, tamamlanmamış, üzerinde durulmamış bir halde oldukları için gönderemedim.

Çalışmaya vaktim olduğu halde, hastalığım buna mâni olmaktadır. Fakat yazla beraber herhalde bir şeyler hazırlayacağım. Bir ay sonra şehri terk edip Ada'ya gittiğim zaman bu pis gürültülerden uzak, belki okuyup yazabilirim. Şimdilik bu hikâyeyi ağır ağır üç-dört nüshaya koyarsanız, bana vakit bırakmış olursunuz. Okuyamadığınız yerleri işaret ediniz. Bu halinde yazıyı göndermenin bir saygısızlık olduğunu bilmiyor değilim. Fakat ne yapayım? Hakikaten oturup yazdığımı temize çekecek vaziyette değilim. Beni affediniz.

Nahit Sırrı Bey'e cevap yazamadım. Af buyursunlar Hörmetlerimi söylemeyi unutmayınız. Belki bugünlerde kendisine hörmetlerimi kendim ifa eder, mektup yazarım. Kitabım birkaç güne kadar çıkmak üzeredir. İsmini Semaver koymuş bulunduk. Kitap birçok yanlışlarla çıktığı için pek ümitsizim. Sonra benim soyadımı Necip Fazıl Bey, Adalı koymuş. Belki güzel bir ad, fakat aile ismimizi soyadı aldığımız için siz şayet ko-

2) 30 Nisan 1936 tarihli mektubunu yazdığı zaman "Semaver" çıkmış bulunduğuna göre bu mektubun tarihi yanlış olacak. 6.4.1936 olması bize daha yakın geliyor.

yarsanız Sait Faik Abasıyanık deyiniz. Yazım bazısı sayfanın bir tarafına, pek çoğu ise iki tarafına yazılmıştır Siz bunları bir hale yola koyarsanız minnettar olur, selam ve saygılarımı sunarım kardeşim.

Sait Faik

Aziz kardeşim,

Balkanlar ve Türklüğü aldım. Teşekkürlerim biraz geç oldu ama –yine kusura bakmazsın– gönderiyorum. Ben daha tamamen okumadım. Fakat her taraftan methini işitmekte ve sevinmekteyim. Bugünlerde bir hikâyecik göndermek niyetindeyim. Yetişebilirsem ne âlâ! Ada'dan inmedik. Altı kol iskambil oynayıp günleri öldürmekteyim. Yazı yazmak güç. Bir-iki balıkçı hikâyesi hazırlıyorum. Tabii Varlık için. Nahit Sırrı Beyefendi'ye hörmetler, dostlara selam. Gözlerinden öperim aziz kardeşim.

Sait Faik

Kardeşim Yaşar,

Bayram tebrikini aldım ve çok sevindim. Teşekkür ederim. Ben de bilmukabele senin geçmiş bayramını tebrik ederim. Kartını alınca çalışmaya oturdum. Ve iyi, uzunca bir hikâye yazmaya teşebbüs ettim. Fakat nihayet şu biçimsiz yazı

ortaya çıktı. Ne olursa olsun gönderiyorum. Bana çalışmak arzusu verdiğin için teşekkür ederim. Belki bundan sonra birkaç tane daha yazabilirim. Bütün yaz ve şimdiye kadar bir şey yazmadım diyebilirim. İki balıkçı hikâyesi yazmıştım. İkisini de düşürdüm desem inanmazsınız. Fakat öyle oldu. Çünkü yazın ötede beride yazarken unuttum. Bir tanesine hâlâ yanarım. Fransa'da son zamanlarda mükâfatlar kazanan romanlardan birkaçını ve Montherlant'ın iki kitabını aldım. Onları okumaktayım. Bir romana başlayabilmek için, daha uzun müddet hikâye yazmamayı istiyorum. Mamafih yine ayda bir, bir şeyler yazmayı taahhüt ederim. Gözlerinden muhabbetle öperim. Dostlara selam aziz kardeşim.

Hamiş:

Ayda bir yazı göndereceğimi vaadetmekle beraber mektuplarınızı, küçük bir kartınızı esirgememenizi rica ederim. Çünkü çok tuhaf, âdeta başkalarının zoruyla yazı yazan bir haleti ruhiyem var. Kamçılanmadan yürümeyen atlardan biri olsam gerek.

Sait Faik

(Varlık, 1.10.1954)

MEKTUP

Yenilikler mecmuasında dostum Fahir Onger'e:

Bir garip hadise oldu. Önüme gelene tabii söyledim. Belki dostlarım içinde duymayanlar kalmıştır ümidiyle size şu mektubu yazıyorum.

Efendim ben "Büyük Doğu" mecmuası çıkmadan evvel dört hikâye vermiştim. Mecmuanın havasından boğularak dört hikâyemin ne zaman biteceğini bekleyip durdum. Üç yazım yanlışsız çıktı denebilir. Dördüncü bitsin de bir nefes alayım derken iğrenç bir suikasta uğradım.

Bu hikâye benim yazdığım hikâye ama önce ismi değişmiş. *Mürvet* iken, *Şopar Hüseyin* olmuş. Haydi diyelim ki *Mürvet* bir ameliyat geçirdi, erkek oldu. Ne yapalım takdiri ilahi.

Bir de hikâyenin sonu vardı. O son, hikâyeye o kadar lazımdı ki, "Büyük Doğu"daki *Şopar Hüseyin* hikayesiyle benim asıl hikâyem arasındaki korkunç fark hemen göze çarpıyor. Bu hikâye benim değildir, diyebilirim. Evet çıkan nüshada benim olmayan en baştaki bir buçuk satırdır ama, sonu çıkmamış bu hikâye ne benim, ne de bana Yedikule kahvesinde o hikâyeyi anlatan Osman Ağa'nın.

Size hikâyenin aslını bulup göndereceğim. Neşretmeniz ricası ile "Büyük Doğu" mecmuasının bu laubaliliğine teessüflerimi mecmuanız vasıtasıyla göndermeme müsaadelerinizi rica edeceğim. Saygılar kardeşim.

Hamiş:

Hikâyede Mürvet ismine hiç tesadüf edilmemesine ne buyrulur?*

* Tarihsiz olan bu mektubun 1946 yılında yazılması muhtemeldir. Çünkü "Yenilikler" adlı dergi o yıllarda yayımlanmıştır. Mektup ise "Yeni İnsan" dergisinin Mayıs 1966 tarihli 29'uncu sayısında yayımlanmıştır.

SAMET AĞAOĞLU'NA İKİ MEKTUP

19 Aralık 1950

Sevgili kardeşim,

Bir işim düşünce mektup yazdığım için üzülmüyor değilim. Sana hemen muvaffakıyetler temenni etmek, seni hemen tebrik etmek lazımdı. Ama senin bunlara boş veren bir adam olduğunu da bilirim. Benim de can ve gönülden tuttuğun yolda muvaffak olmanı beklediğimi de tahmin edersin herhalde.

Mesele şu kardeşim: Bir müddetten beri karaciğerden hastayım. Köpoğlusu ne geçiyor, ne iyileşiyor. Birkaç kuruş param var. Fransa'ya gitmek istiyorum. Hem kendime baktıracağım, hem de bir ay, iki ay kadar şöyle başıboş dolaşacağım. Bunu hem sıhhatim için, hem de yazı yazabilmem için istiyorum. Sanki karaciğerimde değil, her şeyimde bir kifayetsizlik var. Şimdi kardeşim, senden ricam şu, tabii mümkünse:

Bana 2000 lira mukabilinde döviz verilebilir mi? Ben karaborsa imiş filan bilmem. Hastalara veriyorlarmış. Ama rapor almak güç. Burada tedavi olabilir diyor bizim doktorlar. Ben hastalığımın pek geçici bir şey olmadığını biliyorum. Onların da üç yıldır tedavilerini biliyorum. Velhasıl hasta raporu almak istemiyorum. Bir muharrire de bilmem döviz verirler mi? Belki verirler ama beni muharrir de saymadılar. Pasaport aldım, bir türlü muharrir yazdıramadım. Bir yerden bir kâğıt getirmelisin dediler. Gazeteler vermediler.

Bunun üzerine pasaportumuzun sanat hanesine "sans profession"u oturttular. İşte sana bizim son hikâyemiz!

Burgaz Adası'nda sakin bir hayat sürmekteyim. Burgaz Ada, Çayır Sokak, 10 numaraya iki satır yazarsan sevinirim. Muvaffakıyetler.

Sait Faik

2 Mart 1951

Sevgili kardeşim,

Bu mektubu hem sana teşekkür etmek, hem seni güldürmek, hem de hesap vermek için yazıyorum. Kardeşim, 29 Şubat tarihinde ver elini Paris dedik, atladık bir tayyareye, uçtuk. Akşamı Paris şehrinde idik. Ertesi günü erkenden şehri biraz dolaşıp eski gençlik günlerine teheffüfle (acıyarak) vakit geçirdik. Daha ertesi gün burada doktor İsmail Gürkan'dan aldığım bir mektupla Bichat nam hastanede Justin Besançon nam meşhur karaciğer mütehassısını gidip gördük. Hastalığın bir siroz başlangıcı arazını (işaretlerini) gösterdiğini, on, on beş gün hastanede yatmak lazım geldiğini söyledi, hemen de yatmak üzere icap eden emirleri verdi. Fakat bir başhemşire ertesi gün gelmem için beni savdı. Ben de ertesi günü hastanede yatmak kararı katisiyle oradan ayrıldım. Otele döndükten yarım saat sonra beni bir ruhi paniktir almaz mı... Benim hikâyelerin kahramanlarında bu hallere pek tesadüf edilmez. Seninki-

lerde bol bol vardır. Yani uzun lafın kısası senin bir hikâye kahramanın haline geldim ve öteye de geçtim. Buhran fizik araz da gösteriyor, üşüyor, titriyor, sonra buz gibi ter döküyorum. Kendi kendimi zorluyor, aklımla gayet mantıki düşünüyor, ama sinirlerime hâkim olamıyordum. Daha üç gün bu hal gelip gelip giderek otel odasında güzelim Paris'in ışıkları altında perişan dolaştım. Hiç unutmam, bir cumartesi idi. İyi uyumuştum, iyi yemiştim. Bütün gün o haller gelmemişti. Artık pazartesi hastaneye gider yatarım diyordum. Akşamüstü bu hal geliyor gibi oldu. Aslında gelmemişti, ama ya gelirse, ya tekrar o hale düşersem paniği içinde tayyare biletini aldım, birkaç saat sonra derin bir huzur içinde tayyareye bindim.

Lütfuna binlerce teşekkür ederim. Paranın 115.000 frangını yani yarısını getirdim. Öteki yarısını da tayyare biletine, bir-iki üst başa harcadım. Yani bana vermiş olduğunuz müsaadeyi fazla israf etmedim sanırım. Bu hallere tahammül etmeli, hastanede yatmalı idim. Belki hakkımda daha hayırlı olurdu. Şimdi kayıt ettirmiş olduğum 115.000 frangımla yine gidip yatmak mümkün ama cesaretim yok. Lütfuna layık olmadığıma üzülüyorum. Ama senden başka da bu halimi anlayacak kimse yok. Gözlerinden öper, memlekete faydalı ve hayırlı olmanı bütün kalbimle temenni ederim.

(**Hayat**, 17 Mart 1977, sayı: 12,
sıra no: 1067, s. 27)

Not: Bu mektupta tarih, Sait Faik'in yazdığı gibi "29 Şubat" olamaz. Çünkü, tek sayı ile biten yıllarda Şubat ayı 29 çekemez. Sait Faik'in Paris'te beş gün kaldığı bilinmektedir. Buna göre, mektubun tarihinin de 2 Mart 1951 olması mümkün değildir. Naim Tirali'ye imzalayıp ayrılmadan önce bıraktığı iki kitabındaki tarihin 4.2.1951 olduğu anlaşılmaktadır. Günleri bulmak için hazırlanan takvime göre de 4 Şubat tarihi cumartesi değil pazardır. Buna göre, Sait Faik'in 29 Şubat değil 29 Ocak günü Paris'e hareket ettiği ve 30, 31 Ocak ile 1, 2 ve 3 Şubat günü orada kaldığı ve o akşam da yola çıktığı; Naim Tirali'ye imzaladığı kitaplara da ertesi günün tarihini attığı anlaşılmaktadır. Samet Ağaoğlu'na da epeyce sonra mektup yazdığını söyleyebiliriz.

NAİM TİRALİ'YE GÖNDERDİĞİ KART

Ne halt ettim de hemen döndüm. Annem kızdı. Siz orda yaşıyorsunuz. Ama yaşadığınızın farkında değilsiniz. Boş verin, eğlenmenize bakın. Gözlerinizden öperim.

(Yenilik, sayı: 6, s. 7,
15 Haziran - 15 Temmuz 1953)

Lüzumsuz Adam'daki ithaf:
Paris'teki anlaşılmaz günlerin tahlilini sa-

na bırakıyorum, Naim. Anlayabilirsen anla. 4.2.1951.

Havada Bulut'taki ithaf:

Yaptığım deliliğe ne zaman ah vah diyeceğimi bir kestirebilsem, o zaman Paris'te beş günün romanına başlardım. 4.2.1951.

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI TALİM ve TERBİYE KURULU'NCA OKULLARA TAVSİYE EDİLMİŞTİR

BİR İNSANI SEVMEKLE BAŞLAR HER ŞEY. (SAİT FAİK)

Sait Faik Abasıyanık, Adapazarı'nda doğdu (22.11.1906). Kereste ticaretiyle uğraşan Mehmet Faik Bey'in oğludur. İlköğrenimini Adapazarı'nda, ortaöğrenimini İstanbul Erkek Lisesi'yle Bursa Lisesi'nde gördü (1928). Sonra bir süre İstanbul Darülfünunu (Üniversitesi) Edebiyat Fakültesi'nde okudu; babasının isteği üzerine, iktisat öğrenimi için Lausanne'a gittiyse de on beş gün sonra Fransa'ya, Grenoble'a geçti, üç yıl kadar Fransa'da kaldı (1931-1935). İstanbul'a dönünce kısa bir süre Halıcıoğlu Ermeni Yetim Mektebi'nde Türkçe öğretmenliği yaptı; ticaretle uğraşması için babasının açtığı toptancı tahıl mağazasını işletemeyerek birkaç ay sonra ticaretten ayrıldı; "yazı yazmayı iş saydığı için başka bir iş yapmamaya karar verdi". Bu arada, İkinci Dünya Savaşı sırasında bir ay kadar "Haber" gazetesinde adliye muhabirliği görevinde çalıştı (1942). Babasının ölümünden (1939) sonra, onun bıraktığı gelirle, annesinin Burgaz Adası'ndaki evinde yaşadı. "Modern edebiyata yaptığı hizmetlerden dolayı", Amerika'daki Mark Twain Derneği'ne onur üyesi seçildi; ertesi yıl siroz hastalığından öldü (11.5.1954). Annesinin ölümünden (1963) sonra, Burgaz Adası'ndaki ev "Sait Faik Müzesi" haline getirildi (1964); vasiyet gereğince Darüşşafaka Derneği'ne kalan eserlerinin geliriyle bir "Sait Faik Ödülü" oluşturuldu.

Sanat hayatına şiir yazarak başlayan Sait Faik, ilk hikâyelerini (Beyaz Mendil, Zemberek) Bursa Lisesi'nde okuduğu sırada yazmış; Avrupa'dan dönünce, çeşitli gazete ve dergilerde yayımladığı eserleriyle, hikâyeciliği meslek edinmiştir. Hikâye niteliği gösteren röportajlarıyla birlikte, o alandaki çalışmaları on bir kitapta toplanmıştır. Bunlar dışında bir roman, üç uzun hikâye yazmış, ayrıca bir de şiir kitabı yayımlamıştır. Hikâye: "Semaver" (1936), "Sarnıç" (1939), "Şahmerdan" (1940), "Lüzumsuz Adam" (1948), "Mahalle Kahvesi" (1950), "Havuz Başı" (1952), "Son Kuşlar" (1952), "Alemdağda Var Bir Yılan" (1954), "Az Şekerli" (1954), "Tüneldeki Çocuk" (1955), "Mahkeme Kapısı" (1956). Uzun hikâye: "Kumpanya" (1951), "Havada Bulut" (1952), "Kayıp Aranıyor" (1953). Roman: "Medarı Maişet Motoru" (1944), "Birtakım İnsanlar" adıyla (1952). Şiir: "Şimdi Sevişme Vakti" (1953). Çeviri: "Yaşamak Hırsı (G.Simenon)" (1954). Derlemeler: "Balıkçının Ölümü-Yaşasın Edebiyat" (1977), "Açık Hava Oteli-Konuşmalar-Mektuplar" (1980), "Müthiş Bir Tren-Çeviriler-Uyarlamalar" (1981), "Sevgiliye Mektup, Hikâyeler-Yazılar-Mektuplar-Konuşmalar" (1987), "Bitmemiş Senfoni, Bitmemiş Hikâyeler-Oyunlar-Mektuplar" ve "Sait Faik Kaynakçası" (1989).

Sait Faik'in değişik çalışmalarını bulacağınız "Açık Hava Oteli - Konuşmalar - Mektuplar"ı Muzaffer Uyguner yayıma hazırladı. Bu yazılarında Sait Faik, kendine özgü konuları, kendi anlayışı ve duyarlığı içinde ele almış, güzel ve sağlam bileşimlere varmıştır. Seçtiği konuların günümüzde "tarihsel bir boyuta ulaşmış olması", kitabı daha bir önemli kılmaktadır.

sait faik fotoğrafı: ara güler

9 789754 943047

ISBN 975 - 494 - 304 - 4
2001 . 06 . Y . 0105 . 1757

KDV dahil